

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

**FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SLAVISTIKY
SEKCE POLSKÉ FILOLOGIE**

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Interkulturní komunikace jako prvek překladových strategií v
próze Sławomira Shuty**

**Intercultural Communication As a Part of Translation Strategies in the
Translation of Prose by Sławomir Shuty**

**Bc. Nikol Dorožalová
F090517
anglická filologie – polská filologie**

vedoucí práce: Mgr. Michał Hanczakowski, Ph.D.

Olomouc 2012/2013

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvádím veškerou použitou literaturu.

V Olomouci dne _____

ANOTACE

Cílem této diplomové práce je představit pojmy interkulturní komunikace a interkulturalita v kontextu současných translatologických teorií, aplikovat tyto poznatky na specifickou problematiku v rámci překladu z polštiny do češtiny a poukázat na translatologické důsledky odlišnosti polských a českých kulturních reálií. V první, teoretické části této práce jsou krátce představeny současné translatologické teorie, vymezeny pojmy interkulturní komunikace a interkulturalita a shrnuty základní překladatelské postupy, s větším důrazem na převod bezekvivalentní slovní zásoby. Ve druhé části jsou teoretické poznatky aplikovány na výběr kulturně podmíněných aspektů v próze Sławomira Shuty. Součástí této diplomové práce je ukázka vlastních překladů povídek tohoto současného polského prozaika.

klíčová slova: translatologie, interkulturní komunikace, interkulturalita, současná polská literatura, Sławomir Shuty, kulturní reálie

ABSTRACT

The aim of this thesis is to introduce the concepts of Intercultural Communication and Interculturality in the context of contemporary translation theories and attempt to apply them on specific issues arising when translating from Polish to Czech, particularly on those that are culture-based. In the theoretical part of this thesis there are a brief introduction of contemporary translation theories, a section on the concepts of Intercultural Communication and Interculturality, and an overview of most common translation methods focusing on non-equivalent vocabulary. In the second part of this thesis, these notions are treated with respect to culture-based terminology extracted from a collection of short-stories by contemporary Polish author Sławomir Shuty.

key words: translation theories, intercultural communication, interculturality, contemporary Polish fiction, Sławomir Shuty, cultural background

OBSAH

1. Úvod	1
2. Sławomir Shuty.....	3
3. Překlad do druhé poloviny 20. století	4
4. Překlad od druhé poloviny 20. století	5
5. Interkulturní komunikace	9
6. Překladatel jako prostředník interkulturní komunikace.....	10
6.1 Překladatel a čtenář, překladatel jako čtenář	11
6.2 Překladatel a iniciátor překladu. Účel překladu.....	13
6.3 Funkce překladové literatury	14
6.4 Překladatel jako mediátor	16
7. Překladatelské postupy	18
7.1 Doslovný, volný a adekvátní překlad	19
8. Naturalizace, exotizace, kreolizace. Lokalizace, globalizace, glocalizace....	22
9. Čtenář	25
10. Volba překladové strategie pro překlad povídek Sławomira Shuty.....	26
10.1 Porovnání překladových strategií různých překladatelů.....	37
11. Závěr	41
12. Překlady vybraných povídek Sławomira Shuty	43
13. Bibliografie	69
14. Přílohy.....	73

1.

ÚVOD

Cílem první části této práce je představit poznatky současných translatologických teorií s důrazem na koncept interkulturní komunikace. Ve druhé, prakticky zaměřené části této práce, budou tyto poznatky aplikovány na soubory povídek *Cukier w normie z ekstrabonusem* (2005) a *Cukier w normie* (2002) z pera současného polského prozaika Sławomira Shuty. V rámci problematiky interkulturní komunikace jako prvku překladové strategie budou porovnány překladatelské postupy českých překladatelů, kteří své překlady povídek z *Cukru v normálu* uveřejnili. Součástí práce, která navazuje na bakalářskou práci, je ukázka překladů vybraných povídek.

Povídky Sławomira Shuty jsou portrétem každodenního života soudobé polské společnosti. Jsou sondou do stereotypních mezilidských vztahů, které jsou průvodním jevem narůstajícího konzumu. Protože se jedná o globální trend, jsou stejné tendence výsledovatelné ve všech koutech vyspělého světa. V povídkách je však také výborně vystižena národní povaha Poláků. Shuty ji rozkrývá na pozadí více i méně významných událostí v životech jednotlivých postav. Jejich náhled na dnešní čím dál globalizovanější svět je podobný tomu českému, přesto se v celé knize projevuje specifická polskost.

K rozhodnutí zpracovávat v rámci bakalářské a nyní i magisterské práce právě tyto povídky mě vedla touha zprostředkovat onu polskost českému čtenáři. Tato práce navazuje na bakalářskou práci *Překlad vybraných povídek Sławomira Shuty s filologickým komentářem*, která se zabývala zejména komentováním jednotlivých překladatelských postupů při řešení konkrétních problémů spojených se specifiky překládání v jazykové kombinaci polština – čeština. Nynější práce přistupuje k této problematice z perspektivy interkulturní komunikace, nevěnuje se tedy čistě jazykové rovině.

Na překladu povídek z *Cukru w normie z ekstrabonusem* je nejzajímavější hledisko kulturního přenosu – přesněji otázka, jakým způsobem přiblížit českému čtenáři polskou kulturu, aniž by dílo ztratilo na čtenářské přitažlivosti. V rámci této práce se tedy budu zabývat mechanismy mezikulturního přenosu a interkulturní komunikace vůbec. Zaměřím se na úlohu, kterou v těchto procesech hraje překladatel a na faktory, které tyto procesy

ovlivňují.

Z hlediska překladu jako jednoho z možných mediátorů interkulturní komunikace se budu zabývat také odvěkými translatologickými otázkami ekvivalence, volnosti a věrnosti překladu a principy exotizace a domestikace.

V první části této práce je stručně představen Sławomir Shuty, jehož povídky jsou výchozím předmětem zkoumání a které stojí na pozadí veškerých úvah, které práce obsahuje. Následuje stručný nástin historického vývoje translatologie až do současnosti. V rámci chronologického přehledu jsou pak představeny některé výrazné osobnosti translatologie a současné teorie.

V další kapitole jsou představeny poměrně nové pojmy interkulturní komunikace a interkulturalita. Od nich se pak odvíjí snaha určit roli překladatele v procesu mezikulturního přenosu. Potenciální čtenář, který stojí na opačném konci komunikačního řetězce než autor originálu, do překladatelského procesu také zasahuje, byť pasivně, a proto je jeden oddíl věnován jeho vztahu k překladateli.

Druhá část práce je zaměřená prakticky, zabývá se však spíše tou fází překladatelského procesu, která samotnému překladu předchází, a také otázkami konkrétních řešení převodu kulturně-specifické slovní zásoby. Na materiál vyextrahovaný z *Cukru w normie* jsou v ní aplikovány teoretické poznatky z první části práce.

V překladové interkulturní komunikaci je důležitým činitelem překladatel a jeho sebepojetí jako prostředníka mezi autorem a čtenářem, podobu cílového textu však také významně ovlivňuje jeho zamýšlený účel překladu jako výsledného díla. Rozdíly plynoucí z odlišností překladatelského zadání a ze zpracovávání totožného textu různými překladateli jsou popsány v kapitole, která takové texty vzájemně porovnává.

Součástí této práce je ukázka překladů z výboru povídek *Cukier w normie z ekstrabonusem*. Do práce jsou začleněny přepracované verze překladů povídek, které původně vznikly pro účely bakalářské práce, doplněné novými překlady dalších povídek. S rostoucími překladatelskými zkušenostmi a pronikáním do translatologie se mění vnímání vlastního překladu a je třeba jej dále rozvíjet. Přepracované překlady reagují na změny, jaké Shuty provedl v dřívějším a pozdějším vydání.

2.

SHUTY™

Sławomir Shuty¹, také Shuty™, vlastním jménem Sławomir Mateja, je polský prozaik, režisér a fotograf. Narodil se v roce 1973 v Nové Hutí. Od této nynější části Krakova, která byla původně navržena jako samostatné město a měla sloužit především pracovníkům hutnického průmyslu, odvozuje Shuty svůj pseudonym: pocházející z *Huty*. Ve své umělecké tvorbě se zaměřuje na kritiku všudypřítomného konzumu, prostupujícího všechny aspekty života současného kapitalistického Polska.

Je autorem sbírky povídek *Nowy wspaniały smak* (1999), románu *Belkot* (2001), souboru povídek *Cukier w normie* (2002), románu *Zwał* (2004, získal za něj literární ceny Paszport Polityki a Krakowska Książka Miesiąca), knihy *Produkt Polski* (2005), v roce 2005 pozmeněného souboru povídek *Cukier w normie z ekstrabonusem*, románu *Ruchy* (2008), cyklu e-fotorománů *Nowy Baton*² (2010) a *Baton III Taltosz*³ (2012) a románu *Jaszczur* (2012), ve kterém kriticky a ironicky popisuje praxi na vydavatelském trhu. V roce 2002 spustil projekt „prvního polského hypertextového románu“ *Blok*⁴ (česky *Panelák*), do kterého zahrnul postavy i celé povídky ze souboru *Cukier w normie*. Kromě literatury se věnuje také filmovému umění (např. animace *Trip*, filmy *W drodze*, *Luna*), účastní se uměleckých happeningů a spolupracuje s uměleckým sdružením Cyrk z Huty.

Do češtiny byly přeloženy dvě povídky z knihy *Cukier w normie - Sousedí plní soustrasti* v překladu Bány Gregorové⁵ a povídka *O Wandě, která Němce nechtěla* v překladu⁶ Štěpána Balíka. Přel. Štěpán Balík. In: *Babylon XIII/6*, 2004.

1 o aktualitách z umělecké tvorby Sławomira Shuty informují webové stránky nakladatelství Ha!art.
<http://ha.art.pl/wydawnictwo/autorzy/321-sawomir-shuty.html>

2 Nowy Baton: dostupné na webových stránkách
<http://www.ha.art.pl/prezentacje/29-projekty/839-slawomir-shuty-nowy-baton.html>

3 ukázky z Batonu III dostupné na webových stránkách
<http://ha.art.pl/prezentacje/29-projekty/2006-baton-iii-taltosz.html>

4 dostupný na webových stránkách www.blok.art.pl

5 překlad vyšel v *Babylonu* a je také dostupný na webových stránkách
<http://iliteratura.cz/Clanek/10943/shuty-slawomir-cukr-v-normalu>

6 In: *Babylon XIII/6*, 2004.

3.

PŘEKLADATELSTVÍ DO DRUHÉ POLOVINY 20. STOLETÍ

Od počátků překladatelství ve starém Římě až do osmnáctého století neměla překladatelská praxe téměř žádnou systematickou teoretickou oporu. Už v dobách Ciceronových se však objevil názor, že překladatel má překládat s ohledem na čtenáře a v překladu nemá nahrazovat slovo slovem, ale význam významem tak, aby byl text v cílovém jazyce srozumitelný. Až do osmnáctého století se tedy teoretikové (kteří vycházeli z vlastní praxe a z kritiky cizích překladů) zabývali zejména otázkou, zdali dosazovat slovo za slovo či význam za význam, tedy vhodnosti volnosti či doslovnosti překladu.

Ve středověku zpočátku ještě nelze hovořit o překladu v dnešním chápání. „Prapůvodní funkcí překladu bylo totiž osvětlování významu cizího textu čtenáři, který neovládal jazyk předlohy [...]. Ve svých prvopočátcích tedy splývá, resp. překrývá se, překlad a slovník.“⁷

Až do sedmnáctého století byla centrálním překladatelským tématem Bible. Významnou osobností překladu je Svatý Jeroným, autor překladu Bible do obecné latiny (*Vulgáta*). V oblasti překladu kanonické literatury byl na překladatele kladen požadavek doslovnosti související s nedotknutelností Písma.

Autory průkopnických překladatelských teorií byli francouzský humanista Étienne Dolet (16. stol.), anglický dramatik, překladatel Homéra George Chapman (přelom 16. a 17. stol.), v sedmnáctém století anglický dramatik John Dryden, v osmnáctém století právník a historik skotského původu Alexander Fraser Tytler, autor pojednání *The Principles of Translation* (vyd. 1790). Na přelomu osmnáctého a devatenáctého století je v souladu se zásadami romantického umění kladen důraz na individualitu a představivost a vyvstává otázka, jestli považovat překládání za činnost spíše mechanickou či tvůrčí. Významnou osobností tohoto období je Němec Friedrich Schleiermacher, který rozdělil problematiku překladu na dva okruhy - okruh komerčního překladu a okruh překladů vědeckých a uměleckých.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století patří k významným postavám

7 M. Hrdlička ml., Ke vztahu překladatel - čtenář z perspektivy diachronní. In: 15x o překladu. JTP 1999, s. 31.

translatologie německý kritik, filozof a překladatel Walter Benjamin, americký modernistický básník a kritik Ezra Pound, později také německý filozof Martin Heidegger nebo rusko-americký spisovatel Vladimir Nabokov. Pro čtyřicátá a padesátá léta jsou příznačné spory o přeložitelnost/nepřeložitelnost literatury.

U nás se začínají překlady objevovat ve třináctém století, často jsou spíše adaptacemi, projevují se snaha původní dílo vylepšit a pozměnit. Překladatel „nemusí respektovat originál (odvolává se na předlohu pouze spíše jako na pramen informací, jako na jakousi prvotní inspiraci), mnohdy dokonce kombinuje několik předloh.“⁸

V období renesance a humanismu je důležitým faktorem zvýšený zájem o národní jazyky, překlady měly pomoci dokázat, že národní jazyk je stejně rozvinutý jako jazyk originálu. „Metodicky se navazuje na římskou teorii překladu, na její ústřední tezi vyslovenou Horatiem v *Ars poetica: Nec verbum verbo curabis reddere fidus interpres*. Věrný překladateli, snaž se, abys nepřekládal slovo od slova.“⁹ Reformace vrací důraz na doslovnost, klasicismus na estetické kvality a romantismus vyzdvihuje a exotizaci.

V době národního obrození překlady dokládají bohatost češtiny a její schopnosti vyrovnat se ostatním jazykům, často se prosazuje lokalizace, aby byla přeložená literatura přístupnější čtenářům. „Čeští překladatelé z konce 18. století si kladou cíle především popularizační, na počátku století devatenáctého se již přidávají záměry tvůrčí povahy (zejména po stránce jazykové, srov. nezastupitelnou roli překladu při renesanci českého jazyka).“¹⁰ V době Vrchlického se v rámci překladů dbá zejména na vytříbenost formy. Významnými osobnostmi první poloviny dvacátého století jsou Vilém Mathesius a Otokar Fischer.

4.

PŘEKLADATELSTVÍ OD DRUHÉ POLOVINY 20. STOLETÍ

Ve druhé polovině dvacátého století se začaly na úkor literárně-estetických přístupů prosazovat přístupy lingvistické. K překladatelství se začalo přistupovat systematictěji a klasické teorie byly označeny za naivní. Na strukturální lingvistiku švýcarského Ferdinada de

8 M. Hrdlička ml., op. cit., s. 32.

9 M. Hrdlička ml., op. cit., s. 32.

10 M. Hrdlička ml., op. cit., s. 34.

Saussura navázali strukturalisté a formalisté (např. Roman Jakobson, Pražský lingvistický kroužek, Jan Mukařovský). Zastáncem lingvistického přístupu byl také Eugene Nida, lingvista amerického původu, autor teorií dynamické ekvivalence a formální ekvivalence. „Překladačský proces popisuje jako sestup z konkrétní povrchové textové roviny do roviny hloubkové, nejazykové, do tzv. vnitřní řeči, jak tomu říkají psychologové, kde si překladatel ozřejmí, o jaký význam v širokém slova smyslu vlastně jde, a teprve pak přistoupí k vyjádření tohoto obsahu v cílovém jazyku v jeho povrchovém znění.“¹¹

Po strukturalismu a formalismu se prosadila manipulační škola¹², jejímiž představiteli jsou Susan Bassnettová a André Lefevere (v roce 1998 spolu vydali publikaci *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*). Z prací školy jsou významné sborníky *The Manipulation of Literature* (1985), *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame* (1992) a *Translation/History/Culture* (1992). „Tuto školu spojuje zájem o dějiny literárního překladu s důrazem na vliv kulturně-historického kontextu vzniku překladu, kde klíčovými faktory jsou institucionální moc a ideologie.“¹³

Během šedesátých a sedmdesátých let představily „Lipská škola“¹⁴ (např. Otto Kade, Gert Jäger) v Německu a „Sovětská škola“ v Rusku translatologii založenou na lingvistice a psycholingvistice. Lipská škola se zabývala problematikou ekvivalence pragmatického aspektu překladu.¹⁵

V sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století se v Německu začaly prosazovat funkční přístupy k překladu, lingvistické postupy se drží v pozadí. Funkční přístupy se vyznačují zájmem o kontext a cílový text jako celek, orientují se na cílového příjemce a cílovou kulturu. Uplatňují se zejména v neliterárním překladu. Pro osmdesátá léta je tedy příznačný zvýšený zájem o kulturní kontext, pro potřeby překladu je důležitá kromě výchozí kultury také cílová. Důležitost kontextových faktorů způsobuje, že se v ohnisku zájmu ocitají různé sociokulturní obory. Do kategorie funkčních přístupů spadá teorie skoposu, zformulovaná v Heidelbergu v sedmdesátých letech německými translatology Katharinou Reissovou a Hansem Vermeerem. Obecný model a teorii uvedli v roce 1984 v práci *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. „Hlavním autorem obecné teorie je Vermeer, který do modelu později integroval teorii překladačského jednání z práce J. Holtz-Mänttari (1984), druhou částí je textová typologie a typologie překladu Reissové. [...]

11 Dagmar Knittlová a kol.: Překlad a překládání. Olomouc, FFUP 2010, s. 9.

12 Zuzana Jettmarová, Současný stav a vývojové tendence překladačsky zaměřené translatologie. Antologie teorie uměleckého překladu, Ostrava, FFOU 2004.

13 Zuzana Jettmarová, op. cit., s. 12.

14 podrobněji Ivana Čeňková a kol.: Teorie a didaktika tlumočení. Praha, FFUK 2001, s. 18.

15 Srov. Dagmar Knittlová a kol.: Překlad a překládání. s. 11.

Zaměřenost na funkci cílového textu přinesla skoposu nejvíce kritiků z řad literárního překladu: Vermeer totiž prohlásil, že účel překladu světi prostředky a originál je svržen z trůnu, protože je pouhou informační nabídkou, z níž překladatel vybírá tak, aby překlad splnil svůj účel, který stanoví zadavatel. V devadesátých letech se heidelbergský tým rozpadl a teorii s úspěchem dále rozvíjí především směrem k didaktice Vermeerova žákyně Ch. Nordová.¹⁶ Christiane Nordová „definuje překlad jako vytváření funkčního cílového textu, který s daným výchozím textem spojuje zamýšlená nebo požadovaná funkce cílového textu (skopos překladu).“¹⁷

V sedmdesátých letech přišel izraelský badatel Itamar Even-Zohar s teorií polysystémů, která vznikla pod vlivem strukturalismu a ruského formalismu. V rámci této teorie zařazuje původní text i překlad do širšího kulturně-historického systému.¹⁸ Na polysystémovou¹⁹ teorii navázal Izraelec Gideon Toury deskriptivním přístupem (*Descriptive Translation Studies and beyond*. 1995).

Integrovaným přístupem²⁰ se zabývá Mary Snell-Hornby (*Translation Studies: An Integrated Approach*, 1988, 1995), v rámci kterého se prosazuje holistický náhled na problematiku, při překladu je nutno považovat text za celek a nikoli za množinu menších jednotek. „Podle Snell-Hornbyové by překladatel měl kulturně relevantní rysy seřadit podle priorit. Na tom, jaký je to typ textu a komu je určen, pak závisí míra odkazů na kulturní historii, literaturu apod.“²¹

Mona Baker, translatožka egyptského původu, která působí v Anglii, se zabývá aspekty politické angažovanosti překladu (*Translation and Conflict: A Narrative Account*, 2006) a otázkami textové ekvivalence.

Ze sociologického hlediska přistupuje k překladu australský translatož Anthony Pym²². Do centra zájmu staví nikoli text, ale osobu překladatele. Pym se věnuje zejména problematice mezikulturní komunikace.

Americký teoretik a překladatel Lawrence Venuti v publikaci *The Translator's*

16 Zuzana Jettmarová, Současný stav a vývojové tendence překladatelsky zaměřené translologie. s. 12-13.

17 Jitka Zehnalová: Překlad a hodnocení jeho kvality. In: Dagmar Knittlová a kol.: Překlad a překládání. Olomouc, FFUP 2010, s. 222.

18 Srov. Itamar Even-Zohar: The Position of Translated Literature. In: Lawrence Venuti: The Translation Studies Reader. 2.London, Routledge, 2004, s. 192-198.

19 s teoretickou školou teorie polysystému, často označovanou jako deskriptivní translologie, jsou spojování také Jiří Levý a Anton Popovič. Srov. Zuzana Jettmarová, Současný stav a vývojové tendence překladatelsky zaměřené translologie, s. 10.

20 Dagmar Knittlová: Překlad a překládání, s. 31. Integrovaný překlad: „překlad, jehož výchozím bodem je text v určité situaci jako integrální součást kulturního pozadí, takže analýza textu jde od makrostruktury textu k mikrostruktuře slova, které je chápáno na základě toho, jakou roli má v textu.“

21 Dagmar Knittlová: Překlad a překládání. s. 29.

22 Práce Anthonyho Pyma jsou dostupné na webových stránkách <http://usuaris.tinet.cat/apym/>

Invisibility: A History of Translation (1995) zmapoval dějiny translatologie a poukázal na *neviditelnost* překladatele. „Venuti nesouhlasí se snahou současných překladatelů, aby překlad byl plynulý, čtivý a srozumitelný - označuje tuto snahu za invisibility. Tuto neviditelnost překladatele nazývá také domestikace a kritizuje ji, protože minimalizuje cizost textu.“²³

Za zakladatele české teorie²⁴ překlada je považován Jiří Levý (1926–67), na jehož základech staví teoretikové i dnes. V letech 1950–1963 přednášel na Univerzitě Palackého v Olomouci, později působil na Masarykově univerzitě v Brně. Levý vycházel z tradice českého funkčního strukturalismu a poznatků Pražského lingvistického kroužku.

Jiří Levý se zabýval diachronním výzkumem - jeho dvoudílná publikace *České teorie překlada* (vydaná v roce 1957) mapuje dějiny translatologie od středověku do druhé světové války. Věnoval se také synchronnímu výzkumu, který „zahrnoval i experimenty, ověřující /Levého/ hypotézy o překladatelských tendencích. Dnes se těmto tendencím říká univerzálie a jejich objev koncem 80. let je připisán někomu jinému. Levý je v západní translatologii všeobecně známým autorem modelu překlada jako rozhodovacího procesu a autorem hypotézy minimaxové strategie.“ (Minimaxová strategie - dosažení maximálního výsledku za využití minimálního úsilí)²⁵

Translatologií se u nás v současnosti zabývají mezi jinými také Dagmar Knittlová a Zuzana Jettmarová. Významnou úlohu hrají Obec překladatelů (která vypisuje soutěž Jiřího Levého pro mladé překladatele a cenu Josefa Jungmanna a uděluje anticenu Skřípce) a Jednota tlumočnicků a překladatelů.

Na Slovensku²⁶ na Levého navázali Anton Popovič (1933–84) a Nitranská translatologická škola (A. Popovič, Ján Vilikovský, Franitšek Miko), která se zaměřuje na umělecký překlad. Textovou analýzou se zabývají např. Gabriela Miššíková nebo Edita Gromová, která se věnuje také problematice překlada užitekových a multimediálních textů (reklamy, manuály, návody k použití). Daniela Múgllová a Edita Gromová se zabývají také didaktikou překlada.

Translatologie procházela v devadesátých letech intenzivním vývojem spojeným s rostoucí internacionalizací a globalizací společnosti, které souvisejí také s obecnou

23 Dagmar Knittlová, *Překlad a překládání*, s. 37.

24 bibliografii českých teorií překlada zpracovala např. Z. Kufnerová

25 Zuzana Jettmarová, Předmluva ke čtvrtému vydání. *Umění překlada*, Praha 2012, s. 8.

26 podrobněji o současné slovenské translatologii: Edita Gromová: Slovenská veda o preklade v kontexte svetového translatologického myslenia. In: *Antologie teorie uměleckého překlada*, Ostrava, FFOU 2004, s. 121-126.

dostupností internetu a dalších multimédií, v Evropě hraje důležitou roli také proces evropské integrace, významně ovlivňující objem překládaných textů. Literárně-estetické teorie byly načas vytěsňeny lingvistickými teoriemi, v současné době nabyly na důležitosti také diskurzni analýza a funkční přístupy, které přikládají velký význam pragmatickým faktorům.

5.

INTERKULTURNÍ KOMUNIKACE

Interkulturní komunikace je v nejširším smyslu slova interakcí, ke které dochází, střetnou-li se příslušníci různých kultur. Kulturní zázemí ovlivňuje způsob, jakým se účastníci komunikačního aktu dorozumívají, a to jak verbálně, tak neverbálně. Kulturní odlišnosti potom také poznamenávají výsledek této komunikace. Povědomí o tomto procesu založeném na rozdílnosti kultur je rozšířenější tam, kde se takové mezikulturní střetávání vyskytuje častěji a nerespektování odlišností by kromě vzájemného nepochopení mohlo přinést i jiné ztráty. Typickým příkladem je tedy oblast mezinárodního obchodu: neúspěšné jednání zde může skončit až ztrátou potenciálního klienta a s ní spojeným ušlým ziskem, a to nejen okamžitým, ale i výhledovým. Tento model však platí i mimo svět businessu.

S rostoucími globalizačními tendencemi, a s rozvojem technologií, díky kterým jsou lidé masově schopni fyzicky i virtuálně ve velmi krátkém čase překonávat dříve nepředstavitelné vzdálenosti, probíhá interkulturní komunikace častěji. Proces interkulturní komunikace totiž nevyžaduje, aby se ho účastnili příslušníci odlišných kultur naživo, jeho mechanismus se spouští i prostřednictvím sledování filmů a seriálů z cizího prostředí nebo čtením cizí literatury. Stále častěji také dochází k přebírání zahraničních televizních formátů. I tento pasivní příjem v rámci jednostranného komunikačního aktu ovlivňuje kulturu adresáta – cizí vzorce chování, uvažování a náhledu na svět přestávají být cizí, stávají se známými a nezdá se jim (i když v delším časovém horizontu) nakonec přijímány za vlastní.

Interkulturní komunikace (také označovaná jako kulturní transpozice) se jako vědní obor řadí mezi obory interdisciplinární, protože pracuje s poznatky z řady vědeckých odvětví. Široký záběr tohoto oboru vychází už ze samotné definice pojmu kultura. V rámci zkoumání kultury se uplatňují historické, lingvistické, antropologické, sociologické a psychologické přístupy. Interkulturní komunikace k těmto přidává ještě hledisko komunikační a pragmatické.

Jako vědní obor vznikla v šedesátých letech dvacátého století v Severní Americe, do

Evropy pronikla s dvacetiletým zpožděním a rozvíjela se zejména ve Francii, Skandinávii a Německu. „Pojem ‚intercultural communication‘ byl odborné veřejnosti poprvé předložen v díle *The Silent Language* (1959), jehož autorem je americký antropolog Edward T. Hall.“²⁷ Rozsáhlý přehled různých pojetí a definic interkulturní komunikace uvádí Hans-Jürgen Lüsebrink ve svých publikacích *Interkulturelle Kommunikation* (2005) a *Interkulturelle Kommunikation: Interaktion – Fremdwahrnehmung – Kulturtransfer* (2012).

S konceptem interkulturní komunikace souvisí také pojem interkulturalita, který lze vyložit jako stav aktivní koexistence více kultur. Jaklová podle W. Welsche uvádí, že pojem interkulturalita vychází z tradiční představy, že kultury jsou jakési ostrovy, striktně limitované a oddělené entity, které se mohou navzájem ignorovat, podceňovat, bojovat proti sobě, a nebo naopak snažit se porozumět si, vyměňovat si vzájemné hodnoty, modely, způsoby konání a žití.²⁸

K vzájemnému působení kultur dochází i díky překladové literatuře. Do komunikačního řetězce zde ale vstupuje překladatel, jehož práce není omezena na čistě lingvistické překódování formy a obsahu výchozího textu. Překladatel se jako příslušník cílové kultury stává pilotním čtenářem a v tvůrčí roli (spolu)autora cílového textu imaginárním filtrem, který zachycené odlišnosti modeluje a zprostředkovává koncovému čtenáři.

6.

PŘEKLADATEL JAKO PROSTŘEDNÍK INTERKULTURNÍ KOMUNIKACE

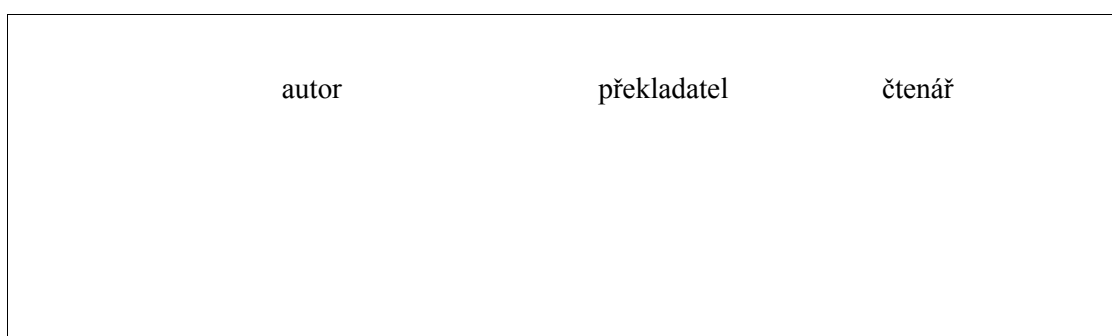
Překlad jako výsledek překladatelského procesu tradičně slouží těm, kteří by si daný text nemohli přečíst v originále. Názory na to, jak cílovému čtenáři zprostředkovat předlohu, se proměňovaly od počátků překladatelství a velký důraz byl kladen zejména na problematiku volnosti a doslovnosti překladu. Od dvacátého století se pozornost obrací na čtenáře/adresáta/příjemce. Pomyslný vztah čtenáře a překladatele je stále aktuálním tématem. Hrdlička označuje tuto problematiku za „z hlediska translatologie klíčovou, v níž existovala a

27 Alena Jaklová: K základním pojmům interkulturní komunikace. In: Jazyk a komunikácia v súvislostiach II. Ed. E. Orgoňová. Bratislava 2007, s.295.

28 Alena Jaklová: Interkulturalita a interkulturní komunikace. In: Člověk - jazyk - text. Ed. A. Jaklová. České Budějovice 2008, s. 62.

existuje značná pluralita názorů, za oblast, ve které se setkáváme s různými postoji a koncepcemi (nezřídka protichůdnými). Vedle soudů, že je překladatelův ohled na čtenáře zbytečný, zavádějící, neplodný, neopodstatněný, zaznívají výroky právě opačné; jiní teoretikové zase uplatňují určitý vyvážený přístup a zohledňují jak relaci překladatel – předloha, tak překladatel – čtenář: přeložené dílo nutně z něčeho vyrůstá a k někomu směřuje.²⁹

V teorii komunikace adresát zakóduje zprávu (kódem je jazyk), která je kanálem (v případě literatury písemnou formou) předána adresátovi, který ji dekoduje. V případě, že je kód adresátovi neznámý, musí vstoupit do tohoto řetězce překladatel, který zprávu překóduje (dekóduje a znovu zakóduje). Levý znázornil překladový komunikační řetězec takto:³⁰



Levý uvádí, že „cílem překladatelovy práce je zachovat, vystihnout, sdělit původní dílo [...], cíl překladu je reprodukční. Pracovním postupem tohoto umění je náhrada jednoho jazykového materiálu jiným [...]. Překlad jako dílo je umělecká reprodukce, překlad jako proces je původní tvoření, překlad jako umělecký druh je pomezí případ na rozhraní mezi uměním reprodukčním a původně tvůrčím.“³¹

6.1 PŘEKLADATEL A ČTENÁŘ, PŘEKLADATEL JAKO ČTENÁŘ

Čtenářovo konečné dešifrování překódovaného textu nezávisí jen na samotném obsahu, který autor prostřednictvím překladu sděluje, je ovlivněno jeho vlastními zkušenostmi a představami, čtenář text zařazuje do kontextu vlastní kultury. Překlad se tak stává prostředníkem mezikulturního přenosu a překladatel jeho zprostředkovatelem. Podstatou překladu není pouhé zašifrování původní předlohy do jiného kódu, byť se zachováním

29 Milan Hrdlička ml.: Ke vztahu překladatel - čtenář z perspektivy diachronní. In: 15x o překladu. JTP 1999, s.31.

30 Jiří Levý: Umění překladu. Praha 1998. s. 44.

31 J. Levý: op. cit. s. 85.

esteticky-sdělných kvalit originálu, ale také přiblížení hodnot, které nespočívají přímo v jazyce. Tyto nadjazykové prvky jsou obtížně přenositelné a závisí na překladateli, do jaké míry a jakými prostředky je cílovému čtenáři zprostředkuje. Pokud je úspěšný, může překlad obohatit cílového čtenáře/cílovou kulturu. Překladatel, který se do komunikačního řetězce zapojuje v předpřekladové fázi jako čtenář a v překladové fázi jako autor, se tak stává mediátorem – zpracovává podněty z výchozí i cílové kultury. Působení kultury na percepci díla ilustruje schéma převzaté z Hochela:

A = autor, T = text, P = příjemce, Tr = tradícia a R = realita

Autor (A) vytvárá text (T) v určitom konkrétnom historickom a kultúrnom čase a priestore, reprezentovanými stavom tradície (Tr₁) a reality (R₁), ktoré sa odrážajú v texte. Okrem autora je z hľadiska textu (ako fixovanej entity) konštantná teda aj tradícia (Tr₁), t. j. zohľadnenie kultúrnej (literárnej) tradície v konkrétnom časovom a priestorovom bode, aj realita (R₁), t. j. a. historicko-spoločenská situácia času a priestoru vzniku diela, b. dobová literárna norma, konvencia, úzus. V texte je implicitne alebo explicitne vpísaný aj adresát diela, pre ktorého autor píše a ktorým je autorov súčasník, teda príjemca pripravený vnímať text na základe a na pozadí rovnakej tradície a reality, na základe a pozadí ktorých text vznikol.³²

Do percepcie přeloženého textu vstupují ještě realita/tradice ovlivňující čtenáře, který nebyl původním adresátem. Překlad má tedy ještě jinou funkci než originál – přímo či nepřímou seznamuje čtenáře překladu s kulturou, ve které originál vznikl.

32 Braňo Hochel: Preklad ako komunikácia. In: Antologie teorie uměleckého překlada, Ostrava, FFOU 2004, s. 147-8.

6.2 PŘEKLADATEL A INICIÁTOR PŘEKLADU. ÚČEL PŘEKLADU

Nezbytnou součástí překladatelovy práce je stanovení účelu přeloženého textu. „Ch. Nordová definuje základního činitele překladatelského procesu - není to zdrojový text nebo jeho účinek na adresáta nebo funkce, kterou původní autor textu připsuje, ale je to perspektivní funkce cílového textu tak, jak je určena iniciátorem překladu. Překladatel pak rozhodne, zdali a jak může překlad provést na základě výchozího textu. Jeho rozhodování vychází z analýzy textu a z představy budoucího příjemce. Funkce překladu je totiž pragmaticky stanovena účelem mezikulturní komunikace, jejímž iniciátorem je zadavatel. Proto překladatel stanoví cíl (skopos), kam zahrne i perspektivní funkci textu určenou iniciátorem.“³³ S ohledem na zamýšlený účel překladu bude překladatel volit odlišné strategie pro překlad např. sci-fi románu, kde výchozí kultura nehraje tak důležitou roli, jiné postupy zvolí, bude-li překládat text určený dětem, román pro ženy nebo realistickou prózu. Určení účelu ovlivní míru doslovnosti překladu. Model Nordové:

Východiskem analytického modelu Nordové jsou překladatelské instrukce odvozené od tzv. Nové rétoriky, jejímž základem je rétorika stoiků a kterou teorie skoposu přejala. Pro strukturu sdělení i překladu přináší soubor mimotextových a textových faktorů, které by měl překladatel při analýze textu a produkci překladu brát v úvahu:

1) Mimotextové faktory:

kdo vysílá - komu - za jakým účelem/cílem - jakým médiem (psaný nebo mluvený projev) - kde - kdy - proč (motivace)

2) Textové faktory:

s jakou textovou funkcí a na jaké téma bude říkat - co - co ne - v jakém pořadí - jakými neverbálními prostředky - jakými slovy - jakými větami - s jakým zamýšleným účinkem sdělení.

Překladateli se pak uvedené faktory promítnou takto, přičemž všechny mimotextové faktory se promítají do textových složek a naopak:

1) Mimotextové faktory:

odesílatel (zadavatel vs. autor/překladatel)

záměr odesílatele (vs. záměr autora)

příjemce překladu (vs. původní příjemce)

médium (psaný, mluvený projev, typ textu)

místo vzniku originálu a překladu

čas vzniku originálu a překladu

33 Zuzana Jettmarová: Volba strategie a rozhodování na základě teorie skoposu. In: 9x o překladu. Praha, JTP 1995. s. 27.

motiv vzniku originálu a překladu

funkce originálu a překladu

2) Vnitrotextové faktory:

obsah (sémantika textu)

téma (makrotéma, mikrotéma)

presupozice příjemce

kompozice textu

neverbální prvky v textu

styl (lexikon, větná struktura, suprasegmentální rysy)

Kromě rozdílů mezi autorem a zadavatelem a jejich záměry musí překladatel brát ohled na rozdíly mezi původním příjemcem a příjemcem překladu, kteří se mohou lišit svými znalostmi, akulturací pro sociální interakci, hodnotovými a postojeovými orientacemi, věkovým a sociálním zařazením apod.³⁴

6.3 FUNKCE PŘEKLADOVÉ LITERATURY

Kromě určení účelu překladu konkrétního díla lze hovořit také o funkci (celé) překladové literatury. Levý v *Umění překladu* k funkci překladu poznamenává,³⁵ že překlad se stává součástí systému domácí literatury, v rámci kterého působí stejně jako literatura původně domácí. Překlad má oproti domácí literatuře navíc ještě specifickou poznávací hodnotu, která spočívá v tom, že informuje čtenáře o originálu a o cizí kultuře vůbec. Tato informativní funkce bývá zpravidla tím silnější, čím odlehlejší je překládaná literatura.

Levý dále uvádí,³⁶ že překlad vstupuje do složitých literárních vztahů, a to jak umělecký druh, tak i jako jednotlivá díla. V rámci těchto vztahů mu připisuje tyto specifické funkce: nahrazování a posilování písemnictví domácího a objevování forem, které se v domácí literatuře nevyskytují. První případ se týká období, kdy z nějakého důvodu domácí literatura trpí nedostatkem původního materiálu a, jako v dobách národního obrození, dokazuje samotným faktem, že je překlad možný, vyspělost a konkurenceschopnost národního jazyka. K obohacování domácí literatury novými formami dochází v souvislosti se vznikem novátorských básnických a prozaických směrů, které přicházejí v módních vlnách.

Na odkaz česko-slovenské translatologické tradice reprezentované Jiřím Levým a Antonem Popovičem navazuje mezi jinými také Mária Kusá. Ve stati *Preklad literárnych textov ako spôsob komunikácie medzi národmi, jazyky a kultúrami*³⁷ rozšiřuje a upřesňuje

34 Zuzana Jettmarová: Volba strategie a rozhodování na základě teorie skoposu: komplexní kritéria překladatelské analýzy textu. In: 9x o překladu. Praha, JTP 1995. s. 28-29.

35 Jiří Levý: *Umění překladu*, s. 98.

36 Jiří Levý op. cit., s. 100.

37 Mária Kusá: *Preklad literárnych textov ako spôsob komunikácie medzi národmi, jazyky a kultúrami*. In:

výčet funkcí překladu v domácí kultuře a dodává, že tyto funkce zásadně ovlivňují jak výběr textu, tak i použitou překladovou strategii. Kusá vyčleňuje tyto funkce:

- informativní, vzdělávací
- substituční
- kreativní, rozdělená na rozvojovou a retardační
- samostatná literární aktivita (jedna z podob tvorby)
- užitková či naopak kulturotvorná, estetická
- komplementární (překlad domácí literatury inspiruje, je paralelou, impulzem, příkladem)
- sociokulturní

Oproti Levému tedy přidává funkci překladu jako samoúčelné tvůrčí aktivity, funkci sociokulturní a funkci užitkovou (která se však týká spíše specifického okruhu osvětových, ideologických a vzdělávacích textů).

Z mezikulturního hlediska je zajímavý také pohled na národní literatury v globálnějším měřítku. Ján Koška v práci *Preklad ako znárodnenie globalizácie*³⁸ uvádí: „Prekladáním sa národná literatúra zaraďuje do vyšších medziliterárnych celkov, po boku s prestížnymi národnými literatúrami a takto sa zároveň vydeľuje vo svojom povýšení ako individualita s posilnenou identitou a postavením. Vyzdvihuje sa a oddeľuje ako osobitá.“ Edita Gromová v pojednání *Aktuálne teoretické reflexie o prekladu a prekladaní na Slovensku*³⁹ cituje Alojze Keníže: „Veľké, mocné a silné národy celkom voľne rozširujú svoje jazyky a selektívne ich obohacujú všetkým originálnym, čo ponúkajú malé kultúry. Veľmoci sa nemusia obávať o svoju národnú identitu, lebo nepretržite zaznamenávajú prílev prisťahovalcov, ktorí sa chcú stať ich občanmi a dobrovoľne sa asimilovať.“ A vzápätí si [Keníž] kladie otázku, či majú takéto národy vôbec dôvod prekládať. V celkom inej situácii sú, podľa autora, jazyky malé, či nevýznamné, medzi ktoré patrí i jazyky slovanské, do ktorých sa prekladá veľa, ba až priveľa, čo často spôsobuje vypudzovanie vlastnej kultúry z vlastného štátu, čo vedie až k tomu, že vlastná literárna tradícia sa stáva vo vlastnom kultúrnom prostredí cudzou a cudzia vlastnou.“

Role překladatele je tedy nezastupitelná i pro výchozí kulturu/literaturu. Posouvá jednosměrný mezikulturní přenos na úroveň dvousměrné interkulturní komunikace. Tato úloha s sebou nese jistou zodpovědnost (která se netýká pouze adekvátní reprezentace cizího

Slovak Review 12, 2003, s.19-20.

38 Ján Koška: *Preklad ako znárodnenie globalizácie*. In: *Slovak Review* 12, 2003, s. 5.

39 Edita Gromová (podle A. Keníže): *Aktuálne teoretické reflexie o prekladu a prekladaní na Slovensku*. In: *Translatologica Ostraviensia I*, Ostrava 2006, s. 17.

autora) za to, jestli vlastní kulturu/literaturu obohacuje nebo naopak ochuzuje a je spoluodpovědný za národní kulturně-literární identitu výchozí i cílové kultury.

6.4 PŘEKLADATEL JAKO MEDIÁTOR

Kromě možné odlišnosti záměru autora původního textu a záměru zadavatele překladu musí překladatel přihlížet i k rozdílům mezi adresátem originálu a adresátem překladu. V české a slovenské translatoologii je cílový čtenář zohledňován tradičně, zatímco v západní translatoologii je tento koncept novější. Levý přirovnává překladatelovu práci k práci scénického výtvarníka, který musí počítat s perspektivou: „jeho čtenář má jiný fond vědomostí i estetických zkušeností, než měl čtenář originálu, proto by v mechanické kopii mnohemu neporozuměl a mnohé pochopil zkresleně.“⁴⁰ O funkci překladu v kultuře píše také v kapitole Dvojnásobný vztah k původní literatuře, kde uvádí, že překladatel má vlastně dva kulturní úkoly: aby dílo mělo stejnou estetickou hodnotu jako kdyby bylo původní a rovněž, aby ukázalo charakteristické rysy kultury, v níž předloha vznikla. „Hierarchie obou kulturních úkolů překladu je závislá nejen na překládané literatuře, ale také na domácím čtenáři. Úplnější či méně úplné zachování národních zvláštností díla si překladatel může dovolit podle toho, jakou informovanost o cizí kultuře může u svého čtenáře předpokládat.“⁴¹ Pod pojmem kultura se skrývá široké spektrum prvků – například národní jazyk, literatura a umění, náboženství, obřady a rituály, zvyky a dodržování tradic, jídlo, charakter partnerských a mezigeneračních vztahů, hodnotový žebříček a priority, společná historie a náhled na soudobé dějiny, normy chování, projevovalí zdvořilostí a společenská etiketa, míra benevolence ve výchově a přípustnost tělesných trestů, pravidla pohostinnosti, konvence, tabu, pojetí morálky, zvyklosti, humor, panující ideál krásy, rodinný model, národní stereotypy, patriotismus, stupeň individualizace člověka v rámci společnosti, otevřenost či vymezenost ve vztahu k ostatním kulturám – které si člověk osvojí jako člen dané společnosti. Člověk si těchto aspektů vlastního vnímání světa nemusí být vědom, protože je pokládá za automatické, a do náhledu na ostatní kultury si je promítá často neuvědoměle. O to důležitější je pak jejich (třeba i implicitní) zohlednění při procesu překládání a jejich začlenění do konečného překladu. Uvádí se, že čím větší je vzdálenost mezi výchozí a cílovou kulturou, s tím většími problémy se musí překladatel v rámci mezikulturního převodu potýkat - zejména při určování

40 Jiří Levý: Umění překladu, s. 90.

41 Jiří Levý op. cit., s. 99.

míry přizpůsobování překladu čtenáři.⁴² Problémy však vyvstávají i při překladu textů vzešlých z příbuzných kultur, na což poukazuje Dąbrowska-Partyka.⁴³

Při střetu dvou kultur nutně vniká opozice *my* | *oni*, tedy toho, co se považuje za vlastní a co za cizí. Do toho, jak svět vnímáme *my* se promítá celá historicko-kulturní tradice se systémem hodnot, pojetím morálky a povahou mezilidských vztahů a také obraz současnosti, nahlížený optikou médií a světonázoru, které člověka obklopují. Pokud je účelem překladu seznámit čtenáře, kterému text nebyl primárně adresován, s výchozí kulturou, je cílem překladatele, který by se měl orientovat v obou kulturách, působit v překladatelském procesu jako mediátor.

V první fázi překladatelské práce se překladatel stává prvotním příjemcem, avšak aby mohl původní text zprostředkovat příslušníkům jiné než výchozí kultury, musí zastávat úlohu filtru, tedy do vlastního čtení promítat zkušenosti vycházející z kultury budoucího adresáta. Musí vyhodnotit, co je v obou kulturách společné a co se liší, v potaz musí brát (ne)znalost nejrůznějších aspektů původní kultury, která je u druhotného příjemce textu přirozená. Předpokládaná úroveň čtenářových znalostí a povědomí o cizí kultuře se v odborné literatuře často označuje termínem *presupozice*.

Jettmarová definuje⁴⁴ *presupozice* následovně: „*Presupozice* příjemců jsou znalosti věcné, jazykové a sociální, které u nich autor předpokládá. Podle toho řeší míru explicitnosti a implicitnosti informace v textu. [...] Příjemce si implicitní informaci na základě svých znalostí doplní tzv. inferencemi (logickým odvozováním, domýšlením) a text nemusí být redundantní.“

42 Na tuto problematiku v souvislosti s překládáním tzv. postkoloniální literatury poukazuje např. Simona Haviešová ve statích *Preklad umeleckých textov optikou postkoloniálnej translatológie* In: Tvorivé prekladateľské reflexie, 2011, *K problematike postkoloniálnej translatológie* In: Preklad a kultúra 2. Nitra, UFK 2007, *Preklad ako forma interkultúrneho dialógu v postkolonialnej ére* In: Preklad a tlumočenie 7, Banská Bystrica 2006.

43 Srov. Maria Dąbrowska-Partyka: *Kulturowe granice przekładu*. In: Slovak Review 12, 2003, s. 11. „Nawet pozostając wyłącznie w kręgu literatur słowiańskich, możemy bez trudu zobrazować wielorakość uwikłań, rozmaitych uwarunkowań i ograniczeń, związanych z tak rozumianym aktem tłumaczenia oraz ze sposobem funkcjonowania jego rezultatów. Takie zawężenie prezentowanej problematyki jest bowiem zarówno jej uproszczeniem, jak i utrudnieniem sytuacji badacza „międzysłowiańskich“ przekładów. Przedmiotem jego zainteresowania stają się bowiem teksty, będące realizacją spokrewnionych ze sobą systemów językowych, z drugiej zaś strony – jest to pokrewieństwo niezwykle złudne, jeśli w polu swojej uwagi umieścimy kulturowe uwarunkowania i sensy owych tekstów. Pokrewieństwo języków, czyli systemów pierwotnie modelujących, bynajmniej nie oznacza bowiem pokrewieństwa czy nawet elementarnej analogii systemów wtórnie modelujących.“

44 Zuzana Jettmarová: *Volba strategie a rozhodování na základě teorie skoposu*. In: 9x o překladu., s. 29.

Čím je výchozí kultura cílové kultuře vzdálenější, tím větší množství konceptů, které budou novému adresátovi cizí, musí překladatel předpokládat. Kultura může dělit geografická vzdálenost, vzdálenost na časové ose, nebo kombinace obojího. V případě zeměpisné vzdálenosti se bude často jednat o mezijazykový překlad (vzdálenost může být relativně malá, třeba i v rámci jednoho státu), jedná-li se pouze o časovou vzdálenost, vzniká vnitrojazykový překlad - výskyt potřeby samotné jazykové aktualizace je však méně běžný.

Překladačovým úkolem není tedy jen samotné převedení originálu do jiného jazykového kódu, do jiného kódu musí zakotvit také původní kulturu. Musí přitom zachovávat estetické kvality originálu - z jazykové vrstvy překladu by tedy vlastně nemělo být možno odvodit, v jakém jazyce předloha vznikla. Toto hledisko se promítá do volby výběru jazykového materiálu na syntaktické a morfologické úrovni a v lexikálním plánu se projeví například použitím idiomů, idiomatických slovních spojení, frází a obrátů, které se ve výchozím a cílovém jazyce nemusí plně shodovat.

K dosažení optimálního výsledku, tedy adekvátního překladu, si překladatel na jazykové úrovni vybírá z celé řady procesů.

7.

PŘEKLADATELSKÉ POSTUPY

V procesu překladu se uplatňují různé metody a postupy. Různé školy⁴⁵ je dělí z rozmanitých hledisek na mnoho kategorií, které se často shodují a překrývají. Toto je jejich základní přehled:

- transliterace a transkripce
přepis jinou abecedou a přepis podle úzu cílového jazyka (adaptace úzu výchozího jazyka)
- kalkování
doslovný překlad – doslovné převzetí slov, pojmenování a frází do cílového jazyka při zachování struktury výchozího jazyka
- substituce
nahrazení jednoho jazykového prostředku jiným
 - transpozice
nevyhnutelné gramatické změny dané morfosyntaktickými odlišnostmi

45 Srov. Dagmar Knittlová a kol.: Překlad a překládání, s. 18-27.

výchozího a cílového jazyka. Záměna slovních druhů, gramatických kategorií, restrukturalizace – záměna větných členů, změna slovosledu

- modulace
posuny v sémantické oblasti, změna hlediska: záměna důsledku a příčiny, antonymický překlad, rozšíření a zúžení významu, kondenzace (zhuštění), vektorová substituce
- generalizace a specifikace
 - amplifikace, explicitace
rozšíření textu, explicitní vyjádření informací, které byly ve výchozím textu obsaženy implicitně
 - redukce, implicitace
vypouštění, vynechávání informací, vypuštění explicitní informace, která je v cílovém jazyce vyjádřena implicitně
- kompenzace
náhrada ztráty důležitého aspektu výchozího textu na jiném místě cílového textu

7.1 DOSLOVNÝ, VOLNÝ A ADEKVÁTNÍ PŘEKLAD

Z hlediska interkulturní komunikace jsou však závažnější otázkou převody takových lexémů, které v cílovém jazyce neexistují. Tyto lexémy se označují jako bezekvivalentní, tedy takové, kde pro lexikální jednotku jednoho jazyka chybí v druhém jazyce přímý protějšek, ekvivalent. Typicky se k nim řadí biologické názvy (názvy rostlin, živočichů a přírodních jevů, jejichž výskyt je geograficky podmíněn), názvy institucí a událostí a funkcí s nimi spojených (například v rámci státního zřízení, státní správy, dále úřady, systém školství a zdravotnictví – často jsou podmíněny historicky), a v rámci mezikulturního přenosu jako překladové strategie velice významné takové jazykové prostředky, které pojmenovávají prvky každodenní reality (potravin, svátky a tradice, masmédiá – názvy novin, časopisů, televizních a rozhlasových pořadů, v případě rozdílné úrovně technické vyspělosti názvy přístrojů, ve specifických oblastech lidské činnosti názvy nástrojů, dále názvy součástí oblečení, krojů apod.).

Při výskytu bezekvivalentních lexémů vyvstává před překladatelem otázka výběru strategie na ose naturalizace – exotizace. Náhled na tuto problematiku se historicky vyvíjel v

rámci úvah o věrnosti a doslovnosti překladu.

- Doslovný/věrný překlad
 - snaží se o mechanickou reprodukci původního textu, otrocky kopíruje předlohu slovo za slovem
- Volný překlad
 - kreativní překlad, v extrému se může původní text pouhým zdrojem inspirace
- Adekvátní překlad
 - prosazuje se v současnosti
 - je vyváženou kombinací metod věrného a volného překladu. Respektuje předlohu, avšak bere v potaz cílový jazyk. Je kreativní reprodukcí, která stylem odpovídá předloze, ale je vyjádřena přirozeně, tedy tak, jak by ji nejspíše vyjádřil sám autor originálu, psal-li by ji v cílovém jazyce

Jedním z prvních teoretiků, který se tímto fenoménem zabýval, byl v sedmnáctém století anglický básník, dramatik a překladatel John Dryden. Dryden v předmluvě⁴⁶ překladu Ovidia vymezil tři typy překladu:

- metafrázi
 - překlad slovo za slovem, doslovný překlad
- parafrázi
 - překlad metodou dosazování významu za význam, volnější překlad
- imitaci
 - obměňování významu, volný překlad, výchozí text jako inspirace

V předmluvě přirovnává překladatele, který ve snaze vylepšit dílo používá metodu imitace, k malíři, který při malování kopíruje předlohu poskytnutou přírodou (ve snaze přesně zachytit předlohu nemá právo nic vylepšovat), překladatele, který se drží doslovné metody k chůzi po laně se svázanýma nohama (akrobat může opatrností předejít pádu, ale ztratí eleganci). Jednoznačně dává přednost parafrázi, čili přeložení díla tak, aby bylo stejné, jako by je autor napsal v cílovém jazyce. V předmluvě a věnování k překladu⁴⁷ Vergiliovy Aeneidy píše: „I have endeavor'd to make Virgil speak such English as he would himself have spoken, if he had been born in England, and in this present age.“ (Snažil jsem se, aby mým

46 dostupné v angličtině na webových stránkách
<http://www.bartleby.com/204/207.html>

47 dostupný v angličtině na webových stránkách
<http://www.bartleby.com/13/1001.html>

prostřednictvím hovořil Vergilius takovou angličtinou, jakou by hovořil sám, kdyby se byl narodil v tomto století v Anglii.)

Na konci osmnáctého století shrnul problematiku doslovnosti/volnosti překladu ve stati *Essay On The Principles of Translation*⁴⁸ Alexander Fraser Tytler takto:

- 1) v překladu musí být celistvě zachována myšlenka originálního díla
- 2) styl a způsob vyjadřování musí odpovídat charakteru původního textu
- 3) překlad by měl působit stejně nenásilně jako jeho předloha

Na jedné straně poukazuje Tytler na fakt, že parafráze může svádět překladatele k přílišné volnosti, na druhé straně však parafrázi schvaluje v těch částech textu, kde je nutno osvětlit nejasnosti, které se vyskytly ve výchozím textu. V deváté kapitole Esejů také porovnává⁴⁹ práci překladatelovu s prací malířovou a dochází k závěru, že úkol překladatelův je obtížnější, protože zatímco malíř se snaží o pouhou co možná nejvěrnější reprodukci předlohy, překladatel, který nemá k dispozici barvy, musí vtisknout svému dílu stejného ducha a stejnou lehkost (stejnou sílu a účinek), jakými vyniká originál.

Požadavek adekvátnosti překladu tedy není v translatologii nový, mění se pouze dobové nároky na tolerovatelnou míru volnosti/doslovnosti a obměňuje se terminologie. Za jednu z klíčových otázek translatologie lze kromě svobody, s jakou smí překladatel s výchozím textem nakládat, považovat problematiku ekvivalentnosti, tedy existence či neexistence přijatelných překladových protějšků. Ekvivalentnost se uplatňuje na všech jazykových plánech – nejzřetelnější je v lexikální vrstvě, ale projevuje se také na gramatickém plánu (tedy v morfologickém a syntaktickém systému jazyků). Translatologové se dlouho zabývali úvahami nad tím, je-li vůbec možné přenést text se všemi jeho charakteristikami z jednoho jazyka do druhého, pokud se jejich gramatické systémy liší. Dnešní translatologie pracuje s pojmem princip funkční ekvivalence – ten vychází z předpokladu, že co je v jednom jazyce vyjádřeno určitými jazykovými prostředky lze převést do druhého jazyka za použití jiných jazykových prostředků, a to tak, aby byl zachován

48 dostupná v angličtině na webových stránkách

<http://www.archive.org/stream/essayonprinciple00woodiala#page/n9/mode/2up>

49 A. F. Tytler: „It is difficult, even for a capital painter, to preserve in a copy of a picture all the ease and spirit of the original; yet the painter employs precisely the same colours, and has no other care than faithfully to imitate the touch and manner of the picture that is before him. If the original is easy and graceful, the copy will have the same qualities, in proportion as the imitation is just and perfect. The translator's task is very different: He uses not the same colours with the original, but is required to give his picture the same force and effect. He is not allowed to copy the touches of the original, yet is required by touches of his own, to produce a perfect resemblance. The more he studies a scrupulous imitation, the less his copy will reflect the ease and spirit of the original. how then shall a translator accomplish this difficult union of ease with fidelity? To use a bold expression, he must adopt the very soul of his author, which must speak through his own organs.“ In: *Essay On The Principles of Translation*, Chapter IX, s. 113-114.

invariant informace i její stylistická hodnota.

Levý shrnuje problematiku volnosti a doslovnosti⁵⁰ konstatováním, že při překladu umělecké literatury stojí proti sobě požadavek věrnosti a výstižnosti (norma reprodukční) a požadavek krásy (norma uměleckosti). „Volný překlad klade důraz na obecné. Zachovává obecný obsah a formu a zavádí substituci do celé oblasti zvláštního: za národní a dobovou specifičnost originálu dosazuje národní a dobovou specifičnost oblasti, do níž se překlad uvádí.“⁵¹ Podle Knittlové⁵² je za doslovný překlad považován takový, který převádí lexikální jednotky bez ohledu na jejich kontextové zapojení (bez ohledu na ustálené kolokace, idiomatiku cílového jazyka atd.), ale respektuje gramatický systém cílového jazyka. Poznává, že výsledný text může sice být gramaticky správný, ale výběr lexikálních jednotek má nádech nežádoucí cizosti. Za volný překlad je považován takový, který respektuje výchozí text pouze okrajově, nedosahuje estetických kvalit originálu a volně pracuje i s pojmovým obsahem informace. Mezi těmito extrémy leží komunikativní překlad (také bývá nazýván dynamický, idiomatický, adekvátní či funkční).

Od volby metody (doslovný – volný – adekvátní překlad) se odvíjí výběr strategie nakládání s bezekvivalentními lexikálními jednotkami, které se v originále vyskytnou. V translatoologii se tyto přístupy označují jako exotizace, naturalizace (domestikace) a kreolizace. V poslední době k nim přibýly pojmy, které jsou pojetím problematiky v zásadě shodné, globalizace, lokalizace a glocalizace. Dalším možným zásahem při převodu bezekvivalentní slovní zásoby je dovysvětlování, a to formou poznámek pod čarou či abecedně řazeným slovníčkem na konci knihy, nebo vnitřních vysvětlivek.

8.

NATURALIZACE, EXOTIZACE, KREOLIZACE. LOKALIZACE, GLOBALIZACE, GLOKALIZACE

Pomineme-li v beletristickém překladu ustupující tradici vkládání objasnění cizích prvků do překládaného díla formou poznámek pod čarou (tato praxe je v dnešní době dosti zastaralá, používá se převážně v textech odborného charakteru. V beletrii je nevyhovující jak z pohledu nakladatele, tak z pohledu čtenáře. Přináší s sebou technické komplikace,

50 Jiří Levý: Umění překladu, s. 89.

51 Jiří Levý op. cit., s. 122.

52 Dagmar Knittlová a kol.: Překlad a překládání, s. 17.

prodlužuje text. Její nejzásadnější nevýhodou je však fakt, že čtenáře při četbě rozptyluje, snižuje dynamičnost textu a negativně ovlivňuje čtivost textu. V porovnání s originálem je také cizorodým prvkem) nebo formou seznamu či rejstříku vysvětlivek na konci knihy (tato metoda je ke čtenáři ohleduplnější, zejména tehdy, pokud nejsou cizí pojmy v samotném textu nijak označeny – čtenář není nucen narušovat plynulost své četby. Tato metoda se častěji uplatňuje u textů, kde by neuzívání cizího pojmenování způsobilo významnou ztrátu autentičnosti textu a dílo ochudilo o vrstvu koloritu), zbývá jediná možnost, jak s bezekvivalentní slovní zásobou naložit – v nějaké (v krajním případě i nulové, tedy formou překladu vynecháním) podobě ji zachovat v textu samotném.

Vysvětlivky mimo hlavní text mohou překladatele svádět k přehnané důkladnosti a z ní plynoucí přílišné obsažnosti a odbornosti v doplňujících poznámkách. Navýšení faktografičnosti textu často spíše škodí, než aby mu prospívalo.⁵³

Vnitřní vysvětlivka⁵⁴ „mívá formu vysvětlujícího opisu, který by však měl být co nejstručnější, aby nedošlo k nadměrnému rozšiřování textu a zatěžování nominálními prvky, které jsou většinou nositeli přídatných informací. Narůstající nominálnost textu je objektivní, kvantitativně zjistitelný důvod [čtenářova] subjektivního dojmu, podle něhož hodnotí překlad negativně.“ Nesporná výhoda vhodně zvolené vnitřní vysvětlivky oproti vysvětlivce vně textu spočívá v tom, že je nenápadná a nenásilná, zbytečně neupoutává čtenářovu pozornost ani ji neodvádí, a proto nijak negativně neovlivňuje čtivost a dynamiku textu a plynulost četby.

V rámci kulturní transpozice, tedy mezikulturního přenosu prvků, pro které nemusí mít cílová kultura k dispozici vhodné jazykové prostředky, může překladatel zvolit také strategie exotizační a domestikační.

Exotizace spočívá v přejímání slov z výchozího jazyka, a to buď beze změn, anebo s přizpůsobeným pravopisem (postupy transkripce a transliterace). Přistoupí-li překladatel k exotizaci, orientuje se na cizokrajné prostředí a snaží se čtenáře přenést blíž k výchozí kultuře. Na vyšší rovině odpovídá doslovnému překladu.

Naturalizace či též domestikace je procesem opačným. Jejím prostřednictvím se překladatel snaží převést cizokrajné prvky na domácí a narozdíl od exotizace přenáší cizí kulturu blíž k čtenáři. Překladatel může zvolit metodu analogie (užívají se pro ni také pojmy

53 O tomto problému se zmiňuje také Haviešová v rámci pojednání o překládání postkoloniální literatury, kde se cizí prvky objevují nesrovnatelně častěji než při překlání textů v rámci Evropy, i tak se ale jedná o stejné principy. Srov. Haviešová, S.: Překlad umeleckých textů optikou postkoloniální translatoologie. In: Tvorivé prekladateľské reflexie. Ed. E. Janecová, B. Kráľová. Brno, Tribun EU 2011, s. 10-27.

54 Dagmar Knittlová: K teorii i praxi překladu. Olomouc, UP 2000. s. 81.

substituce nebo kulturní transplantace), tedy nahradit cizí prvek podobným prvkem domácím. Analogie může být kulturně specifická, ale může být i neutrální, bezpříznaková, kdy se konkrétní cizí pojem nahradí domácím pojmem obecného charakteru. Naturalizace má blízko k volnému překladu.

Koška popisuje vztah naturalizace a exotizace z pohledu naturalizované kultury následovně: „Naturalizácia je z hľadiska naturalizovaného objektu (text) vlastne exotizáciou.“⁵⁵ Kompromisem mezi exotizací a naturalizací je kreolizace, tedy snaha o dosažení vyváženosti, která odpovídá funkčnímu (adekvátnímu, komunikativnímu) překladu.

Levý upozorňuje, že „že v překladu má smysl zachovávat jen ty prvky specifická, které čtenář překladu může cítit jako charakteristické pro cizí prostředí, tj. jen ty, které jsou schopny být nositeli významu ‚národní a dobová specifická‘.“⁵⁶

V současnosti se používají také novější pojmy globalizace, lokalizace a glocalizace. Globalizace odpovídá exotizaci, lokalizace je jejím opačným pólem, tedy naturalizací, a glocalizace kompromisem.

Koncept globalizace – lokalizace – glocalizace se od starší soustavy naturalizace – exotizace – kreolizace liší tím, že k problematice přistupuje v širším kontextu, tedy přesahuje hranice literárně-překladových souvislostí a analyzuje interpretaci světa a vnímání kultury z vzdálenější perspektivy většího, globálnějšího měřítka.

Huťková⁵⁷ shrnuje tyto novější pojmy v následující tabulce:

Globalizácia	Glocalizácia	Lokalizácia
Zdôrazňovanie východiskovej kultúry, preberanie hotového	Akceptovanie východiskovej kultúry	Popieranie východiskovej kultúry
Akomodácia, ignorovanie špecifik cieľovej kultúry	Akceptovanie cieľovej kultúry	Uprednostňovanie (v maximálnej miere) cieľového prostredia, adaptácia
Internacionalizácia, exotizácia	Hľadanie rovnováhy (kreolizácia)	Naturalizácia, „znárodnenie“

Anita Huťková

Pojem lokalizace se nejčastěji objevuje v souvislosti s výrobky, které jsou uváděny na

55 Ján Koška: reklad ako znárodnenie globalizácie. In: Slovak Review 12, 2003, s. 2.

56 Jiří Levý: Umění překladu, s. 122.

57 Anita Huťková: Globalizácia a lokalizácia v interkultúrnej komunikácii. In: Od textu k prekladu VI. Ed. A. Ďuricová. Praha, JTP 2011, s.73.

trh v různých jazykových variantách. V rámci marketingových strategií jsou lokalizovány například reklamy tak, aby odpovídaly úzu dané kultury. V počítačové terminologii se velmi často objevuje lokalizace softwaru, lokalizovány bývají uživatelské texty (manuály, prospekty).

Koška⁵⁸ definuje globalizaci následovně: „Globalizáciu môžeme skúmať ako opak prekladu v priamom i prenesenom význame, ako opak adaptácie, nejednotného výkladu, nejednotnej úpravy, ako nepreklad, preberanie hotového, v jednotnej úprave, bez interpretácie, prehodnotenia, organického zaradenia do svojich sústav.“ Považuje globalizaci za kulturní asimilaci, přivlastnění si cizího, interpretační totalizaci.⁵⁹ Huťková konstatuje, že „globalizácia je akomodácia svojho cudzému“⁶⁰. Koška dokonce považuje globalizaci za kutečný protipól uměleckého překladu,⁶¹ a překlad samotný za „znárodněnou globalizaci“, tedy národní privatizaci něčeho, co patří všem.

Huťková⁶² k pojmu glocalizace uvádí podle Rakšányiové, že je vzájemným působením mezi celosvětovými jevy, hodnotami a normami (globalizací) a lokální kulturou, přizpůsobení se lokálními podmínkám (lokalizace). Jinými slovy je glocalizace vzájemným působením celosvětových univerzálních fenoménů a tím, jak se projevují lokálně.

9.

ČTENÁŘ

Překladatel vystupuje v procesu interkulturní komunikace jako prostředník. Jeho cílem je zvolit adekvátní míru exotizace/naturalizace a zachovat prvky národně a dobově specifického koloritu, a to s ohledem na to, jaké povědomí o výchozí kultuře očekává u svého čtenáře (čtenářovy presupozice).

Dnešní čtenář žije v době globalizované společnosti a internetu a je obklopen masmédií, na druhé straně však u něj přetrvává touha po exotice a poznávání nového. Obecně lze tvrdit, že čtení je pro čtenáře zábavou a zdrojem poučení. Otázkou však je, co konkrétně čtenářská obec v překladové literatuře hledá. Dąbrowska-Partyka⁶³ konstatuje, že si čtenář čtením o cizím kulturním prostředí potvrzuje platnost stereotypních představ, které o něm má jako příslušník jiné kultury. Proto podvědomě hledá v textu signály které by mu potvrdily, že jinakost vyplývá z specifčnosti výchozího prostředí.

58 Ján Koška: Preklad ako znárodnenie globalizácie. In: Slovak Review 12, 2003, s. 2.

59 Ján Koška op.cit., s. 3.

60 Anita Huťková: Globalizácia a lokalizácia v interkulturnej komunikácii, s.73.

61 Srov. Ján Koška: Preklad ako znárodnenie globalizácie, 1-5.

62 Srov. Anita Huťková op. cit., s. 72.

63 Maria Dąbrowska-Partyka: Kulturowe granice przekładu. In: Slovak Review 12, 2003, s. 12.

Levý uvádí⁶⁴, že existují situace, v nichž si čtenář chce být vědom faktu, že čte překlad. Koli⁶⁵ si klade otázku „čo to znamená, že čitateľ chce mať ‚v některých situacích‘ vedomie, že číta preklad? Znamená to, že v iných situáciách to nechce a ani nepotrebuje vedieť? Alebo ináč – čo má z toho čitateľ, že ‚vie‘ o tom, že ide o preklad, ak odhliadneme od toho, že na rozdiel od iného čitateľa je čitateľom ‚erudovaným‘? “

Odpověď na tuto otázku lze shrnout konstatováním, že čtenářovo vědomí, že má před sebou překlad, tedy produkt kulturní transpozice, mu umožňuje porozumět textu v širším kontextu - pokud by mu toto vědomí scházelo, mohl by přítomné signály jinakosti interpretovat jen velmi obtížně, protože by je mohl mylně vztahovat k hierarchii vnímání světa podmíněné jeho vlastní kulturní zkušeností.

Levý nazývá toto vědomí ‚iluzí‘: „V otázce národní a dobové specifičnosti nejde o to, zachovat všechny jednotlivosti, v nichž se uplatnilo historické prostředí vzniku, jako spíše vzbudit v čtenáři dojem, iluzi dobového a národního prostředí.“

V adekvátním překladu je iluze dobové a národní specifičnosti zprostředkována překladatelem přirozeně a nenásilně, čtenář by měl do zobrazovaného cizího prostředí proniknout jaksí mimovolně – měl by si sice uvědomovat fakt, že text byl zformován na pozadí jiné kultury, ale neměl by být na tuto skutečnost upozorňován přes míru.

10.

Volba překladové strategie pro překlad povídek Sławomira Shuty

Současná translatologie upřednostňuje v rámci procesu interkulturního přenosu makropřístup – vychází z předpokladu, že text jako celek má větší hodnotu než suma jeho jednotlivých částí. Tato makroanalýza předchází strategickému rozhodnutí, které v další fázi překladatelovy práce determinuje způsob, jakým bude zacházet s dílčími elementy textu v rámci mikropřístupu.

V rámci makropohledu na výchozí text je nutná celostní analýza, která zahrnuje zkoumání mnoha faktorů. Makropohled vyžaduje určení charakteristických rysů a znaků

64 Jiří Levý: Umění překladu, s. 98.

65 František Koli: Poznámky k pojmu prekladovosť. In: 15x o překladu. Praha, JTP 1999, s. 21.

výchozího textu, konkrétně: určení jeho typu a žánru, jeho zařazení do kontextu výchozí literatury, definování jeho funkce a stanovení, jakému typu adresáta byl originál určen. Z pohledu pragmatiky dále musí překladatel určit, za jakým účelem překlad vzniká a jakou bude plnit funkci. Do této vstupní analýzy musí překladatel zahrnout také postavu iniciátora překladu a v neposlední řadě by se měl pokusit odhadnout presupozice cílového čtenáře. V konečné fázi přípravné analýzy musí zvážit důsledky, jaké úhrn všech těchto faktorů implikuje pro jeho další práci.

makropohled na sbírku povídek *Cukier w normie z ekstrabonusem*

V první fázi překladatelské práce je třeba seznámit se s výchozím textem, v tomto případě se sbírkou povídek *Cukier w normie z ekstrabonusem*, která vyšla v roce 2005. Obsahuje 35 povídek, které vyšly už dříve (v roce 2002) v knize *Cukier w normie*. Oproti dřívějšímu vydání se *Cukier w normie z ekstrabonusem* liší dílčími úpravami jednotlivých povídek. Do pozdějšího vydání není zařazena povídka „Nie takich jak on“. Povídky z obou výborů jsou součástí autora hypertextového projektu *Blok* (česky Panelák).

Povídky Sławomira Shuty jsou charakteristické kritickým náhledem na současnou polskou společnost. Shuty zdůrazňuje zejména všeprostopující fenomén konzumu a nezřídka zobrazuje jednání konzumního člověka až formou grotesky. Většina povídek je dějových, ale výbor obsahuje také povídky konverzační, blízké konverzační komedii, nebo povídky monologické, které by se daly připodobnit k technice proudu vědomí. V některých povídkách se přibližuje žánru sci-fi, vědeckofantastické prvky se v nich prolínají s trendy myšlení konzumní společnosti.

Autor píše nekomplikovaným jazykem se silně hovorovými prvky a vysokou mírou expresivity včetně vulgarizmů, promluvy často stylizuje do jazyka reklamy a propagačních letáků, sloganů, jedna z povídek připomíná svou stylizací knižního průvodce, jiná slabikář.

Shuty ve svých povídkách zobrazuje postavy z nižší střední třídy, většinu povídek zasazuje do městského prostředí, nejčastěji do sídlištní zástavby, v některých povídkách se věnuje vesnici. V povídkách se objevují i témata, která jsou společností částečně tabuizována (sexuální praktiky, povýšení konzumu na náboženství a směšování katolických rituálů s otázkou peněz).

Dílo tohoto autora je určeno širokému okruhu čtenářů, neobsahuje téměř žádné aluze a nevyžaduje a ani snad nepředpokládá žádné odborné znalosti. Nejedná se o nijak zvlášť vysokou literaturu, rozhodně bych ji však neoznačila za pokleslou. Tento typ literatury by

mohl zaujmout zejména mladší generaci čtenářů, tedy autorových současníků (Shuty je ročník 1973). Shuty často znázorňuje příslušníky starších generací jako věčné stěžovatele s levicovými názory, i když čistě politická témata se v knize neobjevují.

Globalizačně-lokalizační optikou lze v tomto díle vysledovat současný globální trend konzumerismu, který se na lokální úrovni projevuje ve výchozí i cílové kultuře téměř totožně (množstvím distribuovaných propagačních materiálů, všudypřítomnou reklamou, nejrůznějšími lifestylovými magazíny), ovšem s ohledem na významně vyšší procento věřících v populaci Polska a na prominentnější postavení církve ve společnosti se v povídkách často vyskytuje problematika náboženství uváděného do souvislostí s konzumem.

Pro účely této práce budu za iniciátora překladu považovat překladatele, který navrhl vydání celého souboru povídek nakladateli (který souhlasil). Nakladatel tedy knihu vydá za účelem zisku, protože ji může pokládat za potenciálně čtenářsky atraktivní – povídky se věnují aktuálním tématům, a u čtenářů lze předpokládat zájem o současné Polsko.

Funkce překladu zůstává téměř stejná jako u originálu, i když původnímu adresátovi sloužil text jako přímý materiál k sebereflexi (prvotní adresát četl text v kontextu vlastní kultury). V překladu si bude druhotný adresát navíc ověřovat platnost vlastních stereotypů a předsudků, které jsou součástí jeho kultury a povídky mu můžou sloužit ke kulturně-komparativní reflexi. V překladu je tedy posílena informativní funkce.

Překladatel musí na základě vlastních zkušeností s cílovou kulturou výše zmíněný účel překladu zahrnout do uvažování o textu, které je značně subjektivní a jehož součástí je i snaha odhadnout, do jaké míry je cílový čtenář obeznámen s výchozí kulturou, dále si musí vytvořit představu o tom, jaké předsudky a stereotypy panují o výchozí kultuře v cílovém prostředí. Toto uvažování by mohlo vypadat následovně:

Polsko není pro Čechy žádnou velkou exotikou, mnozí si pamatují nákupní výlety za hranice a polské tržnice, polské televizní programy. Češi si spojují Poláky s levnými potravinami nevalné kvality, na druhé straně je však považují za pracovité a činorodé. Pokládají je za silně nábožensky založené. Setkávají se s nimi na sjezdovkách, kde Poláci nemají nejlepší reputaci. Panuje také povědomí o velkém počtu Poláků, kteří si jezdívají vydělávat za hranice. Češi znají některé okamžiky z polské historie, které považují za tragické. Často si vybavují polského papeže, některé režiséry, nedávnou leteckou katastrofu. Obecně mají pocit, že mezi Čechy a Poláky panují dobré vztahy a že by se s nimi bez potíží domluvili, a i když považují polštinu za šišlavý jazyk, tvrdí, že jí alespoň částečně rozumí. V rámci opozice my|oni považují Češi Poláky za podnikavce v oblasti různých náhražek a sami sebe ze hlupáky, kteří je nalákáni nízkou cenou kupují.

Analýza *Cukru v normálu* podle Nordové s přihlédnutím k subjektivním úvahám překladatele:

<i>odesílatel</i> (zadavatel vs. autor/překladatel)	Shuty, zadavatel: nakladatel (na popud překladatele)
<i>záměr</i> odesílatele (vs. záměr autora)	Záměr autora: upozornit na současný stav polské společnosti a na všudypřítomný konzum. Záměr odesílatele (nakladatele): týž + obeznámení českého čtenáře se sociokulturní situací dnešního Polska.
<i>příjemce</i> překladu (vs. původní příjemce)	Původní příjemce textu je s kulturou obeznámen a některé situace mu mohou být důvěrně známé, příjemce textu s kulturním pozadím pravděpodobně není obeznámen do hloubky a některé situace může pokládat za neobvyklé.
<i>médium</i> (psaný, mluvený projev, typ textu)	Psaný text - kniha povídek. Do budoucna se nevylučuje ani audiokniha.
<i>místo</i> vzniku originálu a překladu	Originál vznikl v Polsku, je překládán v České republice českým překladatelem.
<i>čas</i> vzniku originálu a překladu	Časový posun vzniku a originálu je zanedbatelný.
<i>motiv</i> vzniku originálu a překladu	Původní text je uměleckou reakcí na stav konzumní společnosti. Překlad vzniká z týchž pohnutek a navíc je motivován obohatit českého čtenáře o poznatek z odlišné (ač ne příliš vzdálené /sousední/) kultury.
<i>funkce</i> originálu a překladu	Originál: poskytnout materiál k sebereflexi na základě porovnání se s (vyfabulovanými) členy vlastní kultury. Překlad: poskytnout materiál k sebereflexi na základě srovnání podobnosti/odlišností cílové a výchozí kultury.

volba překladatelské strategie na základě vstupní analýzy

Z výstupu makroanalýzy vyplývá, že hlavním posláním překladu je obeznámit cílového čtenáře se stavem dnešní polské společnosti a jejím hodnotovým žebříčkem a přitom

zachovat čtivost originálu. Aby mohlo dojít k mezikulturnímu transferu, musí si čtenář uvědomovat, že dílo nezobrazuje cílovou kulturu. Je nutné zachovat signály cizosti, proto v tomto případě není domestikace jako hlavní strategie na místě. Adekvátní metodou bude analogická náhrada prvků, které nejsou podmíněně kulturně a pro něž lze v cílové kultuře nalézt paralelu. Exotizace se uplatní tam, kde chybí domácí analogie.

Polská kultura je české kultuře blízká, státy (kultury) od sebe nejsou geograficky vzdálené a děj povídek je zasazen do blíže neurčené současnosti. Vznik originálu a vznik překladu dělí poměrně krátká doba.

Explicitně pojmenované kulturní odlišnosti (z pohledu cílového čtenáře) budou v textu u prvků, ke kterým chybí v češtině paralely, zachovány na lexikální úrovni užitím transkripce. Tento postup se uplatní zejména u vlastních a místních jmen. Nahrazování kulturně specifických prvků domácími analogiemi bude prováděno tak, aby výsledkem byl prvek neutrální a negativně neovlivňoval proces kulturního transferu.

V souladu se současnou normou nebude překlad na jazykové úrovni doslovný a k textu bude přistupováno s respektem a snahou zachovat veškeré jeho kvality. Konečný překlad by měl být funkčně ekvivalentní (adekvátní) na všech jazykových plánech a jako celek by měl být adekvátním ekvivalentem výchozího textu.

Problémy spojené s morfologickými a syntaktickými odlišnostmi polštiny a češtiny budou řešeny pomocí standardních překladatelských postupů. Autor v originále nepoužívá žádný dialekt, kromě spisovného jazyka často používá hovorovou polštinu. Ta bude v překladu reprezentována obecnou češtinou.

mikropohled na *Cukier w normie z ekstrabonusem*

Po analýze povídkové sbírky jako celku je nutno blíže prozkoumat její dílčí části. Sbíрка sestává z pětatřiceti povídek, které spolu buď vůbec nesouvisí, nebo je velice volně spojují některé postavy. Je pravděpodobné, že do nich Shuty promítl autobiografické střípky a zároveň se je snažil předvést jako figurky vystupující v poměrně uzavřeném sociokulturním systému středněstavovské společnosti. Tomu by odpovídalo i zařazení povídek do jeho internetového projektu. Na webových stránkách⁶⁶, kde je tento projekt veřejně přístupný, mají čtenáři možnost navštěvovat jednotlivé byty paneláku a přečíst si povídky o jejich nájemnících. Povídky jsou vzájemně provázány odkazy, ilustracemi je doplnil Mariusz Pisarski.

Povídky se dají rozčlenit do tematických okruhů podle ústředních motivů. Za hlavní

66 www.blok.art.pl

okruhy považují *konzum* (do něj řadím povídky, ve kterých konzumní přemýšlení ovlivňuje jednání postav a takové, do kterých se promítá jazyk reklamy), *stereotypy* (povídky zobrazující stereotypnost mezilidských vztahů), *sídlíště* (povídky dokumentující život v sídlištní zástavbě), *vesnice* (povídky zasazené do prostředí vesnice), *náboženství* (povídky popisující „domácí zákulisí“ nábožensky významných událostí) a *sci-fi* (povídky, v nichž se vyskytují nerealistické prvky). Do kategorie *černá kronika* jsem zařadila povídky, kde se postavy (ovlivněné soudobými médii, která se hojně věnují kriminalitě) vyžívají v tragédiích a špatných zprávách, do kategorie *staré časy* řadím povídky, které spojují nářky postav nad stavem dnešního světa a jejich přesvědčení, že dříve bylo lépe. Úplný přehled povídek a jejich hlavních motivů je pro snazší orientaci zpracován do tabulky:

povídka	strany	motivy
Z tysiąca i jednej choroby	7 - 11	tlak médií
O Wandzie, co Niemca nie chciała	12 - 17	vďavky, cizina
Podwójnie filtrowane	18 - 22	tlak médií
Komunia	23 - 28	náboženství
Wizyta domowa	29 - 36	náboženství
Jak to ze schowkiem było	37 - 43	život na sídlišti, tlak médií
Święta!	44 - 51	manželské stereotypy, Vánoce
Dzieciaki, zwierzaki, pistoleciki i gry komputerowe	52 - 59	děti, deviant, staré časy
Się porobilo...	60 - 66	staré časy, černá kronika
Pelni współczucia sąsiedzi	67 - 77	sousedské vztahy
Czego nie robi się dla miłości	78 - 84	sex, stereotypnost vztahu
Po sąsiedzku	85 - 92	sousedské vztahy
Za kulisami	93 - 104	tlak médií, zelené vdovy
Odwiedziny	105 - 110	návštěvy, stereotypní chování
Ostrożności nigdy za wiele	111 - 117	vesnice, vesnické stereotypy
Nowe pożycie	118 - 125	sousedské vztahy, prvky sci-fi
Upadek	126 - 133	konzum, značkové zboží
Lamenty pani Bednarkowej	134 - 139	vesnice, vesnické stereotypy
Co złego, to nie ja	140 - 146	prvky sci-fi, konzum
Jak Mirek został abstynentem	147 - 153	alkohol
Nie samym chlebem człowiek żyje	154 - 158	manželské stereotypy
Zdaję na prawo jazdy kategorii B	159 - 166	staré časy, prázdnota komunikace
Ćpun	167 - 177	workoholismus, převrácení hodnot
Ta szczególna sytuacja	178 - 180	tlak médií, manželství
Zwyczajni nie zwyczajni	181 - 189	staré časy, černá kronika
Idzie nowe!	190 - 196	náboženství
Wersja z dreszczykiem	197 - 201	prvky sci-fi, vesnice
Ewolucja	202 - 206	kariéra
Dead Brother	207 - 213	sousedské a příbuzenské vztahy, konzum
Szkolna wycieczka	214 - 224	konzum, styl průvodce
Real i ty	225 - 234	prvky sci-fi, sousedské vztahy, skrytá kamera
Przeszczep	235 - 242	prvky sci-fi, konzum
Drenaż limfatyczny	243 - 248	konzum, náboženství
Widma wolności	249 - 257	prvky sci-fi, stereotypy rodinného života
Miejski kraul	258 - 264	život na sídlišti, prvky pohádky, slabikáře

Toto rozkategorizování povídek do tématických okruhů je přínosné pro stanovení dílčí

překladové strategie. Je možno předpokládat, že v povídkách, které pojednávají například o mezisousedských vztazích, o stereotypech manželství, o kariéře nebo konzumu, se budou vyskytovat prvky spíše obecné (globální) kulturní platnosti, zatímco v povídkách, které jsou svým hlavním motivem úzce spjaty s výchozí kulturou (náboženské události, staré časy) bude muset být postupováno obezřetněji, aby byl zachován lokální kolorit.

vytýčení problematických okruhů

Pokud přistupujeme k překladu jako k médiu, které zprostředkovává mezikulturní přenos, v rámci překladatelského procesu nutně narazíme na problém, jak vlastně převést prvky, které v cílové kultuře nemají pojmenování. Tyto prvky označuje translologie jako bezekvivalentní. Výsledkem mikroanalýzy jednotlivých povídek ze sbírky *Cukier w normie* byl seznam bezekvivalentních lexémů nebo lexémů, které v rámci snahy zachovat lokální kolorit zasluhují zvýšenou pozornost. Tyto problematické prvky jsem roztřídila do těchto okruhů: *jména*^{67 68}(křestní jména, příjmení, místní jména), *média a televize* (názvy televizních pořadů), *potraviny* (potraviny, které mají v názvu místní jméno, polské značky cigaret, polská kuchyně) a *ostatní* (tento okruh zařazuje různé jevy a koncepty).

jména

křestní jména

Jména jsou při překládání *Cukru w normie* nejfrekventovanějším problémem. Pokud existují i v češtině, je adekvátní strategií je ponechat a skloňovat podle českého úzu. K jejich expresivním formám je třeba přistupovat s citem, protože zaužívaná česká zdobnělina by mohla působit v cizím kontextu nepatřičně. Pro jména, která se v češtině nevyskytují je v rámci vytýčené překladatelské strategie přistoupit k transkripci. Transkribované verze některých tvarů jmen by mohly čtenáře zarazit, optimálním řešením se tedy zdá užít transkribovaného jméno v méně příznakovém tvaru (nejdříve v základní formě, ve zdobnělém tvaru až dále v textu).

Čeština a polština se liší v úzu používání titulu pan/paní⁶⁹. V češtině se běžně vyskytují s příjmením, zatímco polština je velice často kombinuje s křestním jménem. V rámci exotizační strategie by se mohla překládat doslovně (tedy pan/paní + křestní jméno), avšak domácí varianty křestních jmen s těmito tituly mohou působit nepatřičně.

67 Srov. Žaneta Dvořáková: Funkce vlastních jmen v literatuře a literární onomastika. In: Slovo a slovesnost 71, 2000, s. 194-206.

68 Srov. Miroslav Jindra: K problematice vlastních jmen v uměleckém překladu. In: Slavica Pragensia XXIII, 1980, s. 181-185.

69 V tabulce řazené v příloze je seznam jmen s poznámkami.

Pro přehlednost jsou všechna křestní jména, která se v knize vyskytla, seřazena abecedně, každé jméno (či jeho tvar) je zaznamenán pouze jednou.

jméno	první výskyt v povídce
Alek	159, 174
Arti	54
Artuš	53
Bartek	15
Bodek	113
Bronek	113
Darek	78, 126
Edek	67
Gienek	52, 105
Gieniu	58, 67, 105
Grzesiek	27, 137, 249
Grzesiu	249
Heniek	85
Jacek	7, 211, 219, 259
Jacuś	29, 53
Janek	208
Janusz	114, 154, 207
Januszek	23
Jasiu	153
Józek	192, 207
Julian	197
Jurek	118, 181
Krzyś	19, 261
Leszek	37, 164, 225
Łukasz	8, 218
Maciek	211
Marek	137
Maryjan	135, 192
Mietek	113, 134, 212
Michał	139
Michalek	29
Mirek	113, 147, 249
Piotrek	137
Radek	29, 219
Robert	261
Romek	197, 261
Rysiek	88
Ślawek	18, 67, 261
Stasiu	44
Staszek	18, 113
Tadek	113, 159, 196
Tomek	235
Waldek	112, 170, 243
Wiesiek	134
Władysław	19
Włodek	180
Wojtek	262
Zbyszek	167

jméno	první výskyt v povídce	
Ania	252	
Anka	154	
Anna	249	
Baśka	26	
Beata	111	
Bożena	78	
Bożenka	143	
Dominika	16	
Emilia	18	
Gosia	146	
Gośka	114, 154, 198	
Halinka	105, 143	
Hania	136	
Hanka	160	
Irena	178, 208	
Iwona	10, 166	
Janina	225	
Jola	218	
Julka	208	
Justyna	211	
Justynka	7	
Kaśka	14	
Kryśka	157	
Krystyna	19, 252	
Lilka	262	
Magda	118	
Marta	218	
Marysia	29, 263	
Maryśka	113	
Monika	199, 262	
Teresa	38	
Wanda	12, 170	
Ziuta	211	
Zosia	47	
Robin	17	Němec
Lolek	262	pes
Pimpek	260	pes

příjmení

Obdobné problémy se objevují při převodu příjmení. V rámci zvolené exotizační strategie u jmen bez přímých českých protějšků je vhodné stejně naložit i s příjmeními, tedy přistoupit k transkripci. U příjmení, která jsou sémanticky motivovaná, bude vhodné tuto motivaci zachovat. Pro přehlednost jsou všechna příjmení seřazena abecedně v tabulce, každé je uvedeno pouze jednou.

příjmení	první výskyt v povídce	
Bolak	76, 196	
Boldys	139	
Cieniuszek	76	
Dziekański	216	
Gaska	136	
Gucwa	63	
Kamiński	76	
Kielbasa	192	
Kluba	67	
Korbiel	112	
Kuźma	63	
Marzec	69	
Mierzwa	70	
Piekarczyk	31	
Rychlicki	67	
Rysiek	68	
Stankewicz	76	
Turek	215	
Zaba	76	
Zając	67	
Banasiowa	39	
Bednarkowa	134	
Gądkowa	63	
Gaskowa	136	
Gębala	29	
Marczewska	223	
Markowa	70	
Palimąka	114	
Tańculowa	60	
Tomasiowa	28	
Baraściakowie	191	
Głubisz	14	
Jędryczkowie	140	
Męczarscy	105	
Nowakowie	45	
Ryśkowa	68	odvozeno od manželova křestního jména
Wajda	68	skutečný herec

V polštině se příjmení zpravidla nepřechylují, i když to není vyloučeno. V textu by však na sebe mohla nepřechýlená příjmení přitahovat pozornost. V češtině je nepřechýlené

ženské příjmení stále cizorodým prvkem, proto je vhodné příjmení přechýlit. Při překladu je třeba dávat pozor na možnost vyjádření partnerského vztahu přivlastňovacím přechýlením. Pod ‚příjmením‘ Ryškowa se například skrývá paní Rychlická, žena Ríši Rychlického.

místní jména

toponymum	strana	poznámka
Batowice	113	
Belchatów	215	
Białystok	166	Iwona z Białegostoku
Ciaputkowo	258	
Czyżyn	162	rondo Czyżyńskie
Dąbie	162	agrafka na Dąbiu
Dom Stalownika	112	
Kaszów	116	
Konstancin	89	
Kraków	159	budowa Radia Kraków
Kraków	116	
Modlnica	115	dni gminy w Modlnicy
Mogila	162	rondo Mogiłskie
Nowa Huta	74	
pod Cyganem	137	pójsć na brzeg pod Cygana
Śląsk	156	
Sosnowiec	224	Łomiarz z Sosnowca
Szarów	112	
Targ	153	imieniny Jasia z Targu
Tomaszowice	117	
Wincentego Witosa	141	ulica Wincentego Witosa

Pro toponyma bude jednotnou strategií substitute domácím ekvivalentem za předpokladu, že je v češtině zaužívaný. U toponym, která český ekvivalent nemají, se bude převod řešit transkripcí.

potravin

U potravin bude rozhodujícím faktorem, jak důležitou roli v rámci textu hrají. V tomto okruhu se uplatní zejména vnitřní vysvětlivky, případně náhrada bezpříznakovou domácí analogií.

televizní pořady

U názvů televizních pořadů může být vhodným řešením kalkování. Všechny názvy televizních pořadů, které se v povídkách vyskytly, jsou v doslovném překladu srozumitelné. U pořadu Fakty by bylo vhodné přidat vnitřní vysvětlivku o jeho obvyklé náplni. Televizní

pořady slouží v povídkách pouze jako kulisa, mohou být proto nahrazeny domácími analogiemi.

potraviny	strana
barszcz	48
buraki	26
czysta (z butelki bez etykiety)	26
drożdżowe	46
drożdżówki	252
kopytka	41
kutia	49
majonez „Kielecki“	86
majonez babuni	260
makowiec	46
męskie	27
mocne	27
murzynek	46
przekładaniec	46

potraviny	strana
serek topiony tyłżycki	86
sernik	46
spirytus	68
swojska	34
szynka babuni	260
twarożnik	46

TV pořady	strana
Fakty	89
Panorama	71
Wigilia z Jedynką	49
Kronika	66
Wiadomości	66

ostatní

Za kulturní reálie, které by mohly být při překládání problematické, považuji ty, které souvisejí se zvyky, náboženskými rituály a svátky.

Vánoce

O Vánocích nahradí polského *Mikołaja* Ježíšek. I když bude touto substitucí český čtenář vlastně ochuzen, nedojde k významovému posunu v rámci opozice Ježíšek | Mikuláš. V jedné povídce se objevuje úryvek známé polské koledy. Domácí analogií známé české koledy by byl oslaben lokální kolorit, vhodným řešením by tak mohl být volnější překlad příslušné části originálu.

Vnitřní vysvětlivka, nutná u vánočního zvyku dělení se svatým oplatkem, který není u nás příliš rozšířený, pomůže čtenáři v inferenci. Vynechání příslušné části textu nebo její zásadní úprava není z pohledu interkulturní komunikace na místě. Takovým zásahem by byl tento proces znemožněn.

náboženské zvyky

Většinu českých čtenářů nejspíš nebudou známé zvyklosti spojené s prvním svatým přijímáním, ale povídky, které se v knize tomuto tématu věnují, se obejdou bez

dovysvětlování, u čtenáře dojde k inferenci.

Dalším prvkem, který není v české kultuře rozšířený, je návštěva farníků, kterou kněz v Polsku podniká jednou ročně. Shuty však dopodrobna popisuje veškeré přípravy na tuto událost i její samotný průběh, proto nejsou vnitřní vysvětlivky nutné. Nejproblematictější lexikální jednotkou je v rámci této povídky *kropidlo*, nástroj, který kněz používá ke svěcení. Český termín *kropáč* by mohl být pro většinu českých čtenářů nicneříkající a je místo něj použito méně specifické *kropidlo*.

Polští věřící (alespoň se to tak jeví v povídkách) také přikládají mnohem větší význam sumě, kterou při bohoslužbě přispívají „na kostel“.

jiné

Lokálně nejspeciřičtějším prvkem, který se v povídkách objevil, je polský hudební žánr *disco polo*. Tato hudba v českém prostředí není známá vůbec. Protože však zmínka o ní nezaujímá v rámci povídky zásadní místo, bude místo dovysvětlování použito slovní spojení *polské disko*. Toto pojmenování je výchozímu blízké, ale dochází k malému významovému posunu.

V povídkách se také objevují tradiční lokální značky cigaret *Męskie* a *Mocne*, pro které čeština nedisponuje adekvátním ekvivalentem. Analogie jako *Sparty* nebo *Startky* jsou příliš domácí a narušily by kolorit, vhodným řešením je tedy značku zcela pominout a v povídce nechat jen anonymní *cigarety*.

Kromě značek tabákových výrobků se v textech několikrát vyskytují také značky konkrétních automobilů. Takové jako *mercedes*, *reno* (Renault), *ford* jsou obecně známé, komplikovanější situace nastává s vozy *polonez kombi* a *žuk*. Stejně jako u cigaret je konkrétní nahrazeno obecným, tedy slovy *kombík* a *dodávka*.

Rozmanitost použitých strategií má zachovat v textu místní kolorit a udržet dynamiku textu na úrovni originálu. Vytýčení obecné strategie (překladového klíče) je důležitým krokem, protože je nutné přistupovat k celému dílu konzistentně, avšak na celek nelze aplikovat jednotnou strategii paušálně.

10.1 POROVNÁNÍ PŘEKLADOVÝCH STRATEGIÍ RŮZNÝCH PŘEKLADATELŮ

Z hlediska interkulturní komunikace je zajímavé srovnání překladových strategií, které

při překladu totožných povídek uplatňují různí překladatelé. V současnosti jsou dostupné dva české překlady povídek Sławomira Shuty: povídku „Pełni współczucia sąsiedzi“ přeložila Bára Gregorová (překlad zveřejněn jako ukázka v souvislosti s recenzí *Cukru v normálu* na portálu iLiteratura⁷⁰) a povídku „O Wandzie, co Niemca nie chciała“ přeložil Štěpán Balík (překlad uveřejněn v Literární a výtvarné příloze Babylonu⁷¹). Ze srovnání cizích překladů s vlastními vyplývá, že podobu cílového textu ovlivňuje účel překladu a že překladové strategie se na úrovni prostředků mezikulturního přenosu i přes některé společné prvky liší. Překlady povídek, které byly uveřejněny samostatně, tedy bez kontextu celého souboru, jsou méně domestikované.

Překlad Bary Gregorové doplňuje recenzi celého souboru povídek, jeho účelem je tedy přiblížit čtenáři hlavní rysy tvorby Stanisława Shuty. V textu „Pełni współczucia sąsiedzi“ se vyskytují téměř všechny motivy, které prostupují celou knihu: sídliště, rodinné a sousedské vztahy, stereotypnost života, konzumní uvažování mladší generace a konzervativnost starších a také otázka peněz ve vztahu k náboženským rituálům. Povídka je konverzační, dialogy a vnitřními monology se prolínají úryvky smutečního oznámení. Protože plní roli ukázky z povídkové sbírky *Cukr v normálu*, je před ní umístěno motto celé knihy, které zároveň koresponduje s nářky na chabé zdraví, které se v povídce hojně objevují.

V překladu Gregorové není čtenáři místní kolorit nijak zdůrazňován, zasazení děje povídky do kontextu současného Polska vyniká už z textu originálu, ve kterém se objevuje se narážka na *naše Polsko*, Novou Huť, polskou měnu.

Porovná-li celkovou strategii Gregorové se svou, ukazuje se, že jsou obdobné: používání českých podob jmen, transkripce pak u jmen, která se v češtině nevyskytují. Shodně tak převádíme jméno křestní jméno *Sławek* jako *Slávek*, u jména *Rysiek* volí Gregorová variantu *Riša* zatímco v mém překladu se objevuje Richard. Podobných shod se vyskytuje v těchto paralelních textech celá řada, zajímavější je tedy sledovat, v čem se liší. Zatímco Gregorová dává přednost polskému úzu kombinovat titul pan/paní s křestním jménem (nebo jeho domáckou podobou) */pan Riša/*, dochází tedy k exotizaci cílového textu, v mém překladu je *pan Rysiek* převáděn do češtiny jako *pan Rychlický* či *Richard*. Exotizační tendence se u Gregorové projevuje také tím, že manželku hlavní postavy pojmenovává *paní Rišová* (v originále *pani Ryskowa*). V mém podání, které dává přednost domestikaci (*paní Rychlická*) může být čtenář na jedné straně ochuzen o tento rys polštiny, na druhou stranu si však nemusí klást otázku, zdali manželé Rychličtí, kteří jsou zmíněni na samém začátku

70 <http://www.iliteratura.cz/Clanek/10943/shuty-slawomir-cukr-v-normalu>

71 Literární a výtvarná příloha in Babylon 6/XIII, 2004

povídky, jsou totožní s s panem Ríšou a paní Ríšovou.

Co se týče sémanticky motivovaných příjmení, u Gregorové je *Marzec* převeden jako *Březen*, v mém překladu jako *Mařec*. Naopak příjmení *Cieniuszek* převádí Gregorová jako *Čeňušek* zatímco v mém překladu vystupuje *Ženíšek*.

Z hlediska mezikulturní výměny je převod textu smutečního oznámení, konkrétně tento úsek: [...] *Zmarł w wieku 66 lat, opatrzony św. Sakramentami.* [...] V rámci domestikace textu ve svém překladu zmínku o svátostech /nepřesně též poslední pomazání/ vypouštím, Gregorová ji v textu s explikací ponechává /*Umřel ve věku 66 let, zaopatřen svátostí umírajících.*/

Gregorová zachovává v překladu také polské zloté: /- [...] *máš nějaký drobný, zbytečnej zlotej nebo dva?, páč pětku mu přece nedám. - Já mám dva zlotý.* [...]/ Stejná strategie je uplatněna i v mém překladu. Možnou variantou je sice jakýsi přibližný převod zlotých na koruny (vyjádřené implicitně: *máš nějaký drobný, pětku nebo dvacku? Pade mu přece nedám*), ale v rámci snahy o zachování co největšího množství reálií je zachování polských zlotých výhodnější. Překladatel by navíc neměl cílového čtenáře podceňovat, převody jednotek a jim podobné jsou snadno ověřitelné a v případě, že má adresát překladu s výchozí kulturou osobní zkušenosti, mohl by být překladem zklamán. Dalším argumentem pro zachování zlotých je širší kontext povídkového souboru, zvolená strategie musí být jednotná.

Všechny rozdíly i shody týkající se převodu reálií jsou pro snazší porovnání uspořádány v následujícím přehledu.

Překlad Štěpána Balíka byl zveřejněn v Literární a výtvarné příloze Babylonu, v čísle zaměřeném na současnou polskou literaturu. Za účel překladu lze tedy považovat seznámení čtenářské veřejnosti s tvorbou Sławomira Shuty, v širším záběru s polskými současnými tvůrci obecně. Autor překladu tedy připojil i biografické informace, přehled tvorby a působení umělce v českém kontextu.

Povídka „O Wandzie, co Niemca nie chciała“ obsahuje jednu z velice mála aluzí, které se v souboru *Cukier w normie* objevují. Protože překlad funguje v Babylonu jako samostatný text, opatřil jej překladatel poměrně obsáhlou poznámkou o pověsti, ke které název textu odkazuje. Mezikulturní přenos se tímto zásahem stává méně povrchním, což zaměření tohoto vydání literární přílohy vlastně i vyžaduje. Pokud je však povídka součástí ucelené sbírky, takováto vysvětlující poznámka, v rámci celého díla navíc ojedinělá, by mohla působit rušivě. Cílový text ochuzený o tyto doplňující informace je však funkční a smysluplný, proto je paralelní text ponechán v původním rozsahu.

Při překládání této rozsahem kratší povídky se mezikulturní rozdíly příliš neprojeví, což je dáno blízkostí obou kultur - Češi i Poláci nahlíží na otázky soužití s černochoy/Araby podobně. Jiné kulturní reálie než jména se v textu nevyskytují. Balík v tomto ohledu text exotizuje a nechává jména v původní podobě včetně polských znaků /*Wanda, Kaśka vod Głubiszů, Bartek*/.

Rozdíly i shody týkající se převodu reálií včetně poznámky, kterou Balík text opatřil, jsou pro snazší porovnání uspořádány v následujícím přehledu.

11. ZÁVĚR

Translatologie se už od svých počátků, kdy ještě nebyla samostatnou vědní disciplínou, zajímala o otázky, které jsou v současné době stále aktuální. Patří mezi ně problematika přípustné míry volnosti/doslovnosti překladu a úvahy o ekvivalenci. Jak je patrné z chronologického přehledu, některé závěry dávných teoretiků se vlastně shodují se závěry těch dnešních. Různé doby dávaly přednost různým přístupům, a to i v souvislosti se střídáním panujících uměleckých směrů a měnícím se názorem na otázku autorství. Významným činitelem ovlivňujícím volbu překladových strategií byly dobové normy a konvence. Translatologické teorie kladly v jednotlivých historických údobích důraz střídavě na estetický a lingvistický rozměr překladů. Estetické přístupy ustoupily ve dvacátém století lingvistickým teoriím, na jejichž místo se ve století jednadvacátém dostávají pragmatické přístupy vycházející z analýzy diskurzu.

Rozvoj humanitně zaměřených vědních oborů se promítá také do překladatelství. Poznatky nashromážděné primárně sociologií, antropologií, filologií a kulturologií daly vzniknout nové vědní disciplíně, interkulturní komunikaci, ze které lze těžit v překladatelské a tlumočnické praxi.

K interkulturní komunikaci dochází, střetnou-li se příslušníci dvou odlišných kultur. Vzniká mezi nimi interakce, kterou lze nazývat mezikulturním přenosem. Při tomto přenosu se kultury na jedné straně navzájem obohacují, na druhé straně se však touto výměnou ochuzují a vlastní jedinečnost a samy sebe tak globalizují.

Interkulturní přenos je komunikace, na jedné straně tedy stojí odesílatel-vysílač, na druhé adresát-příjemce. V případě, že k tomuto přenosu dochází prostřednictvím literatury, je vysílačem autor díla, který své myšlenky zakóduje do jazykového systému, které se komunikačním kanálem – tištěným médiem dostanou k adresátovi - čtenáři, který kód dešifruje a získá tak autorovy původní myšlenky. Má-li být komunikát zakódován do jiného jazyka (překlad), do komunikačního řetězce vstupuje ještě překladatel. Ten autorovy myšlenky dekoduje, přeformuluje je a v jiném jazykovém kódu je posílá adresátovi. Překladatel se tak stává zároveň příjemcem i odesílatelem.

V roli příjemce čte překladatel dílo jako příslušník kultury, do jejíhož jazyka bude text překládat. Jen tak si totiž může uvědomit odlišnosti obou kultur, které potom zohlední v překladu. Překladatel musí ve fázi, kdy se stává odesílatelem, brát v úvahu nového adresáta

díla, jeho kulturu a předpokládanou úroveň jeho erudovanosti. Kromě cílového čtenáře může povahu překladu ovlivnit také zadavatel nebo iniciátor překladu. Určení skoposu (funkce, účelu) textu ovlivní výběr překladové strategie. Ze srovnání paralelních textů vyplývá, že o výsledné podobě překladu rozhoduje i kontext, ve kterém bude cílový text uveřejněn. Bude-li text vydán jako běžná beletrie, bude s největší pravděpodobností obsahovat méně doplňujících informací a míra exotizace bude menší, než pokud mají být zveřejněny pouze jeho části.

Dnešní integrovaný, celostní přístup k překladu, pokládá za rozhodující proces překládání a pragmatické fungování překladu jako funkčního ekvivalentu výchozího díla. Takový přístup vyžaduje důkladnou předpřekladovou analýzu díla jako celku, makropohled. V rámci makropohledu se určují charakteristické rysy textu, zařazuje se do kontextu výchozí i cílové kultury. Jedním z prostředků je analýza podle Nordové, která je spíše uplatnitelná u nebeletristických, zejména užitkových textů.

Po makropohledu na text učiní překladatel strategické rozhodnutí, jakýsi klíč, který bude určovat obecný postup při překládání. Následuje mikropohled, detailnější prozkoumání dílčích částí díla, na úrovni kapitol či povídek, při kterém se strategické rozhodnutí konkretizuje. Jednotlivé problémy na úrovni vět a slov se řeší nakonec, překladatel uplatňuje různé překladatelské postupy, překladatelské transformace. Dochází k nim v důsledku systémových (gramatických) odlišností výchozího a cílového jazyka. Zvláštní místo pak zaujímají lexikální problémy obecné roviny, a zejména takové pojmy z oblasti kulturních reálií, pro něž chybí v cílovém jazyce pojmenování, v cílové kultuře může být neznámý celý koncept. Tady se plně projeví překladatelova úloha prostředníka komunikace mezi kulturami.

Důležitým poznatkem, který jsem při psaní této práce získala, je, že když překladatel překládá, všechny analýzy, makro i mikro, provádí vlastně automaticky. Bez těchto analýz, byť podvědomých, by překladatel nemohl určit klíčovou strategii, která je však nezbytně nutná k tomu, aby byla v překladu volena jednotná řešení a výsledek působil kompaktně. Některé funkce překladu je tedy dobré pojmenovat, zejména tehdy, je-li účel překladu jiný než účel originálu.

Součástí této práce jsou také ukázky nových překladů a přepracovaných starších překladových verzí povídek ze sbírky *Cukier w normie z ekstrabonusem*. Do přílohy jsou začleněny také překlady Bány Gregorové a Štěpána Balíka, které byly použity při porovnávání překladatelských strategií.

12. Překlady vybraných povídek Slawomira Shuty

O Vandě, která nechtěla Němce

Vanda Němce moc nechtěla a v přímořském letovisku se tedy vrhla do víru nočního života. Popravdě, ne že by ho byla vůbec nechtěla, spíš trochu váhala, a vlastně ani to ne.

Na jednu stranu takovej Němec, že jo. Zajištěnej, spořádaněj, počestnej, stálý místo má, je zocelenej sportem, upřímnej, prostě třída. Už si to živě představovala: vila s bazénem na okraji nějakýho velkýho města. Bezva. Pohodlí, aniž by se člověk musel vzdávat kulturního vyžití. Je to blízko, takže si může někam zajet a sejít se se známýma. Nejdřív je pochopitelně třeba si nějaký ty známý opatřit, protože sami od sebe z nebe nespádnou, ale postupem času se s někým určitě seznámí, koneckonců nesmělá nikdy nebyla, ta je z jinšího těsta než chudinky, kterejm se před někým cizím roztřese brada. Jazyk se nějak rychle zvládne, a on má určitě v práci kámoše, který budou chodit na zahradní party.

Dál taky kino, krámy, co ještě... kadeřník, možná diskotéka? Civilizovanost sama. Čili všechno je co by kamenem dohodil, a přitom bydleníčko bez všeho toho rámusu a prachu. Klídek a pohoda, žádní vlezlí susedi. Ráno se probudíš, dáš si sprchu, sklenici pomerančový šťávy, lehkou snídani a potom opalovačka. Trochu si zaplavčíš v bazénu, projdeš si časopisy, vybereš něco z katalogů, možná si zajdeš i do fitka, aby se linie nezkazila moc rychle... Jo, a v televizi dávají lepší věci než u nás. A na večere se bude chodit do restaurace. Zásadně servírovaný se sklenkou červenýho vína a v diskrétní záři svíček. A jako vedlejšák možná nějaká ta lukrativní kariéra modelky nebo herečky, ale že by jen tak na půl úvazku? Nic náročnýho, jen tak zlehka, piánko, ale aby si člověk taky trochu užil života na vysoký noze. A jednoho dva psy na zahradu – jeden se určitě bude menovat Sony, na památku tý značky, a druhej, to se eště neví.

Žít se prostě musí umět. Na druhou stranu zas ale je Němec černej. Ne sice jak bota, když je přece Arab, ale ze které země, to Vanda nevěděla přesně. Něco na S nebo na G. Těžko říct. Na tom nesejde. Každopádně je trochu přičmoudlej, a to je fakt. V Polsku ovšem panuje taková pověra, že se to nesluší. Ale je spořádaněj a celkem atraktivní, takže co by ne. O city se budem starat pozdějc. Co taky s citama, kdyby nebylo co do hrnce? A Vanda si malovala ty

hrnce obří.

Když s rodiči sledovala pořady o těchto afrických končinách, zkusmo sondovala: – Hele, voni ty černoši vlastně docela ujdou, jsou takoví sportovní a v USA zastávají samý významný funkce, a v Německu jakbysmet, mají fůry peněz a jsou fakticky sympatický, takže to asi nebude tak úplně pravda, co se vo nich povídá... Víte, že se tam Kaška seznámila s klukem, s jedním Arabem, a teď jí u něj nic neschází, bydlí si ve vile, muž se vo ni stará, je hrozně spokojená... – Jak nad tím Vanda tak uvažovala, nakonec by teď toho Němce přece jenom chtěla.

Ale tátovi to nebylo po chuti. – Cože? To jako chceš říct, že si ta Kaška Glubišová vzala Araba? Ježkovy voči... lidi snad nemaj rozum! Copak tady není dost mladejch, hezkejch kluků, že si musela najít zrovna takovýho? Já bych jí dal, nějakýho černocho... Kristova noho! Rodiče ji vypiplali, a vona se jim na starý kolena takle odvděčí. Já bych jí zmaloval prdel, sílu už nemám jako dřív, ale zmydlil bych ji tak, že by si tejden nesedla. Co řeknou lidi? Že je běhna, co jinýho?

Máma dodala: – Ani mi nemluv.

– A co já budu tady v Polsku jako dělat, makat ve spořitelně? – rozčilila se Vanda. Nehodlám si ničít život!

– No snad sis nevezala do hlavy taky nějakýho černocho!

Vanda na chvílku zbledla, a matka si dál vede svou: – Vždyť za tebou chodil takovej ten Bartek? Co s ním je? Copak už se ti nelíbí?

– Bartek – vyprskla Vanda. – Co von mi tak může nabídnout? Leda garsonku a kombíka i se sadou zimních gum, ne?

Taky to už Bartkovi jednou předhodila, doprovázel ji zrovna z diskotéky, drinky jí stačily maličko stoupnout do hlavy, takže šlo to samo.

– Milej Bartíku, co ty mi tak můžeš nabídnout? Vezmu si tě, a dál? To budem jako bydlet v garsonce? – Bartek honem nevěděl, co by řekl, a začal blekotat, že ji strašně miluje a že v budoucnosti... – Co je mi do budoucnosti? Já chci všechno teď! Co s citama, když není co do hrnce?

– No jo, co je vlastně s tím Bartkem – pomyslel si otec a lehce podrážděným tónem řekl ženě: – Kdybys zapojila rozum, tak nebudeš vykládat takový nesmysly.

– Vanda cítila, že jí zadul vítr do plachet, takže navázala: – Nechci mít zkažený život – vdám se, půjdu makat a co zo toho budu mít? Za čtyřicet let se na nic nevzmůžu, budu tu tít bídu s nouzí, nebudu mít vlastní střechu nad hlavou, a co teprv teď? Nemůžu si ani koupit žádný značkový věci, a v těchle hadrech si venku leda tak uříznu vostudu... A co máte z

tohodle života vy? – obrátila se na rodiče. – Celej den u televize a v jednom kuse se hádáte, jestli bude na složenky, zato já se chci podívat do světa, chci cestovat, dokud' sem mladá... – neměla daleko k slzám.

– Dyt' cestuj, kdo ti v tom brání, jed'te s kamarádkama k moři, stan máš, spacák máš, tak se seberte a jed'te...

– U moře už sem byla, ale v Německu sem nebyla.

– A můžeš mi říct, proč chceš mermomocí zrovna do Německa?

– Najít si ženicha, – vypálila bez rozmýšlení.

– A ještě nejspíš černýho, ne?

– Už sem si ho našla. – Vanda si ani neuvědomila, že jí to uklouzlo, a když viděla, že otec vstává z křesla a chystá se na ni s páskem v ruce, ihned řekla, že to byla jenom legrace a že se omlouvá, že k moři teda pojede s Dominikou.

Rodiče pak už osobně dohlédli na to, aby k tomu moři jela. Maj to mít, však voni ještě uviděj divy! Vanda se u moře vrhla do víru nočního života. Za měsíc a půl se vrátila s outěžkem. Rodičům natruc. Teď už s tím nenadělají nic. Když nedovolili Německo...! Sousedky to hned začaly rozebírat ve výtahu. – Přijela s bubnem, a přitom se zdála taková slušná, docela tichá, a tady to máte, co je zač – normální běhna! Holku nehlídali, a teď babo rad'!

– Kdo je otec víš? – vyptávali se rodiče.

– A jak to mám asi vědět? – Vanda se nadurděně otočila na patě a odkráčela do pokojíčku, kde pustila taneční hudbu na maximum.

– Tos ji pěkně vychovala! – řval otec na matku.

– A tys ji vychoval jak?! – křičela matka na otce. Taky volala Kaška z Hamburku, že se jí daří dobře, že za hranicemi udělala učiněné terno. Nejdřív samozřejmě musela být láska, teda ten sex jako, se čtyřma najednou, ale teď už přesně ví co a jak, co má dělat, a Robin, tak se totiž jmenuje její nastávající, je s ní náramně spokojený a dokonce jí dovoluje, aby si vybírala zákazníky. Žádný bití. A ona je taky spokojená. Našetří se peníze, a možná bude hrát ve filmu.

Vona z ní nakonec bude filmová hvězda!– plakala Vanda do polštáře.

První svaté přijímání

Jenda se zalyká radostí, v ručkách obrací bílé obálky a každou chvíli kontroluje jejich obsah. Ty bláho... tolik peněz pohromadě ještě v životě neviděl, a to se přitom už několikrát podíval tatškovi do peněženky a občas se taky kouká na akční filmy, kde přepadávají banky. Kdyby tak, safraporte, mohlo být tohle první přijímání každý týden. To pak není žádný div, že se jinak člověku do kostela moc nechce.

Kněz stál u oltáře a vykládal, varoval a prosil, vyvarovat se alkoholu, a děti s nehranou upřímností sborově opakovaly: – Zavazuji se, že se až do dovršení plnoletosti vystříhám alkoholu, kávy, cigaret a drog. – Kněz si vedl svou, a kmotr už zatím měl trochu v hlavě, už to s ním mávalo, trošku moc se do toho obouval, zpíval příliš hlasitě, chrochtal jak divočák, odkašlával si, pokyvoval hlavou a všechno mu bylo fuk, košili měl u krku rozhalenou jak nějaký frajer z gangsterky, vodka má ríz a jemu je teď všechno šumafuk, i když se po něm lidi začali otáčet, jak tak falešně krákorál a do toho chrchlal, a vzduchem už se taky nesl kyselý alkoholový odér do nejmíň púlmetrového okruhu – vždyť si taky předtím několikrát poctivě přihnul a teď by si dal ještě. Dneska mu prostě vodečka jela. A proč by taky ne? Přece slavnostní příležitost, ne že ne!

Kmotr je chlapík jak má být, švihák, oholený, má sportovního forda, k penězům přišel nějakou levárnou, no ale co je komu do toho? Rád se napije, rád dělá ramena, a klukovi dal jako obvykle nejvíc ze všech, tak jak bychom mu mohli něco zazlívát? No řekni! Když kmotr předával obálku, zvláště zdůraznil, že je od něj, a dokonce ji otevřel a před klukem štůsek bankovek přepočítal, aby hoch věděl, od koho to je, aby to pak nedopadlo tak, že všechny ty obálky otevře a pomyslí si, že dostal takovou sumu od kmotry a že se kmotr nepředal, a taky aby si už navždycky pamatoval, že je jeho kmotr dobrák, někdo s velkým N, žádné ořezávátko. Když kmotřenec ty bankovky uviděl, celý se radostí rozzářil – takový kmotr je terno, kmotřenci nic neodepře, takového mi můžou ostatní leda závidět.

Kněz opakoval jako kolovrátek: – Milé děti, už za chvíli přijmou vaše otevřená srdíčka Pána Ježíše Krista – a Jendovo srdéčko se rozeznělo zvuky bitvy sváděné na konzoli Sony, kterou měl v úmyslu pořídit z té sumičky, kterou vybere, ale zas škoda, že kmotra mu zbytečně koupila magneták a repráky, protože ty peníze, co za to dala, by přidal k obnosu od kmotra a možná by si koupil počítač s monitorem patnáctkou, zrovna v květnu maj na elektroniku akci. A hodinky? Hodinky jsou přežitek, kola taky, ale hodinky stejně dostal, model z nižší cenové kategorie, sečteno a podtrženo je to celkem slušný, čekal, že to bude horší, ale mohlo by to taky být ještě lepší, možná, že dá dohromady peníze na vysněný počítač, taková příležitost se přeci nebude jen tak opakovat, poněvadž při biřmování toho člověk už tolik nedostane, což je škoda.

Celý ceremoniál zaznamenávají tatínkové na tři profí kamery a nejmíň tucet amatérských, plus několik šikovných fotografů a další tatínci pořizují snímky až do zblbnutí, děti se nakrucují zleva zprava, dělají co můžou, tady ukážou mašli, tam jiný detail, pózují s modlitebními knížkami, hlavně aby všechno vyšlo pěkně a aby měli rodiče radost, jak se jim fotky hezky povedly, budeme mít moc krásnou památku a setkám se bude moct vykládat: – Podívej, jak se mi pěkně vyved tady na tom obrázku. – A tetky řeknou: – No jo, panečku – a třeba strčí do kapsy něco málo na dobroty, no nemám pravdu?

Doma se nosí potraviny na stůl jako na nějaké hostině – zákusky, oběd: vývar, řízek s bramborem, červená řepa – a nudle byly domácí, z vajíček a mouky – a po obědě ještě puding s malinama a banánem, taky uzeniny, vepřový i kuřecí sulc, salát s hráškem a majonézou, krabí pomazánka a opravdová bomba – mexický salát ze sledů, vajíčka natvrdo, dort, čokoládové řezy, zmrzlina, limonády, bylo toho tolik, že už jeden nemohl, ale sliny se sbíhaly, ještě šampaňo, a tohle a tamto, džus v kartónech i ve skle, vodka kupovaná i neokolkovaná, ale o tom pšt, je to hloupé, při takové sváteční příležitosti by se pít rozhodně nemělo, ale kdo by zas neoslavil takovou šťastnou událost v životě dítěte, že jo?

Teta Barbara do sebe lila šestou kávu s cukrem a smetanou v prášku – už sice nemohla, ale když slavit, tak ať to má grády, bez kávy je přece celá nesvá, prostě malá černá k ní patří, a vůbec, má ji prostě ráda, a jídlo ostatně taky, třeba nejrůznější buchty, ale hlavně ty s mákem, doufá, že dostane domů výslužku – je třeba všeho náležitě využít, když to přišlo na takové peníze – kmotr je v obličejí celý brunátný, úplně jako čuník, má za sebou dva infarkty, ale přece se nebude omezovat, vepřový sulc před ním na talíři doslova plave v octě, loví ho lžící, a prokládá konzumaci cigaretami, Barbarko představte si, že denně vypije snad deset kafi, a vykouří na 60 cigaret denně, to je, co... doktor mu řek, ať už k němu nechodí, že to nemá cenu. Kmotr si setřel pot z horkem zrudlého čela, vedle něj táta malýho Gřeška, taky rudej z alkoholu, děti vyvádějí v předsíni, lítají po baráku a uhoněné chodí pít studenou pepsi, zejtra je bude bolet v krku, krucinál fagot, kmotřička se směje kmotrovi, že bude mít ráno kocovinu a on nato: – Z čeho, prosimtě? – (Má v náprsní kapse pro všechny případy placatku, přece nezůstane na suchu, vždyť víte, jak to chodí, a co by si nezavdal, vždyť pojede domů taxíkem, tak jakýpak copak). Hostitel nalívá do skleniček vodu a doplňuje džusem z krabice, notně picnutý láteří na zloděje aut: – Nezastaví je nic, vůbec nic – opakuje – jak si něco vyhlídnou, máš to marný, i dyby ses přetrh. – Všichni pokyvují hlavou, souhlasí, čistá pravda, no není to snad tak? A taky je ve hvězdách, vo kolik zvednou důchody...

Na chodbě jezdí bratrance z vesnice výtahem nahoru a dolů. Jenda sedí sám v pokojíčku jen ve slipech a nátělníku a túruje nový magnetáák, tatínek na něj z obýváku křičí: –

Ztiš to, himl hergot! – ale malej nic, ani otce neslyší, jak mu to řve. Oblečení si vzorně poskládal hezky do komínku a uložil do skříně, pak se může v klidu znovu pustit do přepočítávání bankovek, může k nim číchat a dívat se na ně jako na svatý obrázek. U stolu zatím roz dováděná babička Tomášová vykládá, že si doma udělala lihovou tinkturu ze syntetických jantarů, a že pomáhá. Pomáhá na všechno!

Návštěva duchovního

Míša, Jacek a Rád'a litali na chodbě a plivali po sobě. Nějak se to protahovalo. Měl přijít v pět, teď je sedm a on nikde. Tak z dlouhé chvíle začali hrát honěnou na plivance. – Domeček! Ta sedla! Honem tudy! – řvou jak na lesy. Dům se otřásá kraválem. O několik poschodí níž najednou nějaký shon, někdo jde po schodech, nahoru doléhají hlasy a průhledem je vidět bílé komže. Už jsou tu?

Míša seběhne dvě patra, nahýbá se přes zábradlí a potichu se ptá: – V kolikátym sou?

Maryška Gembalová, spolužačka, která bydlí ve druhém patře, mu tlumeně hlásí: – V prvním.

Míša utíká nahoru a sděluje novinku kamarádům. Vzápětí se všichni rozprchnou domů.

Doma je rušno jako v úle. Mára se nemůže rozhodnout, který talíř má vzít na svěcenou vodu. Táta hledá vodu, která zbyla z loňska a utrhuje se na mámu, že mohla letos koupit novou, a ona prý nač jako, a on že by jí snad nebylo, kdyby jí za ty dva zloté pořídila. Nakonec nalívá táta do hlubokého talíře se zlatostříbrným lemováním vodu z kohoutku. Však ono se tak pak nějak vysvětlí, až se to dolije svěcenou. – A kde je kropidlo? – Kde by asi bylo, tam co vždycky. Ve skříní přece. – Houby tam co vždycky, vždyť tu není. – Ale je, v horní přihrádce. – Tak mi ho pod' laskavě ukázat. – Jak malej, fakticky, copak tě musím furt vodit za ručičku, najít ti kravatu, vyžehliti košili, ty že bys něco udělal sám, to nehrozí, a já pak musím lítat jak hadr na holi. Máš ho? – Jo, a svícen taky. Máme nějaký svíčky? – Pro Kristovy rána, tak se po nich podívej, pořád se mě neptej, copak mám štyry ruce? – Tímhle tónem se mnou nemluv. – Jakym tónem? – Od božího rána na mě štěkáš jak zjednaná, to není k vydržení. – Dyt' se na sebe podívej, huliš jak komín, připaluješ si jednu od druhý, a pak se náramně divíš, že chrchláš. S tebou to špatně dopadne, uvidíš! – Táta už je značně podrážděný. Celé odpoledne v háji, jenže co nadělá. – Běž se zeptat, v kterym je patře – nařizuje Míšovi.

Míša jde na výzvědy. Ve čtvrtym! Fakt? Rychle zpátky. Už se nebezpečně blíží.

Za chvilku klepou na dveře ministranti. – Pochválen bud, za chvíli k vám přijdeme, budete potřebovat svěcenou vodu? – Trošku. – Prosim. – Děkuju. Dej těm klukům něco. – Máma jim dává po dvou zlotých. Kluci se podívají do dlaně a udělají takové obličejy, že jeden neví, jestli to považují za dobrý kšeft nebo ne, ale nakonec přece jenom poděkují.

Když se za nimi zavírají dveře, je vidět, jak do sebe strkají a ukazují přitom na zvonek. – Nemá se už otevřít? – ptá se máma. – Tak se jich zeptej, kde je. – Kluci, kněz už jde? – pootevře máma na chvilku. – Teď je v šestnáctce. – Je v šestnáctce – říká máma tátovi. – Tak ještě neotvírej, to nemá cenu – táta na to. – A který chodí? – chce ještě vědět máma. – Pekárek – odpovídají ministranti. – Aha – říká máma a zavírá. – Chodí Pekárek. – To je ten, co při kázání říkal, že se nemá chodit do sakristie, aby se neničila mramorová dlažba? – prohodí táta sarkasticky řečnickou otázku.

Poslední kontrola příbytku. Všude je naklizeno, pokoje, do kterých se nepůjde, jsou neprodyšně uzavřené a je v nich pečlivě pozhasínáno. Zato obývací je osvětlený naplno, místo krajinky dočasně visí na stěně podobenka svatého otce. Takový ten obrázek papeže, jak když se na něj díváte z jednoho úhlu, vidíte Ježíše na kříži a když z jiného, uvidíte panenku Marii se srdíčkem a paprskama. Televize je vypnutá. Stůl teď stojí ve prostřed, prostřený sněhobílým ubrusem, na něm kříž, svícen, talíř s vodou, kropidlo. Akorát se nestihla půjčit Bible, škoda. Máma teď hledá bílou obálku.

– Kolik tam dáváš? – ptá se táta. – Kolik mu mám dát? – Dvacet zlotých mu stačí. – Zbláznil ses nebo co? Dvacet teďka některý dávaj při mši! – Ať si dávaj, když na to maj, já mám ty peníze na jiný věci. – Měj si co chceš, tohle sou moje peníze. – Jaký tvoje?! Společný sou! – Moje sou, dostala sem v práci odměny. Musim ti snad všechno vykládat?! – Víš co, dej si mu, kolik chceš.

Tátu záležitost už dál nezajímá. Teď upřeně civí kukátkem, ale není nic moc vidět. Ministranti stojí tam co prve, štípou se, pošťuchují a smějí. – Nech toho! Já to na tebe řeknu! – No klidně si běž za knězem žalovat!

Už jde! Kam? Vchází naproti do čísla devatenáct. Všechno je vidět a slyšet jako na dlani.

– Tady je ale málo místa – říká kněz Pekárek a souká se mezi koly opřenými na chodbě o zeď.

– Všechno to zastavěj těma kolama – stěžuje si sousedka knězi, celá šťastná, že má příležitost vylít si srdíčko. – Nedá se tudy projít normálně, tak je to, a člověku furt cpou ty reklamní letáky, přitom to jen dělá svinčík, jinak je to na nic – ukazuje hromádku letáků z

nedalekého hypermarketu, na nich září tučné nápisy „akce“ a „zdarma“.

– No to víte – odpovídá vážně kněz – lidi rádi nakupují. Že by šli na mši, to ne, ale do nákupního centra se hrnou jak diví a vysedávají tam od rána do večera.

– Já tam nechodím, proč taky? Copak tu máme málo malejch kramů, abych musela ještě do těchle velkejch? A musíme přece podporovat polské výrobce – opakuje názory z televize a nenápadně kope potomka, aby schoval koloběžku, kterou zakoupila v akční slevě, ale koneckonců jednou to jaro nedělá, no možná dvakrát, víc ne. Kdo by jí to mohl vyčítat?

– Kdyby všichni uvažovali jako vy, to by bylo – přitakává kněz.

Zašli dovnitř, je slyšet, jak se modlí, potom ministranti vyjdou, dveře za nimi zaklapnou a dál už není vidět nic.

– To jsem teda zvědav, – říká si pro sebe táta – jaký auto si pořídí letos.

Máma dál číhá u kukátka, aby neprošvihla okamžik, kdy bude kněz vycházet, aby mu mohla rychle otevřít. Ozve se zvonek. Máma otvírá. – Připravte se prosím – říkají ministranti, nepřírozeně vážní, ale to jsou ostatně všichni: táta, máma, starší brácha a Míša, neklidně přecházejí v předsíni, dlaně zpocené. Už je tady!

Pochválen buď Ježíš Kristus – zdraví kněz Pekárek a instinktivně zamíří k obýváku. Vchází do obývacího pokoje, a přitom má setsakramentskou chuť vlézt do kuchyně, otevřít ledničku, ukrojit si velkorysý kusanec klobásy, byla by-li nějaká, pořádně se do ní zakousnout a s plnou pusou prohlásit: host do domu, Bůh do domu. Ale ovládne se, i když popravdě schází málo.

Na věky věků amen – odpoví, kdo stojí nejbliž.

Kněz se automaticky postaví před svatý obrázek a zahajuje modlitbu. – Otče náš, jenž jsi na nebesích... – Všichni odříkávají spolu s ním, ale místy nestíhají, drmolí moc rychle. Táta v úsecích, kde si modlitbu nepamatuje, jen pohybuje rty a mumlá, aby se neřeklo. Pak si kněz ihned sedá do křesla a konverzuje – synové rostou jak z vody, určitě jsou hodní a nezlobí maminku, položí Míšovi a bratrovi jednu dvě otázky, do které třídy chodíš, co známky, že chodíte na náboženství pravidelně vím, mám to poznamenáno, a ještě se obrací na rodiče: – Je u vás příjemně, taková sympatická rodina, jenom na renovaci kostela jste loni nepřispěli, a přitom v uplynulých letech to vypadá docela dobře. Pro koho trpěl Kristus na kříži?

– Ale my se snažíme – odpovídá hlava rodiny

– Takže s vaší podporou můžeme počítat, jenže kdy? – usmívá se kněz a vyndává barevné obrázky.

Míša dostane ten s andělíčky a chlapečkem, který klečí u postele, na obrázku pro

bráchu je nějaký svatý, táta s mámou mají jeden dohromady, ale zas je větší, je na něm Ježíš na oslíku. Můj je nejlepší – raduje se Míša.

Znuděný kněz se konečně zvedá, kropí svčenu vodou, zamumlá požehnání a chystá se k odchodu. V tu chvíli taťka vyskočí jako by dostal žihadlo a strká mu do kapsy obálku. Dělá to on, nehodí se přece, aby něco takového dělala máma, od toho jsou chlapi. Kněz se usměje a říká: – Bůh zaplat' – a kvapně opouští byt.

Po návštěvě z mámy spadla nervozita, sklízí věci ze stolu, skládá bílý ubrus. Všechno se uloží do skříně, připravené na příští rok. Táta zatím honem zapíná televizi, aby mu nic neušlo.

Od návštěvy neuběhl ani týden a Míša si s Radkem a jeho ségrou hraje na mši. Míša, jakože kněz, má na hlavě čepici z novin a odříkává: – Beránku boží, který snímáš hříchy světa... – a sourozenci klečí a mumlají. Chystají se k přijímání, Míša jim strká do pusy cibulové brambůrky. – Tělo Páně. – Amen. – Zničehonic se na chodbě ozve nějaký šum. Je slyšet hovor. Děti všeho nechají a běží se podívat, co se děje.

Jo ták. Je to jasné. Chodí ode dveří ke dveřím. Pán a paní v pláštích. Zrovna zvoní na sousedy ve druhém patře. Něco jim ukazují. Takové barevné magazíny. Kluci se schovávají v pátém patře a pokřikují: – Svědci zmetci! – a pak šup do bytu.

Svátky!

Pan Stanislav panečku nakoupil! Salámy, které milá paní prodavačka nakrájela na tenoulinké plátky, dvě kila dobré klobásy, krabicové džusy, pepsi, pomeranče, mandarinky, banány, kyblík sledřů, balík toaletního papíru. Dvě napěchované síťovky. Nákup se pronesl, div se mu tašky neprotrhly, jak je vláčel tři kilometry z hypermarketu domů. Tam a zpátky. Odtud i odtamtud. Proč by vyhazoval peníze za autobus? Se zpáteční cestou to máš zlotý deset a zlotý deset, dva zloté dvacet celkem, čili jedno pivo. Má cenu utratit to za lístky? Lepší dát si jedno, a ženě přece poví, že co jako? Jízdenka tam a zpátky, to dělá dva dvacet, no vždyť jsem to snad nepropil, ne? Ledaže by jí došlo, že mu to nějak trvalo.

– Cos byl v tom krámě tak dlouho? – ptá se žena od hrnců, ze kterých stoupá pára.

– Jsou tam takový fronty, že si to vůbec nedovedeš představit, to ti povídám – odpovídá Staš a hodí jí na stůl dvě plné tašky. – Máš tam všechno, cos chtěla.

– Ještě mi skočíš koupit vejce.

Vejce z toho dřív snesu, myslí si Staš a po špičkách míří do obýváku, jakože pro něco jde, že něco potřebuje zrovinka z obýváku, potichoučku otevře bárek a nalije si panáka. Potom ještě bude muset vyklepat koberce.

Hrom do toho. Vyklepat koberce, vytřít, naleštit sklo, vlhkým hadříkem otřít nábytek, umýt okna, nakoupit a ještě ozdobit stromek. Přinést, odnést, zamést. Staš nadává, to jsou poměry na tom světě, žít ho netěší.

Staš nasraně klepe koberce. Co se jeho týče, Vánoce můžou klidně zrušit. Je podrážděný, ale zároveň někde tam uvnitř náramně spokojený. Jejich koberce jsou totiž pěkné, nové a čisté, a když je klepe, všichni sousedi vidí, jak jsou skvělé a potom po baráku vykládají: ty maj ty koberce hezký. Máme opravdu náramný koberce – myslí si Staš – ne jako maj sousedovic z osmého patra, člověku se až dělá šoufl, když na takový koberec kouká. Umouněný, zahnojený, šmejd. Jako by tam bydlely čuňata, ne lidi. Koneckonců voni jsou stejný, jak ten jejich koberec. Že by pozdravili, jeden i druhá, vždyť jsou mladší. Mám je snad zdravít první? Až naprší a uschne. Jen ať zdravěj voni. No kde to sme?! Bordeláři jedni. Z toho jejich zašedlýho koberce sedá prach až na auta na parkovišti. Onuce je to, houby koberec. Rozvěšovat náš koberec je čirá radost, hezký vzorek, módní barvy, kupovali jsme ho ještě za těžkejších časů. Jeden se nemusí stydět, může ho bez obav rozvěsit a vyklepat, no ne?

– Dobrý den – zdraví pan Stanislav souseda. – Taky klepat?

– No – zahučí souseď unyle.

Napéct. Makovka. Tvarožník. Prokládaný piškot. Kakaovník. Z kynutého těsta. Ještě tohle. Ještě tamto. O rybě ani nemluvě. A jednomu můžou, doprdele práce, ruce upadnout. Ále... už mám těch svátků po krk – myslí si paní Zoša – nádobí, dokola nádobí. Člověk si ani nemůže na chvíli sednout a na něco koukat, místo toho stůj od rána do večera u plotny. Už aby ty svátky konečně skončily. Ále, ještě rozeslat přání rodině a známým, o tom radši pomlčet... Přáníček se jim zachtělo, pohledy, známky, nic není zadarmo, přijdou svátky a peníze začnou lítat, nekonečné výdaje, až to s člověkem cloumá... Za co nás trestáš s těma svátkama!

Chodbou se linou vůně, radost dýchat z plných plic. Staš se vrací domů s koberci.

– Vyklepal jsem ti ty koberce, hele jak jsem je vyklepal. – Staš ukazuje koberce a chroptí. – Jako já ti je nevyklepe nikdo, co by sis beze mě počala, kdyby mě nebylo, kdo by ti je takhle vyklepal, no kdo? – dodá.

– Takžes je vyklepal pro mě, jo? – ptá se Zoša. – Prej pro mě! A pro sebes je neklepal, co?

– Já je mít vyklepaný nepotřebuju – Staš je dnes na manželku mimořádně vysazený. –

Kvůli mně se teda klepat nemusej.

– Chytračit, to jo – na to Zoša, a Staš kouká, co žena dělá a už kriticky hodnotí výsledky jejího snažení a chroptí. – Tys toho zas napekla, kdo to bude jíst?

– Můžeš mi říct, co tak chroptíš? – ptá se žena. – Přestaň s tím konečně!

– Nekupuj mi žádný dárky – upozorňoval před svátky Staš manželku. – Copak jsem děcko, abych dostával dárky? No řekni, potřebuju já snad dárky?

– Ty mi taky nic nekupuj – odpověděla paní Zoša.

Staška ani nenapadlo, aby jí něco kupoval. Kdo to kdy viděl, vyhazovat peníze za blbosti?! Aspoň neztenčil domácí rozpočet.

Konečně Štědrý večer. Konec otročení, přišel čas něco zakousnout. Na bílém ubruse talíře na novinách, aby se nepocítnal barščem. Ubrus musí vydržet celé svátky!

– Aby ses se mnou přestala dohadovat – pan Staš přeje ženě a drží tenounký svatý oplátek oběma rukama, aby s z něj mohla kousek odlomit.

– To ty se se mnou hádáš – odpovídá manželka, i když mu má přát až za chvíli.

– Jako já se s tebou hádám? – napůl se ptá, napůl konstatuje Staš.

– A proč hned zvyšuješ hlas? – ptá se tentokrát paní Zoša.

– A proč ho zvyšuješ ty? – Stašovi se zdá, že je to žena, kdo zvyšuje hlas.

– Já nic nezvyšuju, normálně ti to říkám – paní Zoša ví sama nejlíp, že nezvyšuje hlas, ale normálně mluví.

– To vidím, jak mi to normálně říkáš – pan Staš má oči, takže vidí, jak to je.

– Ále, dej pokoj – paní Zoša má už těch manželových hádek dost.

– Ty dej pokoj! Copak člověk nemůže mít jednou za rok trochu klidu – Staš je přesvědčený, že vina je na straně manželky.

– Tak proč s tím začínáš? – chce přece jenom vědět Zoša.

– Kdo začíná, já začínám? Hele víš co? Nepřeháněj – končí své přání pan Staš.

Ted' bude přát paní Zoša.

– Aby ses přestal oblíkat jako hastroš – říká, a Staš jí do toho skočí, protože si zrovna vzpomněl na další důležité přání:

– Abys miň telefonovala, protože ty účty pak platí kdo?

A v televizi *Štědrý večer s jedničkou*.

No prosím, to je Štědrý večer, jak má být – myslí si Zoša. Všechno září čistotou a mají moc pěkně poskládané příbory. Tohle jsou Vánoce.

– Co to tam jedí? – ptá se Staš.

– To bude kuba – odpovídá manželka.

To je Štědrý večer, jak má být – myslí si Staš. To je Štědrý večer jaksepatří, na stole víno, ne jako u nás. Ani toho kubu nemáme.

– Co je to ten kuba? – ptá se ženy.

– Kuba je kuba, buď zticha, nic neslyším – odpovídá manželka.

– Když to neslyšíš, já ti to zesílím. – Staš dává hlasitost skoro na poslední čárku, televize vřeští a není nic slyšet. – Už to slyšíš? Připomeň mi, že mám po svátcích donést k vyšetření flaštičku moči – říká pan Staš ženě a láduje si do pusy kusanec ryby. Ale manželka na to nic, až z toho panu Stašovi brunátní obličej, jak se v něm vaří krev a už se chystá na to patřičně reagovat, když tu náhle...

Někdo zvoní! Zoša jde ke dveřím a dívá se kukátkem. Na chodbě zpěv. *Půlnočním tichem, hlas se rozléhá.*

– Kdo to je? No kdo je to? – volá z pokoje Staš.

– Koledníci – odpovídá žena.

– Tak neotvírej – na to Staš.

– Mají betlém z papíru, jsou to nějaký děti, ani není poznat, co zpívají – komentuje Zoša aktuální dění.

– Ale kuš, vůbec neotvírej – když Staš chce, dokáže být rozhodný.

– Dyt' neotvírám, co zas máš – odpovídá Zoša stejně rozhodně.

– Jenomže vypadáš, jako by ses chystala otevřít – Staš trefně hodnotí situaci.

Štědrý večer, a už je pryč, raz-dva, za chvíli je všechno umyté a osychá na odkapávači. Už je všechno utřené, uklizené, připravené na příští rok. Jak si to pánbíček přeje. Glanc.

Po štědrovečerní večeři, v majestátu svého svatého práva, mohl pan Staš konečně otevřít flašku, a manželka ani nemrkla, skončil půst! Napil se, ještě jednou najedl, dosytil se zákusky a salámem, natáhl se u stolku, a jak tak nacpaný jako medvěd ležel a snil, zaslechl, jak k němu ze svého stanoviště na talíři promlouvají zbytky salámů lidským hlasem. Navíc se mu zdálo, že nejenomže mluví lidským hlasem, ale taky nakvašeným tónem. Nemohl tomu uvěřit.

– To není možný, to se mi jenom zdá – zasténal blouznivě, zvedl se na loket a když to tak studoval zblízka, zjistil, že zbytky salámu skutečně mluví. O tom nebylo pochyb.

Tichoučce říkaly, že je všechno v pořádku, ale že by během těch vánočních svátků mohlo být laciněji.

– Sakra, já to věděl – zabručel Staš, načež si bez váhání narval zbytky z talíře do pusy. Sice je to pravda, ale nějaká posraná uzenina ho nebude v takové sváteční chvíli opruzovat,

kurva. To si nenechá líbit!

Děti, zvěř, pistolky a počítačové hry

Jednoho teplého červnového dopoledne stál pan Gienek u potravin opřený o berle a vyprávěl dětem různé zajímavé věci.

– Za války jsem byl u partyzánů – říkal zadumaně a zároveň sledoval, jak jeho dramatická výpověď působí. – Čili, byl jsem partyzán, schovávali jsme se v lese a bojovali jsme s nepřátelema, no, s těmahleNC Němcema, jo, a měl jsem zbraň...

– Opravdickou?

– Vopravdickou, jakou jinou.

– A vy jste z ní střílel?

– No, střílel, musel jsem to, střílet, dyž po mě pálil nepřítel, tak jsem střílel na nepřítel, čili na ty Němce, tak to tenkrát bylo, taková to byla doba, byly to těžký časy, nepřítel všude.

– Já vím – ozval se Artík, oči vzrušením dokořán. – Viděl jsem to ve filmu o takovým sovětským tanku, jak se tam všichni schovávali a nemohli se ukázat, a pak stříleli do nepřátel.

– No vida ho – pan Gienek si hoča zálibně prohlížel, je takový malý, ale kuráže má dost. – Sám si viděl, jaký to bylo, a snadný teda ne, s tím nepřitelem to bylo těžký, ale vyhráli jsme, i když nás bylo míň, a jich bylo víc.

– A byl to kulomet, nebo pistole?

– Cože?

– No ta zbraň, co jste měl, byla to pistole, nebo kulomet? – Jacušem doslova lomcovala zvědavost.

– Ehm... no, kulomet i pistole – odpověděl pan Gienek a poškrábal se na neexistující noze. – To, kulomet i pistole, kulomet pálil rychle, a ta pistole byla krásná, černá, jinej takovou neměl, jenom já.

– Vy jste byl teda velitel?

– No, to si piš, kdo jinej – pan Gienek při té vzpomínce vzdychl ztěžka, ale důstojně. – Všichni mě to, poslouchali.

– A máte pořád ten kulomet? A střílel rychle? A byl přesnej? A byl taky černej? – chlapani ho zasypávali otázkami jako granáty.

– Jo, jo – odpovídal pan Gienek. – Mám za to i medaili, můžu vám ji ukázat, chcete?

– Medaili? A máte tu pistoli?

– No mám, proč bych ji neměl mít, je schovaná ve speciálním úkrytu – usmíval se pan Gienek tajemně. – Chcete se to, podívat? Můžu vám ji ukázat.

Chlapci se na sebe váhavě podívali. – Chcem, ale nemůžem.

– Proč ne? – podivil se pan Gienek, úsměvem jen zářil.

– Rodiče nám to nedovolej.

– Ale pročpak?

– To my nevíme, ale nedovolej – krčili chlapci smutně rameny. – A je ta pistole velká?

– No jistě, je vohromná – pan Gienek orientačně načrtl její velké rozměry do prostoru.

– Mám ji schovanou a nikomu ji neukazuju, ale vám bych ji ukázal, no, abyste se na ni koukli, jo. Chcete si ji prohlídnout?

– No my nevíme. – Artík se podíval tázavě na Jacuša. – Já asi nemůžu.

– A já bych docela chtěl – prohodil Jacuš nebojácně. – Ale když nesmí Arty, tak já taky nemůžu.

– Aha, takže ty máš nahnáno – pan Gienek si zkoumavě prohlédl Artíka. – Vidím ti to na vočích, no, že se to, bojíš, podívej se na mě, voči totiž říkaj různý věci, leccos se z nich dá vyčíst, ve vočích je všecko vidět.

– Faaakt?? – ihned je to zaujalo. – Opravdicky?? A co je vidět?

– No, z voči se dá zjistit nemoc, dá se z nich vyčíst spousta věcí, jo.

– Jaký věci? – zeptal se Artík a hodil dřívko od nanuka daleko před sebe.

– No, například komu co je, jo, třeba jaký má potíže, voko je taková věc, ve který je všecko vidět, jo, všecko, to vám povídám.

– A co mi jako vidíte ve voku? – zeptal se Jacuš vzdorovitě, protože tomu jaksi nemohl uvěřit.

– No, budeš mít nemocný játra – říkal pan Gienek a prohlížel Jacušovy oči jako doktor. – Umím to předpovědět.

– Faakt?? – zeptal se Jacuš nevěřičně. – A proč jsou játra nemocný? A jak to víte?

– Umím to předpovědět, jo, je to vidět, ale musí se to umět... A jestlipak znáte nějaký triky, chtěli byste vidět nějaký triky?

– Jaký triky?

– Můžu vám ukázat nějaké to, trik, umím nějaký kouzla, no.

– Chceme – odpověděli chlapci a fascinovaně sledovali, jak pan Gienek vyndává ze zadní kapsy velkou minci, která mu následně mizí v dlani, aby se objevila za Jacušovým

uchem.

– To je bezva, uděláte to ještě jednou? Jak se to dělá? – nadchli se chlapci.

– To je tajemství – odpověděl pan Gienek s úsměvem. – To vám nemůžu prozradit.

– A umíte ještě jiný kouzla?

– No, kouzel znám strašně moc, hlavně triky s kartama, už jste někdy takový viděli?

Ne? Tak to vám můžu nějaký to, ukázat.

– Tak nám nějaký ukažte – dožadovali se chlapci.

– Dobrá, jenomže karty mám doma – usmál se. – No, pojd'te na chvilku se mnou, a já vám to ukážu.

– A pistoli nám taky ukážete?

– Ukážu, já vám ukážu svoji pistoli a vy mi pak ukážete svoje ty... pistolky, platí?

– Ale my žádné pistolky nemáme – ohradil se Artík.

– Helejte, a líběj se vám holky? – zeptal se z ničeho nic ochraptěle pan Gienek a netrpělivě si otřel orosené čelo.

– A víte, čím holky to, čůraj? A jaký máte ty, rourky, no? A víte jak se no, dělaj děti? A malej vám tento, trčí?

– Jakej malej? – zeptal se Jacuš.

– Pod'te, zahrajem si doma nákou přima hru, mám doma nějaký dobrý hry.

– Na počítači?

– No, když budete, ukážu vám eště něco.

– Ale co?

– To bude to, překvapení, tak pod'te, koupím vám bonbóny, jaký budete to no, chtít.

– S náplní?

– No dyť to povídám, s náplní, a taky čokoládový.

– Mě chutnaj jenom s náplní.

– Jo, s náplní, tak co, dete nebo ne?

– Tak co, deme? – přemýšleli nahlas. – Na chvíli bysem mohl, pod' taky Arty, prohlídнем si to, jenom na chvíli, pod'... já, hele, asi tě volá máma, něco po tobě chce, kyš kyš, asi už musíš jít...

– Mami, a proč jako? – křičel směrem k panelákům nespokojený Artík. – Cože? Mami, za chvíli. Mami né! Mámí, mami, ale nemám hlad! Kdy? Nechci dostat, už jdu, už jdu, musím jít, a ty?

– Když musíš ty, tak taky budu muset – řekl Jacuš.

– Vy dete? zeptal se zpocený pan Gienek a doted' usměvavý obličej se mu svažtil jako

stárnoucí ovoce. – No ale zejtra to, přidete, jo?

– Přideme.

– Přisaháte?

– Přisaháme.

– Přisahejte na, no, Pánaboha.

– Přisaháme.

– No protože víte, co se vám teď stane, když nepřidete?

– Co?

– Pánbůh vás to, potrestá, a přidete do pekla, jo.

– Ach jo – zalitoval Jacuš. – Tak to určitě přideme.

Přijdou, určitě přijdou, protože nikdo nemůže chtít, aby ho Pánbíček poslal do pekla, nebo snad ano?

– Tak přid'te – pan Gienek hleděl na vzdalující se chlapce a tak naléhavě tiskl rukojeť, až ho rozptýlila a ulevilo se mu natolik, že se odbelhal do krámu pro chléb a griotku.

– Mami, to byl strašně zajímavěj pán – říkal Jacuš mamince, a ta ho pečlivě mydlila a drhla ve vaně. – Vyprávěl nám, že byl u partyzánů, a chtěl, abysme mu ukázali naše pistolky, ale já pistol nemám, protožeš mi ji nechtěla koupit, když jsem tě předtím prosil! Mami, kdy mi koupíš pistol? Cože? Já... teprv pod stromeček? Mami?!

Soustrastní sousedé

– Prosim...?

– Dobrý den, tady Eduard Kluba, dovolal jsem se k Rychlickým?

– No...

– Mohl bych mluvit s panem Rychlickým?

– Se kterým?

– S tátou.

– Táta spí, byl unaveněj. – Slávek drží v jedné ruce sluchátko, druhou se vrtá v nose.

– Chtěl jsem mu jenom říct, protože nevim, jesli to slyšel, že umřel Geňa Zajíček.

– Jo – říká Slávek a snaží se z prstu setřepat holuba. Vybavuje se mu smuteční oznámení: *V hlubokém zármutku oznamujeme, že po dlouhé, těžké nemoci... Milovaný manžel*

a táta, dědeček a pradědeček... prostě vrták jako každéj druhej. – Táta bude zítra na pohřbu.

– Aha... tak to se tam zejtra určitě uvidíme – a praští telefonem.

Dlouholetý pracovník hutnického kombinátu HTS.

Ve skutečnosti Richard Rychlický ještě nespal. Sledoval večerní zpravodajství a jeho hlasité komentáře byly slyšet na celý dům, protože se ho všechny zprávy o tom, co nám to s tím Polskem vyvádějí, bolestně dotýkaly.

– Cože! Co mi to v tý televizi ukazujete, že Wajda dostal nějakou režisérskou cenu... po tom je mi prd!

Paní Rychlická ho krotí.

– Prosim tebe, jak to můžeš říct.

Ale on ví své.

– Hele přestaň mě peskovat... Kdo to volal?

Zemřel ve věku 66 let. Jménem truchlící rodiny a bandy lačných dědiců. Nezbyde ani kousíček půdy, všechno rozcupují jako hladoví supi.

– Volal nákej Kluba, ptal se, jesli víš, že umřel Zajíček.

– Geňa Zajíček?

– Nevim, asi jo.

– No Geňa, kdo jinej... Jasně, že to vim. Dyť sem viděl, jak ho vynášeli z baráku.

– Tys to viděl? A jak ho vynášeli? V pytli? – Tohle okamžitě probudilo Slávkovu zvědavost, hrozně chtěl vědět, jak se to odehrálo. – Nebo přikrytýho na nosítkách?

– Hm... – příkyvuje Rychlický. – Vracel sem se z bazaru – začíná zamyšleně lovit v paměti – pro něco sem tam šel, už ani nevím, co to bylo, šel sem kolem krámů, prohlížel sem si výlohy a dyž sem došel k masně, dostal sem strašnou chuť na dobrý jelítko, ukrutně se mi začaly sbíhat sliny, ale dovnitř sem nezašel, řek sem si, ále, nebudu chodit dovnitř, du dál, a u vchodu stojí Mařec, začne mi všechno vykládat, protože to viděl a celý mi to dopodrobna vylíčil.

– A domůs' pak přišel zlískanej – přísazuje si paní Rychlická, která si právě čte obrázkové magazíny pro ženy.

– Já že sem přišel domů zlískanej? Tak tos mě asi ještě nikdy zlískanýho neviděla – rozčiluje se pan Rychlický.

– Já že sem tě neviděla zlískanýho? A co to teda bylo v pátek?

– V pátek byl pátek, ale opilej sem nebyl.

– Jakej nebyls! Hulákals na celej barák, muselo to bejt slyšet úplně všude, taková vostuda. Kdo to kdy viděl, takle se zřídit a pak se producírovat po baráku ve slipech, já fakt

nevím, ty asi nejseš normální nebo co, místo abys seděl doma, musíš se flákat po chodbě a sprostě se rozkřikovat.

– Nech toho, prosimtě, přestaň...

– Jaký nech toho, prosimtě! Já ti dám přestaň!

– Člověk si už ani nemůže dát jedno pivo, to je pak hned zle.

– Prej jedno pivo! Já to znám, to tvoje jedno pivo, a potom musím poslouchat ten kravál a ty tvoje sprost'árny.

– Ty buď rači ráda, že mě máš.

– A z čeho mám bejt podle tebe ráda, co?

– Co to zas vykládáš, no z čeho, měla bys bejt vděčná, že máš takovýho manžela, všechny peníze ti přinesu domů, a to je velká klika, protože kdybych se tak rád namazal, jak ty říkáš, to by to vypadalo jinak, a doma všechno udělám, no di se schválně podívat k Meřvovi a zeptej se, co svede von, jesli dovede vyměnit těsnění u kohoutku, nebo jesli umí udělat vobklady, slyšelas přece, co povídala Meřvová? Když vlezla do naší koupelny, byla celá paf, jak se jí to líbilo, dyť taky říkala: Božínku, vy to máte v koupelně tak hezký, tak vidíš, a kdo pro tebe v pondělí spravil ucpanej klozet, co, kdybyste mě neměli, zašli byste hlady...

– No neměj strach! Já už bych si nějak poradila... Ježkovy voči, zas to tak nenařukuj...

– Prej nenařukuj... Dyť ty vůbec nevíš, co mluvíš...

– Ne, to ty nevíš, co mluvíš, když se tak zřídíš.

– Pšš, už ticho, sleduju zprávy.

– Cože! Tady už člověk nemůže ani promluvit?

Z televize se linou zvuky aktuálního zpravodajství. Pan Rychlický poslouchá a nadává, co to s tím Polskem vyvádějí.

– Tati, ten Kluba říkal, že se uvidíte zejtra na pohřbu – nadhazuje Slávek.

– No jo, uvidíme, když se teda dožiju zejtrka – sténá pan Rychlický, rozvalený na kanapi. – Třicet let dělal na jedný směně. Čudil jak fabrika, jedno cigáro za druhym. A co má bejt? Vostatní hulej taky a dožívaj se vosumdesátky. Před měsícem byl na voperaci, vzali mu část plíce. Já to ale věděl, že z toho nic dobrýho nevzejde – mudruje si pro sebe pan Rychlický. – Třicet let na jedný směně, víš ty vůbec, co to je?

Dlouho do noci potom na nábytku tančí bledé, studené světlo. Právě takové světlo se někdy používá k hubení hmyzu. Pan Rychlický sleduje televizi. Dívá se, jak dívky v titěrných plavkách skáčou do vody, a přemítá o nastalé situaci. V jednom kuse si pro sebe bručí:

– Včera sem se nafutroval tou tlačenkou, a pak sem ňák nemoh spát. Já to vepřový prostě už asi takle nemůžu.

Teď taky ne a ne zabrat. Na jaře se někdy stává, když je takový nanicovatý počasí, že člověk nemůže spát. Pro kardiaky počasí jak vyšitý. A pro chudáky s žaludečníma vředama jakbysmet. A vostatní sou taky v háji. Jeden jak druhý. Všichni. Jak na běžícím pásu.

– Mně ti ňák pobolívá u srdce – sténá a předvádí suchý kašel, aby se na vlastní i Slávkovy uši přesvědčil, že mu něco je. – Vidíš, jak kašlu?

– Jo – Slávek civí na obrazovku a je zticha, vždyť co by na to taky měl říkat? Ať řekne, co chce, pan Rychlický si dál povede svou.

– Sem úplně rozlámanej a hlava mě bolí jak střep, bude se měnit počasí – ozve se pan Rychlický zpod deky. – Vidíš to, jak kašlu? Slyšíš?

– No jo – dotvrzuje podruhé Slávek. – Vidím – a mimovolně začíná uvažovat, kolik by dělalo takové odškodné za tátu, a co by si z toho pořídil, boty? elektroniku? repráky? ojetý vůz? – Vidím, vidím.

– No vidíš... Zatím sem sice zdravěj, ale neznáš dne ani hodiny – říká. – Eště bych vám chtěl vymalovat kuchyň, abyste to tu měli hezký, a vyměnit vokna, no a pak už můžu s pánembohem umřít.

– Na co chceš vyměňovat vokna? – ptá se Slávek. – Má cenu do toho cpát peníze? Dyt' se to tu brzo celý rozpadne, a já tu stejně bydlet nebudu.

– Nebudeš? A kdo jinej by tu měl bydlet? Chybí ti tady snad něco? Všecko tu je, do krámu je to blízko, sídliště klidný, panelák není zfušovanéj, jako některý jiný, čisto tu docela je, byt v rychtyku, eště akorát ta kuchyň se musí dodělat, a koupelnu nám může leckdo závidět, co myslíš, že u jinejch to vypadá jak? Chodim k lidem domů, tak vidim, jaký to tam maj, samej binec, a ty si stěžuješ, a bydlet tu prej mladej pán nebude, kde si jako myslíš, že to bude lepší?

– Ále dej mi pokoj – říká Slávek a vstává z křesla. – Mám to vypnout? – ptá se, protože už chce odejít.

– Necho to hrát, akorát mi sem podej ovladač, pěkně si to ztlumim a zdřimnu si u toho. – Pan Rychlický bere do ruky ovládání a mačká knoflíky, podrážděně se mračí, ovladač bůhví proč nefunguje. – Přepni se, no tak... – Rytmicky mačká knoflíky – tak co je!... Hrom aby to spral, dělej přece... no vida.

Televize se přepnula na jiný program. Konečně. Teď krouží oblečené dívky po šedém předváděcím mole.

Město. Nová Hutí. Obrovitá pláni. Číms je okouzila, že se v tobě zhlédli mládenci malovaní. Všichni jako jeden muž. Všichni za jednoho. *Třicet let práce ve válcovně. V*

hlubokém zármutku oznamujeme. Milovaný manžel, tatínek a dědeček a vrták jako každej, žejo. Nebo snad ne? Dlouholetý zaměstnanec v zaslouženém důchodu. Po dlouhé, těžké nemoci. Ať se tou hlínou udáví... Ale co už, dyť je to jedno.

Vrátilo se zimní počasí. Březen, jaro za dveřmi, a ono si leje a jenom mizerný dva stupně nad nulou. To je něco pro pokrývače.

– To chceš jít v tomhle? – ptá se mámy Slávek, toho času nezaměstnaný, který se v kuchyni právě láduje míchanými vajíčky. – Tudle šálu?

– A ty chodíš jak? – odpovídá paní Rychlická. – Podívej se sám na sebe a mě dej pokoj.

– Co to máš na sobě? – ptá se pan Rychlický manželky. – Kdes tu hučku vyhrabala?

– Co je s tím klouboukem?

– Je takovej divnej... vzadu má nějaký cancoury. – Pan Rychlický se šklebí, protože moc dobře ví, co si o tom pomyslí lidi... no co asi, ani to nechci říkat. – Copak chceš jít takle mezi lidi?

– Ty furt něco máš – rozčiluje se paní Rychlická, protože ve společnosti, jejíž zásady ona vyznává, se takovýhle klobouk sluší a patří. – Pořád všechno kritizuješ.

– Dyž deš mezi lid, tak musíš přece nák vypadat, nebo snad chceš, aby si lidi vo mně vykárali, že se vo tebe nestarám?

– Ty se tak staráš, už čtvrtou zimu chodím v jednom a tom samým kabátu.

– No tak si di koupit novej.

– Já si ho tak koupim, za co asi?

– Kde sou peníze přece víš, tak je vem a něco si kup, a dyž bude potřeba, vybereme něco z knížky.

– Přestaň vykládat nesmysly... co si to na sebe bereš?

– Šálu, ne?

– Tudle šálu?

– A jakou si podle tebe mám vzít?

– No tudle ne, dyť je špinavá, ve skříní máš pěkný nový šály, tak proč nechodíš v nich?

Pan Rychlický vytahuje ze skříně novou šálu a pod fousy si brblá, že je ta šála nějaká divná.

– A podívej se na ty uválený kaťata, co ty vytahaný kolena.

– Dyť nejsou nikde špinavý. – Pan Rychlický si oprašuje kalhoty a uhlazuje látku na

kolenou. – Co je furt, prosimtě?

Paní Rychlická nereaguje a připravená vychází na chodbu.

– Ty už deš? Dyt' autobus jede až ve dvanáct.

– Ve dvanáct odjíždí, tak je asi třeba vyrazit dřív, ne?

– Eště chvíli počkej, nebudem přece stepovat jak trofli před barákem, včera přijel ve dvanáct a lidi se teprv začínali scházet.

– Včera tu byl taky?

– Byl, copak ty nevíš vo Žábovi? Vodjíždělo se vod vedlejšího vchodu, autobus hodil lidi na hřbitov a pak je zas přivez zpátky. Zastavil hned u vchodu, schválně sem se vodsunul vod vokna, aby mě nebylo vidět.

– Proč? – tohle Slávka zaujalo, protože má rád napínavé filmy a horory.

– Copak to se dělá, tady se lidi vracej z funusu a já někomu rychtuju byt?

– No a? Dyt's ho neznal, ne?

– To takle nejde, dyt' tam byli všichni, Bolák, Stankevič, Kaminský, já sem moh taky jít, jak to pak vypadá, dyby mě viděli. A když zvonil Ženíšek, neodevřel sem mu, protože stál ve vchodu s Bolákem, pustil sem ho, teprve dyž vyjel výtah nahoru, eště aby se pak někde vykládalo, že je pohřeb a já zatím někomu makám na bytě.

– Nákej cizí chlap a ty si z toho budeš hlavu.

– Cizí necizí, to je jedno, soused z vedlejšího vchodu je skoro jako by byl vod nás, takže se sluší jít. Máš náký drobný do košíku?? Zlotej nebo dva? Přece tam nehodim búra.

– Já dva mám – prohrabuje paní Rychlická obsah peněženky a vypravená podruhé vychází z bytu.

Pan Rychlický vychází hned po ní.

Slávek dělá z holuba kuličku a cvrnká ji oknem někam do prostoru. Autobus tam ještě nestojí. Jenom nákej chlap vobchází kolem dodávky nakřivo zaparkovanýho na chodníku a huláká: – Brambory!

Návštěva

Třetí den svátků, na druhý se to pochopitelně nehodí, přišli na návštěvu známí. Geňa seděl a zarputile sledoval televizi. Kdo to přišel? Manželé Menčarští se synem. Kdože? No jo. Škoda, ale co naděláš.

Pan a paní Menčarští si, jak se sluší, zuli boty, i když je paní Halinka zdvořile přesvědčovala, aby si je nechali. Ale pan Menčarský i jeho choť věděli, že zvyk je zvyk a hostitelčino ujišťování, že se nemají zouvat, nutno brát pouze jako slušnost a důkaz pohostinnosti. Tak to má být! S úsměvem si sundali boty. A potom se přesunuli do obývacího pokoje, protože Halinka zvala dál:

– No jen pojd'te do obývacího pokoje.

– Dones nějaké uzeniny, salát, no co tak sedíš – obrátil se Geňa na ženu, i když vůbec neseďela. – Vždyť vidíš, že má návštěva hlad.

Ale pan a paní Menčarští se na ta slova začali podle nepsaných pravidel bránit, že hlad nemají, i když si doma schválně dali jen lehký oběd, aby jim ještě zbylo místo na případné pohoštění. Hostitel nechtěl samosebou ani slyšet, že Menčarští hlad nemají. Načež Menčarští ještě horlivěji zdůrazňovali, že v žádném případě hladoví nejsou, vždyť přece obědvali, než vyrazili. A hostitelka tedy začala naléhat, že rozhodně musí něco aspoň ochutnat.

Po rituální výměně zdvořilostí se návštěva uvelebila u širokého konferenčního stolku a Halinka krájela, připravovala, vařila kávu a čaj, nosila, servírovala a pobízela ke konzumaci. Zprvu sice ostýchavě, ale přece, hosté se pustili do ochutnávání Halinčiných pokrmů. Jen syn manželů Menčarských seděl a nejedl nic.

Když si Halinka všimla, že syn manželů Menčarských sedí a nic nejí, jako by ho to tu nebavilo, začala se ho ptát, do které chodí třídy, a opakovala, že už je velký, ale on nic neříkal.

– No snad se nestydí – pokoušela se žertovně navázat Halinka.

– Ale co by ses styděl – pohlédla paní Menčarská na syna. – No tak, vezmi si salám nebo si nandej salát, cokoli, salát je výtečný.

– Jen si dej salát – řekl pan Menčarský a naložil synovi salát na talíř. – Na a jez.

Ale syn nejedl.

– To je ale hodný kluk – řekl Geňa a pomyslel si: „protivnej fracek.“ – Třeba má chuť na buchtu?

– Nechceš buchtu? – zeptala se paní Menčarská. – Na, dej si buchtu, vynikající makovec. – Podala synovi talířek s makovcem.

– Ale nechte ho, ať se kluk v klidu nají – snažil se Geňa uzavřít případ zvesela. – Když bude chtít, tak si vezme sám.

– Nandám ti klobásku, ano? Na – a pan Menčarský naložil synovi klobásu. – Jez, je dobrá.

– Moc dobrá – přisadila si Halinka, – je koupená na trhu, pravá domácí, drahá.

Ale syn manželů Menčarských nejedl.

– Moc dobře se učí – začala vykládat paní Menčarská – ze školy nosí samé jedničky.

– Není možná? – podivila se ze slušnosti Halinka.

– Samé jedničky – potvrdil pan Menčarský. – Moc dobře se učí.

– Není možná? – znovu se ze slušnosti podivila Halinka. – To je krása, to z něj musíte mít radost, ale proč si nic nedá?

– No proč si něco nevezmeš? – zeptala se syna paní Menčarská – Jez.

– Dlabej – dodal pan Menčarský, vědom si faktu, že z návštěv je nutno vytěžit maximum, zvláště když byl jen lehký oběd.

– Jez, nestyď se – řekla paní Menčarská.

– Před kým by se měl stydět? – zkoušel z toho Menčarský udělat vtip.

– Ale vždyť se přece nestydí. Je to už velký kluk. Do které chodíš třídy? – zeptala se Halinka.

– Chodí už do šesté – odpověděla paní Menčarská.

– A jak ti to ve škole jde? – ptala se Halinka dál. – Takový velký, slušný chlapec se určitě dobře učí.

– Ano, jistě, učí se moc dobře – odpověděl pan Menčarský. – Loni měl vyznamenání.

– Tak jez, abys byl silný a pak ti to šlo dobře ve škole – povzbuzovala Halinka.

– Podívej, jak taťka baští – řekl pan Menčarský a zdvihl vidličku s uzeninou k puse. Hele, takový dobrý salám – když to říkal, zamlaskal, aby předvedl, jak je uzenina chutná.

Ale syn nejedl a nejedl.

– Koukej jíst, doma tak dobré saláty nebudou – varovala paní Menčarská. – Podívej se, takové dobré saláty – ukázala na misky. – S hráškem, s kukuřicí, opravdu výborné saláty.

– Moc dobré saláty, s okurčičkou – dodal pan Menčarský. – Maminka ti takové dělat nebude – řekl a pozoroval ženu, jestli se neurazí, ale doufal, že pochopí. Řekl to, protože to vyžadovaly okolnosti.

– Hmm... – povzdychla si Halinka a přitom se podívala na syna manželů Menčarských. – Jen ať si dá, na co má chuť.

– Ježišmarjá, sněz něco konečně – řekla paní Menčarská už podrážděně.

– A co vajíčko s majonézou? – zeptal se pan Menčarský. – Tohle nechceš, tamto nechceš, tak co teda chceš? – začínal být taky rozčilený.

– Pepsi – odpověděl syn manželů Menčarských.

Na ta slova otevřel pan Geňa láhev, jen to zasyčelo, naplnil synovi manželů Menčarských sklenici až po okraj, a syn Menčarských to hned vyžgrundal, jako by předtím

týden nepil.

Návštěva jedla, pila, sledovala televizi. A odešla. Geňa pohlédl na stůl pokrytý špinavými talíři a začal přemýšlet o tom, jaký to celé mělo smysl – teď se všechno bude muset pořádně umýt. Jen na to pomyslel, zrodila se mu v srdci nechuť k celému světu a manželce.

Jak se stal Mirek abstinentem

Když byl Mirek mladej, rád se napil. Dokázal jít z domu v papučích vyhodit smetí, a poněvadž jsou popelnice deset metrů od baráku, je jasný, že se občas potkaj známý, vykouří se cigaretka, pokecá se, zasměje a tak, to pokaždý zabere kratší nebo delší chvíli, no ale on dokázal jít v papučích se smetím a vrátit se za tři dny. Prováděl různé takový kousky. Vyrázil se džbánkem pro minerálku a vracel se bez džbánu nebo jel na víkend na hory a vracel se po týdnu bez báglu a bez dokladů, ke všemu s jednou botou. Nic si z toho nedělal, a rodiče kvůli tomu taky nijak zvlášť nevyváděli. Vždyť je mladej, musí se vybouřit, je horkokrevnej, tak jde do všeho po hlavě. Jen aby se nedal na špatnou cestu. To znamená, hlavně aby ho nenapadlo brát drogy. Alkohol, to je něco jinýho, to je lidský, ale drogy, to už je dílo ďáblovo.

Když už Mirek pil, rád si k tomu zapálil. Vodka, jak známo, miluje dým. Aby se mu nekřivdilo, je třeba říct, že kouřil, ale jenom ze začátku. Pár let. Pak s tím přestal. Že pil, věděli všichni, ale že kouřil, to zas ne. Kouřit mu kupříkladu před rodičema bylo trapný. Tak nějak. Ani nevěděl proč. Snad, že rodiče neměli kouř rádi. Mirek kouřil s kamarádama, tajně, ale doma už ne. Až ho nakonec zahlíd děda, jak čmudí schovanej někde za popelnicema, a tohle mu řekl: Ty kouříš? Jseš praštěnej nebo co? Nekuř, zbude ti víc na pití. No a to dá rozum, když se to promyslí, že na tom něco je. No protože popravdě tak krabička na den padla. V začátcích celýho toho kouření můžeš samozřejmě někoho o jedno cígo poprosit, ale stejně pak přijde doba, kdy se na to somrování koukaj skrz prsty a ve společnosti k němu roste takovej jakoby odpor: – Hele, somrák nás jde stáhnout – nebo: – Bacha, schovte si cíga, bude somrovat. Když přichází takovej čas, tak je bez diskuze třeba krabku denně mít. Nabídnout si sám a vobčas kámošům. V podstatě můžeš mít v kapse krabičky dvě, levnější a dražší, a když tě někdo požádá, vytasíš levnější a sám si dáš z dražší, ale to máš prašť jak uhoď, čili o moc levnějc to nevychází a tak jako tak je krabička denně v tahu, jen to fikne. Byla nebyla jedna krabka, to máš bratru tři, čtyry zlotý. Tři čtyry zlotý, to už je sakra jedno víno, nebo dvě

pivka. A jenom tě z toho druhý den bolí hlava víc, než po pití. Děda má recht – pomyslel si Mirek a ze dne na den se na celý kouření vybodl. A není pravda, že to nejde.

Mirek si ze svého pití zvlášť těžkou hlavu nedělal. A příležitost k pití nikdy neschází. Vyrází člověče do terénu, a příležitost si tě hned vyhmátne sama. Pátek svátek, Mirek pařil do úmoru. Rád se napil, a že rád, rád zdůrazňoval. Hulení vždycky odmítal, ale jednou to zkusil, ani nevěděl jak, a zalíbilo se mu to. Takže teď kombinoval pití a hulení. Ale už jakoby pohrdal pitím a měl dojem, že chlast je pro paka, že tráva v něm teprv podněcuje fantazii, a že po hulení je hned veselejší a vůbec je líp. Takže se do toho obul. Hulil. Jenom hulil. Dokázal hulit jak drak. Plíce namakaný. Vždyť postavu na to měl. Jen tak někdo si na něj nedovolil. Hulil už do tý míry, že začal mít stíhy, a tehdy začal pít na kuráž a hulil, aby měl náladičku. Jenom čas od času si dal tripa a sníh, ale to jenom hodně málo kdy. Je jasný proč, s tímhle už není žádná legrace, a Mirek to věděl, a navíc, rodičům by to neudělal, vždyť co by na to řekli? Prostě držel tyhle své choutky na uzdě. Měl to rád takhle: nejdřív se nakalit a pak špeka. Až se mu nakonec nechtělo nic, všechno mu bylo ukradený, jenom čučel na bednu a začal vo tom všem přemejšlet – jaký to bejvalo fajn, nalejvat se s kámošema, pokecat, zasmát se, a teďka furt kde nic tu nic, hovno se děje, na člověka padá splín, depka číhá, už ani pít se mu nechce, vodka mu nejede jako dřív a tak dále. A když člověku nechutná vodka, je s ním zle. Mirkovi se zastesklo po starejch časech, kdy pil a zlítej pak devastoval lavičky, kopal do sanitky, co stála u cesty, a vyhrožoval náhodným kolemjdoucím. Mirek by strašně chtěl, aby se ty časy vrátily, a vzal si do hlavy, že za to může hulení, že nic není, jak by mělo. Koneckonců jeden známej mu řekl, že za ten srab může právě hulení. Tak to bejvá, když se toho kouří moc. Mirkovi se takový věci nemusej vysvětlovat dvakrát, dřív byl veselej a plnej života, a teď je z něj taková chciplina. Přestal hulit. No vlastně nepřestal tak úplně, ale dost to omezil. Jednou dvakrát do měsíce si brko dal, a když bylo i něco dalšího, s díky odmítal. Uměl se ovládnout, protože měl pevnej charakter. Když si něco poručil, tak to dodržel.

Tak se Mirek vrátil ke starým zvykům. K pití. Pomalu začínal bejt jako každej druhý. Něco v tejdnu dělal, chodil do školy, možná makal, každopádně něco na práci měl. Jako všichni ostatní. Když se blížil pátek a sobota, cejtíl zevnitř takový neodbytný nutkání. Někam zajít. Zlejt se a nevědět vo sobě. A pak se smát, když známí vyprávěj: – vole Mirku, tys byl hustej – a sám si z toho nic nepamatoval. Občas to přeháněl, když měl dost, ale jenom sem tam, v podstatě nebylo poznat, kdy už je moc a kdy ještě ne. Nevrávoral, neválel se, vždycky konverzoval a nemotal se, ale zničehonic mu dokázalo rupnout v bedně. Takže takhle. Člověk střízliví do pondělka a pak si dá celej tejdne voraz. Do pátku a soboty. Pak nezná slitování. V pátek Mirek startoval vždycky zvostra. Začínal kolem sedmý. Vokno pravidelně přicházelo

kolem devátý. V sobotu vstával omámeněj a divil se, jak se ocit tam, kde byl, a pak si šel dát vyprošťováka. Vytloukal klín klínem, a takhle až do odpoledne. Po poledni domů na obídek a dál na nějakou akci.

Slíbil si, že na silvestra nevyjde z lihu tři dny, a jak řekl, tak udělal. Kam ses podíval, tam měl v pazouře láhev tvrdýho, pivo, zkrátka cokoli bylo po ruce. A bylo toho, musím říct, dost, nakonec takovej silvestr je jednou za sto let. A Mirek ani neochutnal, co bylo napečený, dokonce ani salát, prostě nic, snad jen salám, ale sotva dva plátky. Piješ – nežer, to byla jeho zásada. Čtvrtej den po silvestru, když se už z hor vracel domů, vzali ho jedni známí na kolej, ať tam přespí, a ráno že pojede autobusem dom. Bylo pozdě, a Mirek si pomyslel, že to není špatnej nápad, tím spíš, že si stejně může dát nějaký to pivko na kocovinu, a vyschlo měl teda jako hrom. Vypil jedno, druhý, třetí, skládali se na vodku, přispěl, dopil a chtěl jít ještě pro jednu. Proč ne, pomysleli si ostatní, co tam s ním byli. Vybral peníze a vyrazil, a tak se to nějak nešťastně seběhlo, že když šel dolů, přepad přes zábradlí z prvního patra, do přízemí, rovnou na palici.

Asi po čtyřech dnech se probral v nemocnici, a neměl páru, co se mu stalo. Jak? Co? Kdy? Navštěvovali ho známí, ale nepoznával je, tak moc byl mimo. Jen taktak se dokázal pohnout a posunkama naznačoval, jestli chce mísu, nebo bažanta. Přibližně po týdnů, když se mu pomalu vrátila paměť, vyšlo najevo, že se mu na mozku udělal otok, a doktoři řekli, že má velký štěstí.

A teď se stal Mirek abstinentem. Nekouří, nepije, žádnou radost ze života nemá. No, občas jedno pivo, ale ani o kapku víc. Prý kdyby, postrašili ho doktoři v nemocnici, čeká ho kóma. Mirek radši neriskuje. Aspoň prozatím. Do tý oslavy svátku Jendy z Targu, co bude.

Shuty, Sławomir. „Święta!“. *Cukier w normie z ekstrabonusem*. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B., 2005. 44-51.

---. „Dzieciaki, zwierzaki, pistoleciki i gry komputerowe“. *Cukier w normie z ekstrabonusem*. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B., 2005. 52-59.

---. „Odwiedziny“. *Cukier w normie z ekstrabonusem*. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B., 2005. 105-110.

---. „Jak Mirek został abstynentem“. *Cukier w normie z ekstrabonusem*. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B., 2005. 147-153.

13.

LITERATURA

- Baker, M.: *In Other Words: A coursebook on translation*. London, New York, Routledge, 1992.
- Bassnett, S.: *Translation Studies*. 3. vyd. New York: Routledge, 2002.
- Čeňková, I. a kol.: *Teorie a didaktika tlumočení*. Praha, FFUK 2001, s. 8-24.
- Dąbrowska-Partyka, M.: *Kulturowe granice przekładu*. In: *Slovak Review* 12, 2003, s. 8-14.
- Dvořáková, Ž.: *Funkce vlastních jmen v literatuře a literární onomastika*. In: *Slovo a slovesnost* 71, 2000, s. 194-206.
- Fast, P. (red.): *Przekład artystyczny a współczesne teorie translatorskie*, Katowice 1998.
- Gromová, E.: *Slovenská veda o preklade v kontexte svetového translatologického myslenia*. In: *Antologie teorie uměleckého překladu*. Sest. M. Hrdlička, E. Gromová. Ostrava 2004, s. 122-127.
- Haviešová, S.: *Preklad umeleckých textov optikou postkoloniálnej translatológie*. In: *Tvorivé prekladateľské reflexie*. Ed. E. Janecová, B. Kráľová. Brno, Tribun EU 2011, s. 10-27.
- Hečko, B.: *Dobrodružství překladu*. Přel. E. Charous. Praha, Ivo Železný 2000.
- Hochel, B.: *Preklad ako komunikácia*. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1990.
- Hrala, M.: *Současnost uměleckého překladu*. Praha, 1981.
- Hrdlička ml., M.: *Ke vztahu překladatel - čtenář z perspektivy diachronní*. In: *15x o překladu*. Praha, JTP 1999, s. 31-35.
- Hrdlička st., M.: *Slovo o stylu a překladu*. In: *15x o překladu*. Praha, JTP 1999, s. 28-30.
- Hrdlička, M.: *Literární překlad a komunikace*. Praha, ISV 2003.
- Hrdlička, M.: *Literární překlad a komunikace: k problematice zaměření uměleckého překladu na čtenáře*. Praha, FFUK 1997.
- Hrdlička, M.: *Translatologický slovník*. Praha, JTP 1998.
- Hrdlička, M.: *Vztah dobové normy, interpretace a tvořivosti při překládání*. In: *9x o překladu*. Praha, JTP 1995, s. 20-24.
- Huťková, A.: *Globalizácia a lokalizácia v interkultúrnej komunikácii*. In: *Od textu k prekladu VI*. Ed. A. Ďuricová. Praha, JTP 2011, s. 69-78.
- Jaklová, A.: *Interkulturalita a interkulturní komunikace*. In: *Člověk - jazyk - text*. Ed. A. Jaklová. České Budějovice 2008, s. 61-64.

- Jaklová, A.: *K základním pojmům interkulturní komunikace*. In: Jazyk a komunikácia v súvislostiach II. Ed. E. Orgoňová. Bratislava 2007, s. 295-301.
- Jettmarová, Z.: *Současný stav a vývojové tendence překladatelsky zaměřené translatologie*. In: Antologie teorie uměleckého překladu. Sest. M. Hrdlička, E. Gromová. Ostrava 2004, s. 9-16.
- Jettmarová, Z.: *Volba strategie a rozhodování na základě teorie skoposu: komplexní kritéria překladatelské analýzy textu*. In: 9x o překladu. Praha, JTP 1995, s. 25-31.
- Jindra, M.: *K problematice vlastních jmen v uměleckém překladu*. In: Slavica Pragensia XXIII, 1980, s. 181-185.
- Jindra, M.: *K současné situaci literárního překladu u nás*. In: Translatologica Ostraviensia I. Ostrava, FFOU 2006, s. 48-53.
- Kapitoly z dějin českého překladu*. Ed. M. Hrala. Praha, Nakladatelství Karolinum 2002.
- Keníž, A.: *Predprijem ako dôležitý predpoklad prekladateľského procesu*. In: Tvorivé prekladateľské reflexie. Ed. E. Janecová, B. Kráľová. Brno, Tribun EU 2011, s. 61-68.
- Knittlová, D. a kol.: *Překlad a překládání*. Olomouc, UP 2010.
- Knittlová, D.: *K teorii i praxi překladu*. Olomouc, UP 2000.
- Koli, F.: *Poznámky k pojmu prekladovosť*. In: 15x o překladu. Praha, JTP 1999, 19-27.
- Koška, J.: *Preklad ako znárodnenie globalizácie*. In: Slovak Review 12, 2003, s. 1-7.
- Krijtová, O.: *Pozvání k překladatelské praxi*. Praha, Karolinum 1996.
- Kufnerová, Z., et al.: *Překládání a čeština*. Jinočany 1994.
- Kufnerová, Z.: *Čtení o překládání*. Jinočany, H&H 2009.
- Kusá, M.: *Preklad literárnych textov ako spôsob komunikácie medzi národmi, jazykmi a kultúrami*. In: Slovak Review 12, 2003, s. 15-23.
- Levý, J.: *České teorie překladu I, II*. Praha, Ivo Železný 1996.
- Levý, J.: *Umění překladu*. Praha, Apostrof 2012.
- Markowski, A.: *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa 2006.
- Munday, J.: *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London, Routledge 2001.
- Nida, E.: *Toward a Science of Translating*. 2. vyd. Leiden: Brill Academic Publishers, 2003.
- Nord, Ch.: *Textanalyse und Übersetzen*. Heidelberg, 1988.
- Olchowa, G.: *Problematika prekladu slovenských a poľských geografických názvov*. In: Od textu k prekladu VI. Ed. A. Ďuricová. Praha, JTP 2011, s. 110-116.
- Pallová, D.: *Preklad ako interkultúrna komunikácia*. In: Preklad a tlumočenie. Banská

- Bystrica, FiF UMB 1999, s. 28-32.
- Richterek, O.: *Dialog kultur v uměleckém překladu: příspěvek k česko-ruským kulturním vztahům*. Hradec Králové, Mafy 1999.
- Schleiermacher, F.: *On the Different Methods of Translating*. In: *Theories of Translation*. Ed. R. Schulte, J. Biguenet. University of Chicago Press, 1992, s. 36-55.
- Sobotková, M.: *O jazykových proměnách současné polské prózy*. In: *České, polské a slovenské jazykové a literární souvislosti*. Olomouc, UP 2002, s. 33-47.
- Steiner, G.: *After Babel, Aspects o Language and Translation*. 1975.
- Šabršula, J.: *Teorie a praxe překladu*. Ostrava, FFOU 2000.
- Šťovíček, M.: *Přechylování příjmení a funkcí obecně - ano či ne?* In: *TOP 101*, 2011, s. 6-7.
- Tytler, A. F.: *Essay on the Principles of Translation*
<http://www.archive.org/stream/essayonprinciple00woodiala#page/8/mode/2up>
- Venuti, L.: *The Translation Studies Reader*. 2. vyd. Londýn: Routledge, 2004.
- Vilikovský, J.: *Překlad jako tvorba*. Praha 2002.
-
- Shuty, Sławomir. *Cukier w normie z ekstrabonusem*. Warszawa, W.A.B. 2005.
- Shuty, Sławomir. *Cukier w normie*. Kraków, Krakowska Alternatywa 2002.
- Shuty, S.: *O Wandě, která Němce nechtěla*. Přel. Štěpán Balík.
In: *Babylon XIII/6*, 2004, s. 13.
- Shuty, S.: *Sousedí plní soustrasti*. Přel. Bára Gregorová.
<http://iliteratura.cz/Clanek/10943/shuty-slawomir-cukr-v-normalu>

14.
PŘÍLOHY

Přehled všech jmen a příjmení, která se vyskytují v knize

Překlad Bány Gregorové

Překlad Štěpána Balíka

originál	Gregorová		Dorožalová	
<i>Edek Kluba</i>	Edík Kluba	Dobry den, tady Edík Kluba, je to byt manželů Rychlických?	Eduard Kluba	Dobry den, tady Eduard Kluba, dovolal jsem se k Rychlickým?
<i>Slawek</i>	Slávek	Otec spí..., byl unavenej - Slávek jednou rukou drží telefon a druhou se dloube v nose.	Slávek	Táta spí, byl unavenej. - Slávek drží v jedné ruce sluchátko, druhou se vrtá v nose.
<i>Gieniu Zajac</i>	Geňa Zajíc	No, to já sem mu chtěl jen říct, páč nevim, jestli on ví, že Geňa Zajíc už nežije.	Geňa Zajíček	Chtěl jsem mu jenom říct, protože nevim, jestli to slyšel, že umřel Geňa Zajíček.
<i>pan Rysiek</i>	pan Ríša	Ale pan Ríša tak úplně ještě nespal.	Richard Rychlický	Ve skutečnosti Richard Rychlický ještě nespal.
<i>wieczorne Wiadomości</i>	večerní zprávy	Pouze se díval na večerní zprávy a slyšet ho bylo asi přes půl bloku, jak komentoval všechny události [...]	večerní zpravodajství	Sledoval večerní zpravodajství a jeho hlasité komentáře byly slyšet na celý dům [...]
<i>Wajda dostał nagrodę</i>	Wajda	Co mi to tu ukazujou v tý televizi, že Wajda dostal cenu... hm, to je mi ale úplně ukradený.	Wajda	Co mi to v tý velevizi ukazujete, že Wajda dostal ňákou hereckou cenu... po tom je mi prd!
<i>pani Ryškowa</i>	paní Ríšová	A paní Ríšová ho usměrňuje.	paní Rychlická	Paní Rychlická ho krotí.
<i>Zmarł w wieku 66 lat, opatrzoney św. Sakramentami. Pogrążeni w smutku. Rodzina i cała zagadkowa masa spadkowa.</i>	/text smutečního oznámení/ zaopatřen svátostí umírajících	Umřel ve věku 66 let, zaopatřen svátostí umírajících. Zarmoucení a ve smutku. Rodina a celá podivná dědická podstata.	---	Zemřel ve věku 66 let. Jménem truchlící rodiny a bandy lačných dědiců.
<i>Gienek</i>	Geněk	-Geňa Zajíc? -Nevim..., asi. Geněk, páč kdo..., [...]	Geňa	- Geňa Zajíček? -Nevim, asi jo. -No Geňa, kdo jinej... [...]

originál	Gregorová		Dorožalová	
<i>Marzec</i>	Březen	[...] pod schodama stojí Březen a ten mi to všechno povídá, viděl to a do podrobností vo tom vypráví.	Mařec	[...] u vchodu stojí Mařec, začne mi všechno vykládat, protože to viděl a celý mi to dopodrobna vylíčil
[...] a idź do Mierzwy i się zapytaj, czy on potrafi uszczelki w kranie wymienić albo kaelki położyć, słyszałaś, co powiedziała Markowa? Jak weszła do łazienki, to ją tazkało, tak ładnie, powiedziała przecież [...]	Merva	[...] běž za Mervou a zeptej se ho, jestli umí vyměnit těsnění u vodovodu, anebo položit kachličky, slyšelas, co říkala Marková? Když vešla do koupelny, úplně oněměla, tak pěkně, řekla přeci: ó bože, jak hezky to ve vaší koupelně vypadá	Meřva	[...] di se schválně podívat k Meřvovi a zeptej se, co svede von, jesli dovede vyměnit těsnění u kohoutku, nebo jesli umí udělat vobklady, slyšelas přece, co povídala Meřvová? Když vlezla do koupelny, byla celá paf, jak se jí to líbilo [...]
	Marková		Meřvová	
<i>Ale już cicho być, bo w Panorامية coś ważnego jest.</i>	zprávy	Ale už buď ticho, ve zprávách je něco důležitýho.	zprávy	Pšš, už ticho, sleduju zprávy.
<i>Emerytowany, długoletni pracownik. Po długiej i ciężkiej chorobie. niech mu ziemia w gardle kością</i>	Necht' mu je země kostí v krku...	Dlouholetý pracovník v důchodu. Po dlouhé a těžké nemoci. Necht' mu je země kostí v krku...	At' se tou hlinou udáví...	Dlouholetý zaměstnanec v zasluženém důchodu. Po dlouhé, těžké nemoci. At' se tou hlinou udáví..
- <i>Wczoraj teżbył?</i> - <i>Był, do Żaby, nie wiesz?</i>	Žába	Včera taky jel? [autobus k přepravě smutečních hostů na hřbitov] - Taky. K Žábovi, ze druhýho vchodu	Žába	Včera tu taky byl? [autobus k přepravě smutečních hostů na hřbitov] - Byl, copak ty nevíš vo Žábovi?
[...] <i>jak to tak, jak wszyscy byli, Bolak, Stankiewicz, Kamiński [...]</i>	Bolak, Stankěvič, Kamiňský	[...] když tam všichni byli, Bolak, Stankěvič, Kamiňský [...]	Bolák, Stankevič, Kaminský	[...] dyť tami byli všichni, Bolák, Stankevič, Kaminský [...]
<i>Cieniuszek</i>	Čeňušek	[...] a když Čeňušek zvonil, tak sem neotevřel [...]	Ženíšek	[...] a když zvonil Ženíšek, neotevřel sem mu [...]

originál	Gregorová		Dorožalová	
<p>[...] <i>Masz jakieś drobne, złoty czy dwa na tacę? Bo piątki przecież nie dam.</i> -Mam dwa złote [...]</p>	<p>złotej nebo dva?, páč pětku mu přece nedám.</p>	<p>Máš nějaký drobný, zbytečnej złotej nebo dva?, páč pětku mu přece nedám.</p>	<p>drobný do košíku? pětku nebo dvacku? přece tam nehodim padesátku</p>	<p>Máš nějaký drobný do košíku? Pětku nebo dvacku? Přece tam nehodim padesátku.</p>
	<p>dva zlotý</p>	<p>- Já má dva zlotý [...]</p>	<p>dvacka</p>	<p>- Já dvacku mám [...]</p>
<p><i>Tylko jakiś facet chodzi koło zaparkowanego krzywo na chodniku żuka i krzyczy: - Ziemiański!</i></p>	<p>Žuk</p>	<p>Jen nějaký chlápek chodí kolem na chodníku křivě zaparkovaného Žuka a vykřikuje: "brambory".</p>	<p>náklad'ák</p>	<p>Jenom nějaký chlápek vobchází kolem náklad'áku nakřivo zaparkovanýho na chodníku a huláká: - Brambory!</p>

originál	Balík	Dorožalová
-	<p>* Wanda je mytická postava úzce spjatá s Krakovem. Pověst „o Wandě, která nechtěla Němce“, se v detailech různí. Někdy je považována za ženu, jindy za dceru zakladatele Krakova, bájného Kraka. Po jeho smrti se podobně jako česká Libuše ujala vlády. Krásná a moudrá panovnice se nevdala ani na nátlak německého knížete Rydygiera, resp. Rytgiera. Podle jedné verze se vrhla do Visly, a ukončila svůj život, aby zachránila město a své poddané před pohromou; podle jiné, aby poděkovala bohům za vítězství nad nechtěným Němcem. Stejně jako Kraka ji lid pohřbil do „vysoké mohyly, a ono místo i blízká ves se dodnes nazývá Mogiła“. A komunistický hysteriograf k příběhu Wandy pateticky dodává: „Po mnoha letech vyrostla okolo mohyly velká huť a — když se tam taví železo — záře ohně osvětluje Wandino návrší, Vislu a starý Krakov.“</p> <p>(viz J. Adamczewski: <i>Legendy starego Krakowa</i> (Kraków: Skrzat) 1997; E. Basiura, K. Zarzycki: <i>Legendy starego Krakowa</i> (Kraków: Translator) 1996; B. Heyduk: <i>Legendy a opowieści o Krakowie</i> (Kraków: Wyd. Literackie) 1985; A. Sojka: <i>Baśnie Polskie</i> (Podania, Legendy) (Poznań: Ars Nowa) 1997)</p>	-

originál	Balík	Dorožalová
O Wandzie, co Niemca nie chciała	Wanda	O Wandě, která Němce nechtěla
Kaška	Kaška	Kaška
Ta Kaška od Głubiszów za Araba?	Kaška vod Głubiszů	Ta Kaška vod Głubiszů a za Araba?
A co ja w tej Polsce będę robić, w Zusie pracować?	v ňákym státním podniku	A co já tady v Polsku budu dělat, v ňákym státním podniku budu pracovat?
Bartek	Bartek	Bartek
A co on mi może zaoferować? Kawalerkę i poloneza kombi na gaz z kompletem opon zimowych, co?	polonéz kombi	A co mi on může nabídnout? Garsonku a poloneza kombi?
		kombík
		Co von mi tak může nabídnout? Leda garsonku a kombíka i se sadou zimních gum, ne?

jméno	strana	poznámka	jméno	strana	poznámka
Jacek	7		Mietek	134	
Justynka	7	dětské jméno	Maryjan	135	
Lukasz	8	wujek Lukasz	Hania	136	
Iwona	10		Gąska	136	přijmení, Hania od Gąski
Wanda	12		Gąskowa	136	přijmení, Hania Gąskowa
Kaśka	14		Marek	137	
Glubisz	14	přijmení, Kaśka od Glubiszów	Piotrek	137	
Bartek	15		Grzesiek	137	
Dominika	16		Michał	139	
Robin	17	Němec	Boldys	139	přijmení, malý Michał od Boldysów
Emilia	18	pani Emilia	Jędrzyckowie	140	přijmení, państwo Jędrzyckowie
Slawek	18		Jędrzycko	140	přijmení, pan/pani Jędrzycko
Staszek	18		Halinka	143	
Krzyś	19		Bożenka	143	ciotka Bożenka
Krystyna	19		Gosia	146	
Władysław	19		Mirek	147	
Januszek	23	dětské jméno	Jasiu	153	
Baśka	26	ciotka Baśka	Gośka	154	
Grzesiek	27		Anka	154	
Tomaszowa	28	přijmení, babcia Tomasiowa	Janusz	154	
Michalek	29	dětské jméno	Kryśka	157	
Jacusi	29	dětské jméno	Tadek	159	
Radek	29		Alek	159	
Marysia Gębala	29	jméno + přijmení	Hanka	160	
Piekarczyk	31	přijmení	Leszek	164	
Leszek	37		Iwona	166	
Teresa	38		Zbyszek	167	
Banaszowa	39	přijmení, pani Banaszowa	Wanda	170	pani Wanda
Stasiu	44	pan Stasiu	Waldek	170	pan Waldek
Nowakowie	45	přijmení	Alek	174	
Zosia	47	pani Zosia	Irena	178	
Gienek	52	pan Gienek	Włodek	180	
Artus	53	dětské jméno	Jurek	181	pan Jurek
Jacusi	53	dětské jméno	Barasziakowie	191	přijmení
Arti	54	dětské jméno	Józek Kielbasa	192	jméno + přijmení
Gieniu	58	pan Gieniu	Maryjan	192	
Tańculowa	60	přijmení, pani Tańculowa	Tadek Bolak	196	jméno + přijmení
Gądkowa	63	přijmení, pani Gądkowa	Julian	197	
Gucwa	63	přijmení, pan Gucwa	Romek	197	
Kuźna	63	přijmení	Gośka	198	
Edek Kluba	67	jméno + přijmení	Monika	199	
Rychlicki	67	přijmení, pan Rychlicki	Janusz	207	pan Janusz
Slawek	67		Józek	207	wujek Józek
Gieniu Zajac	67	jméno + přijmení	Janek	208	
Rysiek	68	přijmení	Julka	208	
Wajda	68	přijmení, režisér	Irena	208	ciocia Irena
Ryśkowa	68	od manželova křestního jména	Jacek	211	
Marzec	69	přijmení	Justyna	211	ciocia Justyna
Mierzwa	70	přijmení	Ziuta	211	ciocia Ziuta
Markowa	70	přijmení	Maciek	211	
Żaba	76	přijmení	Mietek	212	pan Mietek
Bolak	76	přijmení	Władysław Turek	215	jméno + přijmení
Stankewicz	76	přijmení	Dziekański	216	přijmení
Kamiński	76	přijmení	Jola	218	
Cienuszek	76	přijmení	Marta	218	
Darek	78		Lukasz	218	
Bożena	78		Jacek	219	
Heniek	85		Radek	219	
Rysiek	88	pravděpodobně omyl. Označuje Heńka.	Marczewska	223	přijmení
Gienek	105	pan Gienek	Leszek	225	
Męczarscy	105	přijmení, państwo Męczarscy	Janina	225	
Halinka	105	pani Halinka	Tomek	235	
Gieniu	105	pan Gieniu	Waldek	243	pan Waldek
Beata	111		Grzesiek	249	
Waldek	112		Mirek	249	
Korbiel	112	přijmení, Waldek od Korbielów	Anna	249	
Tadek	113		Grzesiu	249	
Maryśka	113	ciotka Maryśka	Ania	252	
Bronek	113		Krystyna	252	
Mirek	113		Jacek	259	
Staszek	113		Pimpek	260	jméno psa
Mietek	113		Romek	261	
Bodek	113		Krzyś	261	
Gośka Palimaka	114	jméno + přijmení	Slawek	261	
Janusz	114		Robert	261	
Jurek	118		Monika	262	
Magda	118		Lilka	262	
Darek	126		Lolek	262	jméno psa
Bednarkowa	134	přijmení, pani Bednarkowa	Wojtek	262	
Wiesiek	134		Marysia	263	

Slawomir Shuty: Cukr v normálu

Cukr nulový.
Cukr je dobrý.
Cukr mi skvěle vyšel.
Cukr v normálu, pane.
Ale ten vysoký cholesterol,
můj ty Bože...

Sousedi plni soustrasti

- No...?

- Dobrý den, tady Edík Kluba, je to byt manželů Rychlických?

- No...

- A můžu mluvit s panem Rychlickým?

- Se kterým...?

- S tátou.

- Otec spí..., byl unavený - Slávek jednou rukou drží telefon a druhou se dloube v nose.

- No, to já sem mu chtěl jen říct, páč nevím, jestli on ví, že Geňa Zajíc už nežije.

- No - odpovídá mu Slávek a zkouší sklepat holuba z prstu.

S hlubokým zármutkem oznamujeme, že po dlouhé a těžké nemoci. Milovaný muž a tatínek dědeček a pradědeček a zmrld jako každéj.

- Otec bude zítra na pohřbu.

- Aha..., tak to se tam určitě potkáme - a třískne sluchátkem, že není poznat, jestli skončil, nebo jestli ho ještě drží, jestli to jenom tak vypadá, nebo ne.

Dlouholetý pracovník metalurgického kombinátu HTS.

Ale pan Ríša tak úplně ještě nespal. Pouze se díval na večerní zprávy a slyšet ho bylo asi přes půl bloku, jak komentoval všechny události, protože tak ho to všechno bolelo, co voni s tím státem dělaj'.

- Coooo...? Co mi to tu ukazujou v tý televizi, že Wajda dostal cenu... hm, to je mi ale úplně ukradený.

A paní Ríšová ho usměřňuje.

- Nemůžeš tak mluvit.

Ale on ví svoje a lépe.

- Ále..di ty! Budeš tady něco hloupě plácát..., co to bylo za telefon?

Umřel ve věku 66 let, zaopatřen svátostí umírajících. Zarmoucení a ve smutku. Rodina a celá podivná dědická podstata. Ani píď země nezůstane, rozklovou ji jak hladové vrány.

-Volal nákej Kluba, že prej jestli víš, že Zajíc nežije.

-Geňa Zajíc?

- Nevím..., asi.

- Geněk, páč kdo..., jakpak bych nevěděl, když sem viděl, jak ho z baráku vynášeli.

- Viděls, jak ho vynášeli?, jak?, v pytli? - to hned ve Slávkovi vyvolalo něco takového, jakousi strunu zvědavosti, takže chtěl hned vědět, jak to bylo - přikrytýho na nosítkách?

- No... - kýve hlavou pan Ríša, což má znamenat, že ví a zná - Vracel sem se z bazaru - začíná za chvíli, zamyšlen, loví rukou v dlouhodobé paměti - Páč, pro něco sem tam byl, sám už nevím, pro co, a šel sem okolo krámu za rohem, procházím kolem výlohy, koukám na maso a takovou chuť na jitrnici sem akorát dostal, že mi až tekly sliny, ale náč sem nešel dovnitř, aa... říkám si, ne, nepůjdu tam, a jen du dál, pod schodama stojí Březen a ten mi to všechno povídá, viděl to a do podrobností vo tom vypráví.

- Ale žes přišel domů nalitej - vkládá se do toho paní Ríšová z pod barevných novin pro ženy.

- Já že sem se vrátil domů nalitej? Tak tos mě nalitýho ještě asi neviděla - našťve se pan Ríša.

- Já že sem tě neviděla nalitýho? A co bylo v pátek?

- Pátek byl pátek a nalitej sem taky nebyl.

- A jakej si byl, když ne nalitej, co? Tak si vyváděl, že tě slyšelo celý patro, vostudu si mi nadělal na celým patře. Že se nestydíš, kdo to kdy viděl takhle se vožrat a pak se promenádovat po chodbě v trenýrkách, já teda nevím, jestli ti přeskočilo, nebo co, místo abys byl doma jako normální člověk, tak couráš po baráku a nadáváš.

- Ale už ticho...

- Co ticho, jak ticho? Já ti dám ticho!

- Člověk si nemůže dát ani jedno pivo, to je hned velký pozdvižení.

- Jo, jedno pivo, já už vím, co znamená to tvoje jedno pivo, abych já to potom musela snášet, to tvoje křičení a nadávání.

- Ty buď i tak ráda, žes mě potkala.

- A proč mám bejt jako ráda?

- Ty mi ani neříkej proč, jak bys mi měla děkovat, že máš takovýho manžela, peníze ti domů přinesu všechny, to se ti nezdá, ale je to velký štěstí, páč kdybych se rád napil, to by se teprve děly věci, a všechno ti doma udělám, no, běž za Mervou a zeptej se ho, jestli umí vyměnit těsnění u vodovodu, anebo položit kachličky, slyšelas', co říkala Marková? Když vešla do koupelny, úplně oněměla, tak pěkně, řekla přeci: ó bože, jak hezky to ve vaší koupelně vypadá, no vidíš, a kdo ti v pondělí protáhl hajzl, kdybych tu nebyl, byla bys chudá, všichni tady byste byli chudý, tmel z oken byste jedli...

- Jen se o mě neboj, já už bych si nějak poradila.... Bože, no ale hodně je potřeba...

- No, hodně je potřeba..., víš, o čem mluvíš.

- No, zato ty toho víš, když se napiješ.

- Ale už buď ticho, ve zprávách je něco důležitýho.

- To už nemůžu říct ani slovo?

A je slyšet šum protékajících informací ze zpráv. Pan Ríša poslouchá a nadává, co voni s tím Polskem dělaj'.

- Otče..., ten Kluba řekl, že se zítra potkáte na pohřbu - pronáší Slávek.

- No, potkáme se, jestli se dožiju zítřka - nařiká na posteli v pokoji.

Tricet let na jedný směně. Hulil ty cigára jedno za druhym jako továrna. A co z toho. Jiný kouřej a dožijou se osmdesátky. Na operaci byl před měsícem a vypadalo to, že bude všechno dobrý. Vyndali mu přední lalok plíce - A to už sem věděl, co z toho bude - žbrblá si pro sebe pod nos pan Ríša - Tricet let na jedný směně, víš, co to je?

Potom pozdě v noci, na nábytku se odráží jas bledého, studeného světla, takového, co se občas užívá k hubení hmyzu. Pan Ríša se dívá na televizi. Sleduje děvčata, jak skáčou do vody ve svých sporých bikinách a přemýšlí o té neobyčejné situaci.

- Že sem včera ale..., sněd' ty tlačanky a měl takovou neklidnou noc... - vzdychá - Jo, vepřový, to už není pro mě.

Dnes taky nemůže nějak spát. Občas se to stává na jaře, že se při takovém nijakém počasí nechce spát. Srdeční je tohle počasí. Lidi s vředama to maj' taky k posrání. A jiný taky. Popořadě.

Všichni. Tak nějak.

- Nějak mě bolí srdce - nařiká a suše kašle, aby se na vlastní a Slávkovy oči přesvědčil, že s ním není něco v pořádku - Vidíš, jak kašlu?

- Vidím - Slávek se dívá na obrazovku a už se dál neozývá, protože co má říkat? Ať poví cokoli, pan Ríša si stejně bude myslet svoje.

- Křupe mi v zádech a bolí mě hlava, mění se počasí - dodává pan Ríša z pod deky - Vidíš, jak kašlu? Vidíš?

- No - potvrdí mu podruhé Slávek - Vidím - a začíná mimochodem přemýšlet o tom, kolik by z toho měl, z toho odškodnění za zesnulého otce, a co by si za to koupil, boty?, věž?, repráky?, ojeté auto? - Vidím, vidím.

- No, vidíš..., nic a nic, dokud sem zdravěj, tak sem zdravěj, ale jak to na mě konečně jednou přijde, tak jen jednou - říká - Ještě vám chci jenom vymalovat v kuchyni, aby vypadala dobře, a dát novy vokna, a potom už na onen svět.

- A proč chceš dávat novy vokna? - ptá se Slávek - Je potřeba do toho investovat?, přeci to

dlouho nevydrží a navíc, já tu bydlet nebudu.

- Nebudeš?, a kdo tu bude bydlet? nelíbí se ti tady?, všechno tu máš, krámy blízko, klidný sídliště, blok není tak zaneřáděný jako jiný, je tu poměrně čisto, byt je celý udělaný, jen ta kuchyň ještě zbejvá, a koupelna taková, že až záviděníhodná, myslíš, že lidi to mají tak dobře zařízený?, chodím po domech a vidím, jak mají lidi zařízeno, jeden bordel, a ty si stěžuješ, že tu nebudeš bydlet, kde ti bude líp?

- Ale, dej mi pokoj - odpovídá mu Slávek a vstane z křesla - Mám zhasnout? - ptá se, protože už chce jít.

- Nezhasínej, dej mi sem ovladač, dám si to potichu a budu u toho podřimovat.

- Pan Ríša si bere ovladač, mačká tlačítka a mračí se u toho, je nervózní, protože v něm něco nefunguje.

- No, tak se přepni... - mačká tlačítka a rytmicky hýbe dlaní - No, co to..., hrom do police...

Přeplo se. Dobře. Spoře oděné dívky se teď proměňují na šedém pódiu.

Město. Nová Huti. Velká panelová deska. Co seš to za paní. Že za tebou přišli, že za tebou přišli, chlapi malovaní. Všichni jako jeden muž. Všichni za jednoho. Třicet let služby ve válcovně. S nehlubší bolestí a nevyslovitelnou lítostí oznamujeme. Nejmilovanější manžel, tatínek, dědeček a zmrnd jako asi každé, ne? No, není to tak? Dlouholetý pracovník v důchodu. Po dlouhé a těžké nemoci. Nechť mu je země kostí v krku..., ostatně, to není důležitý.

Venku se udělala zima. Březen, jaro na krku a tady prší, padá sníh a jsou dva nad nulou. Počasí pod psa.

- Co si to voblíkáš? - ptá se Slávek matky, když tak v rámci své nezaměstnanosti sedí v kuchyni a jí vajíčka - Tuhle šálu?

- A jak se voblíkáš ty? - odpovídá mu paní Ríšová - Radši se podívej na sebe.

- Co si to voblíkáš? ptá se pan Ríša své ženy - Kdes vyhrabala ten klobouček?

- No, jaký je?

- Někej takovej divnej, s takovým cancourem vzadu, mračí se pan Ríša, protože jak něco takového může společnost přijmout, když..., a dokonce nechce říct jak - Voblíkni se nějak, deš mezi lidi.

- Tobě se vždycky něco nelíbí - paní Ríšová je nervózní, protože společnost, jejíž názory nosí uvnitř sebe, typ takových kloboučků akceptuje - Všechno je podle tebe špatně!

- Deš mezi lidi, tak musíš nějak vypadat, chceš aby řekli, že tě zanedbávám?

- No ty se teda o mě staráš úplně nejvíc, už čtvrtou zimu chodím v jednom kabátě.

- Tak si kup nověj.

- Koupila bych si ho, ale nevim, za co.

- Víš, kde sou peníze, tak si je vem a kup si ho, a když bude potřeba, vezmem ještě z knížky.

- Přestal bys takhle kecat a pořádně jen kecat..., a co si to bereš ty?

- No, šálu.

- A jakou si bereš, tuhle?

- A jakou si mám vzít?

- Ne tuhle, ta je špinavá, ve skříni máš nový, pěkný šály, tak chod' v nich.

Pan Ríša vyndává ze skříně novou šálu a bručí si pod nos, že má velké díry.

- A kalhoty máš na kolenách pomačkaný a špinavý.

- Kde sou špinavý, to nic není - čistí kalhoty od bílého nánosů a upravuje na kolenou - Co chceš?

Paní Ríšová nic neříká, a hotová vychází na schodiště.

- Ty už deš?, vždyť autobus jede až ve dvanáct.

- Ve dvanáct odjíždí, takže musíme vyjít trochu dřív.

- Počkej ještě chvíli, nebudem jak hlupáci stát u vchodu, včera přijel ve dvanáct a až potom se začali scházet lidi.

- Včera taky jel?

- Taky. K Žábovi, ze druhého vchodu, dovez' všechny na hřbitov a zase je přivez'. Přijel až ke vchodu, schválně sem vodstoupil vod vokna, aby mě neviděli.

- Proč? - to Slávka zaujalo, protože má rád napínavé filmy.
 - Jakpak to, že se lidi vracej' z pohřbu a já tu někomu dělám byt.
 - No co, no..?, přece si ho neznal.
 - Hm..., jak to, že ne, když tam všichni byli, Bolak, Stankěvič, Kamiňský a já sem moh' jít, to tak nevypadá, nevypadá to tak, ti říkám, aby to viděli..., a když Čeňušek zvonil, tak sem neotevřel, páč tam stál v přízemí ještě s Bolakem, teprve až když výtah vodjel nahoru, tak sem otevřel, proč mám potom poslouchat, že tady byl pohřeb a von si vopravuje byt.
 - Někej cizí chlápek a ty si děláš hlavu.
 - Cizí, necizí, souseď ze druhýho vchodu, to kdyby bydlel ve vedlejším domě, tak to není blbý nejít, máš nějaký drobný, zbytečnej zlotej nebo dva?, páč pětku mu přece nedám.
 - Já má dva zlotý - paní Ríšová se hrabe v peněžence a ještě jednou vyjde hotová ke schodišti. Pan Ríša jde za ní.
- Slávek za oknem dělá kouličku z holuba a vyhazuje ji kamsi do povětří, ale autobus ještě nepřišel. Jen nějaký chlápek chodí kolem na chodníku křivě zaparkovaného Žuka a vykřikuje: "brambory".

Překlad © Bára Gregorová, 2003, vyšlo v Babylonu

<http://iliteratura.cz/Clanek/10943/shuty-slavomir-cukr-v-normalu>